

QUARTERLY SCIENTIFIC, ECONOMICAL AND CULTURAL MAGAZINE

TÜRKİSTAN

SAYI: 17-18
YIL: 5
1993

ÜÇ AYLIK İLMİ EKONOMİK DERGİ

YIL : 5 Sayı : 16-17 Temmuz 1993

TÜRKİSTAN

3 AYLIK İLMİ, EKONOMİK, KÜLTÜREL DERGİ

İÇİNDEKİLER

21. YÜZYILA DOĞRU TÜRKİSTAN CUMHURİYETLERİ	Dr. A. Ahat Andican	1
TURKISTAN REPUBLICS TOWARDS THE 21 st. CENTURY	Dr. A. Ahat Andican	16
VATANIMI ZİYARET ETTİM	Dr. Baymırza Hayıt	25
TÜRK MODELİNDEN ÇİN MODELİNE (Özbekistan'ın Bugünkü Durumu)	Muhammed Salih	39
FROM THE TURKISH MODEL TO THE CHINESE (A Brief State Of Uzbekistan Today)	Muhammed Salih	43
AFGANİSTAN MİLLİ İSLAMİ PARTİSİ GENEL KURUL TOPLANTISI, ALINAN KARARLAR VE NİZAMNAME	M. Sabır Karger	47
ORTA ASYA CUMHURİYETLERİNDEN BİRLEŞİK TÜRKİSTAN'A (Tarihi bir zorunluluğun sosyopolitik analizi)	Dr. A. Ahat Andican	51
HABERLER		57

Yıl 5 Sayı 16-17 Temmuz 1993

TÜRKİSTAN

3 AYLIK İLMİ EKONOMİK KÜLTÜREL DERGİ

Türkistan Araştırmaları Vakfı ve Türkistanlılar
Kültür ve Sosyal Yardım Derneği adına sahibi

Dr. A. Ahat Andican.

Sorumlu Yazı İşleri Müdür

Erol Kaymak

Dizgi ve dizayn

Türkistan Yayın Merkezi

Baskı

Basım Yeri: Tayf Ofset Tel: 517 83 87

Dergi Yönetim Merkezi

Türkistan Yayın Merkezi, Cerrahpaşa
Cadd. 37/1, Aksaray-Istanbul
Tel : 589 01 81 Faks : 559 55 91

Yazışma Adresi

P.K. 13, Cerrahpaşa- Istanbul

TÜRKİSTAN ARAŞTIRMALARI VAKFI
Vakıflar Bankası, Aksaray Şubesi,
Hesap No:

TÜRKİSTANLILAR KÜLTÜR VE SOSYAL
YARDIM DERNEĞİ
Yapı Kredi Bankası, Beyazıt Şubesi,
Hesap No: 20001586

Gönderilen yazılar iade edilmez. Yazılar yazı kuru-
lunun onayı ile yayınlanır. Yazıların sorumluluğu
yazarlara aittir. Gerekli görüldüğü durumlarda, ya-
zarların onayı alınarak bazı düzeltmeler yapılabilir.
Yayınlanan yazılar kaynak gösterilerek kullanılabilir.

Temmuz Ağustos Eylül Sayısı

Baskı tarihi: Ekim 1993

YAZI KURULU

Dr. Baymırza Hayıt

Prof. Dr. A. Bican Ercilasun

Prof. Dr. A. Ahat Andican

Prof. Dr. A. Kadir Donuk

Prof. Dr. Orhan Kavuncu

Prof. Dr. Mehmet Saray

Doç. Dr. Timur Kocaoğlu

Doç. Dr. Yavuz Akpınar

Doç. Dr. Osman Sertkaya

Y. Doç. Dr. Salih Aynural

Dr. İbrahim Yüksel

YURT DIŞI TEMSİLCİLİKLERİ

USA

New Jersey : Abdullah Kwaja
P.O. Box 158, Boonton, N.J.
07005.

Newyork : Enver Olgun
33 Brighton 8th. PL.
Brooklyn N.Y. 11235

Washington : Cevdet Seyhan
370 Williams st.
Dumfries, V.A. 22026

ALMANYA

Çağatay Koçar
Kölner Platz 2, 8000,
Munchen, 40.

A. Celil Vefalı
Elisabeth Str. 26, 8000,
Munchen 40.

Değerli Okuyucular,

Bir yıllık aradan sonra sizlerle tekrar beraber olmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Son bir yıllık süre Türk Dünyası açısından çok önemli gelişmelere sahne oldu. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni Türk Cumhuriyetlerindeki değişim rüzgarlarının ne yönde eseceği büyük ölçüde ortaya çıktı.

Azerbaycanda Halk Cephesi ve Ebulfezl Elçibey'in iktidara gelmesiyle başlatılan bağımsızlık hareketi ne yazıkki Moskova, Ermenistan, İran üçlüsünün ortak çabalarıyla şimdilik durduruldu. Bu konuyla ilgili geniş değerlendirmeleri bundan sonraki sayımızda bulacaksınız.

Türkistan Cumhuriyetlerinden Kırgızistanda eski komünist partokrasi varlığını sürdürüyor olmakla birlikte Askar Akayev'in başlattığı demokratikleşme etkisini devam ettirmekte. Kazakistan ise nüfusunun % 40 ını oluşturan Rus- Slav varlığı nedeniyle denge politikalarını sürdürüyor. Tacikistanda geçici bir süre iktidara gelen muhalefet cephesi, diğer türk cumhuriyetleri ve Moskova'nın eski komünistlere destek olması nedeniyle iç savaşı kaybetti. Özbekistan ve Türkmenistan da ise eski komünist sistem neredeyse bütün yapılanmasını koruyacak şekilde ve tam bir diktatörlük formunda varlığını sürdürüyor.

"World Turkish Congress" tarafından 16 Mayıs günü ABD nin Newyork şehrinde düzenlenen toplantıda tarafımızdan sunulan "Türkistan Republics towards 21 th. Century" (21. Yüzyıla doğru Türkistan Cumhuriyetleri) yazısı bütün bu değişimleri geniş olarak yansıtmaktadır. Bundan bir yıl önce, yine aynı kuruluş tarafından düzenlenen toplantıda sunduğumuz " Türkistan : Utopia or Reality " (Türkiye'de Orta Asya Cumhuriyetlerinden Birleşik Türkistan'a : Tarihi bir zorunluluğun sosyopolitik analizi" olarak sunulmuştur) başlıklı bildirimizde de bağımsızlık ilanlarından hemen sonraki gelişmeler irdelenmekteydi. Bu sayımızda yayınlanan bu iki yazının mukayeseli olarak değerlendirilmesi Sovyetlerin parçalanmasından sonra geçen iki yıl içerisindeki gelişmeleri ve muhtemel geleceği anlamak bakımından yararlı olacaktır inancındayız.

Değerli Üstad Dr. Baymırza Hayıt tarafından yazılan " Vatanımı Ziyaret ettim" yazısı yaklaşık 50 yıl boyunca her türlü zorluğa karşı direnerek dış dünyada Türkistan davasının bayraktarlığını yapan bir bilim adamına Özbekistandaki Neo-Komünist yönetim tarafından gösterilen yaklaşımı sergilemektedir. Yazı gelecek kuşaklar tarafından ibretle değerlendirileceğine inandığımız tarihi bir vesika değerindedir.

Özbekistan Erk Demokratik Partisi başkanı Muhammed Salih'in " Türkiye Modelinden Çin Modeline " yazısı da Resmi muhalefet'in bu değişimlerle ilgili görüşlerini yansıtmaları bakımından ilginçtir.

Bu sayımızda yer alan bir diğer yazı da ise " Kuzey Afganistanda yaşayan Türklerin milli kuruluşu " Afganistan milli islami teşkilatı " nın ilk genel kurulu, teşkilat başkanı General A.Reşit Dostum'un konuşması , toplantıda alınan kararlar ve teşkilat'ın tüzüğü " yer almaktadır. Afganistan'ın geleceğini şekillendirecek bu teşkilatla ilgili bu bilgiler bölgedeki gelişmeleri ve muhtemel geleceği daha iyi değerlendirmemizi sağlayacaktır inancındayız.

Gelecek sayılarımızda buluşmak dileğiyle esenlikler diliyorum.

Prof. Dr. A. Ahat Andican

21. YÜZYILA DOĞRU TÜRKİSTAN CUMHURİYETLERİ *

Prof. Dr. A. Ahat Andican

Sovyetler Birliği'nin resmen dağıldığını ilan eden Alma-Ata toplantısının üzerinden yaklaşık 1,5 yıl geçti. Diğer Sovyet Cumhuriyetleriyle birlikte, beklenmedik bir şekilde bağımsızlığa kavuşan 5 Türkistan Cumhuriyeti bu süre boyunca iç ve dış dinamiklerinin zorladığı yönde bir devletleşme süreci içerisine girdiler. 70 yıl boyunca bir iç sömürge düzeninde yaşamış bu sözde cumhuriyetlerin gerçek anlamda birer devlet olabilmeleri için daha onlarca yıl geçmesi gerektiği açıktır. Dolayısıyla bu cumhuriyetlerin geleceğinin ne olacağı sorusuna kesin cevap verebilmek için henüz çok erkendir. Fakat kısa da olsa, geçen süre içerisinde ortaya çıkan gelişmelerin analizi bize muhtemel gelecek konusunda ışık tutabilir.

Türkistan Cumhuriyetlerinin hristiyan cumhuriyetlere oranla ırk, din ve coğrafi konumları itibarıyla gösterdikleri farklılıklar, bağımsızlık sonrası dönemde çeşitli spekülasyonların yapılmasına neden olmuştur. Özellikle batı kaynaklı yorumlarda "Pan islamizm", "Pan türkizm", "İslam bloku" veya "Radikal islam'a yönelik" gibi kavramlar çok sık kullanılmıştır. Petrol, doğal gaz, alüminyum ve uranyum gibi stratejik hammaddeler açısından zengin olmaları yanında, özellikle Kazakistan da konumlanmış nükleer güç ve uzay araştırma potansiyeli'nin varlığı gibi nedenler, bu cumhuriyetlerin geleceğine yönelik yoğun ilgiyi kolayca açıklamaktadır.

Diğer taraftan Batı uygarlığını şekillendiren liberal düşünce yapısı ve kapitalizmi dengelemeğe çalışan marksizm'in çökmesiyle gelişmekte olan ülkeler açısından ideolojik bir vakum ortaya çıkmıştır. Batı dünyasında Fukuyama gibi bazı yazarlar "İnsanlık tarihinin sonu" "Liberalizm'in nihai zaferi" gibi çığlıklar atarak, ortaya çıkan bu ideolojik boşluğun yine liberalist kapitalizm tarafından doldurulacağını, gelişmiş batı ülkeleri dışında kalan dünya ülkelerinin tek seçeneğinin de "Batıyla bütünleşmek" olduğu görüşünü gündeme getirmişlerdir.

Buna karşın batının üstün teknolojik ve politik gücüne karşı yarışmağa ve kendi varlıklarını sürdürmeğe çalışan ülkelerde giderek yaygınlaşan başka bir düşünce akımına göre, "*kapitalizm, kendi içerisindeki olumsuzlukların ve insani yozlaşmanın açığa çıkmasını engellemek amacıyla, marksizm'in yerini alacak yeni bir karşı güç yaratmak zorundadır*". Bu ise özellikle ABD tarafından dünya gündemine sokulan ve beslenen "Radikal islam" düşüncesidir. 1980 sonrası dönemde İrana, Körfez krizi esnasında ise Irak'a karşı sergilenen batı dünyası bütünleşmesinin Saraybosna da ve Azerbaycanda sürdürülen Sırp ve Ermeni katliamları karşısında gösterilmemesi bu düşünceyi doğrular niteliktedir.

İşte böylesi bir ortamda Türkistan Cumhuriyetlerinde ortaya çıkacak olan gelişmeler gerçekten

Özbekistan ve Türkmenistanda komünist parti ve idari yapı aynen muhafaza edilmiş, eski partokratların hakim olduğu totaliter düzenler ortaya çıkmıştır.

Buna karşın Kazakistan ve Kırgızistanda ise otoriter olmakla birlikte, diğer cumhuriyetlere oranla daha ilerici yönetimler oluşmuştur.

* 15 Mayıs 1993 Newyork kentinde "World Turkish Congress" in organize ettiği "Recent Developments in the Turkish World" toplantısında sunulan "Turkistan Republics toward 21 st. Century" başlıklı bildirinin tercümesidir.

büyük önem taşımaktaydı. Bu cumhuriyetlerde dini düşüncüyü esas alan yönetimlerin iktidara gelmesi halinde Kuzey Afrikadan başlayıp Çin seddine kadar uzanan bir "müslüman ülkeler kuşağı" ortaya çıkabilecektir. Yönetimlerin, Azerbaycan örneğinde olduğu gibi milli yapı üzerinde temellenmesi halinde, Türkiyenin içinde bulunduğu büyük bir "Türk Dünyası" potansiyeli söz konusu olacaktır. Buna karşın bu cumhuriyetlerin Moskova'nın etki alanında kalmaları halinde ise Sovyetler Birliği dönemindeki dengeler büyük ölçüde korunmuş olacaktır.

SİYASAL GELİŞMELER:

1991 Ağustos darbesi esnasında Cumhuriyet yönetimlerinin taktiklerini tavrı bir ölçüde bağımsızlık sonrası dönemde seçtikleri yolun göstergesi gibi olmuştur. Darbeyi destekleyen Özbekistan ve Türkmenistan da komünist partiler ve idari yapı aynen muhafaza edilmiş, eski partokratların hakim olduğu totaliter düzenler ortaya çıkmıştır. Yine darbeyi destekleyen Tacikistanda demokratlar ve lincilerden oluşan muhalefet cephesi iktidarı kısa bir süre için ele geçirmişlerse de daha sonra eski komünistler tekrar iktidara geçmişlerdir. Darbeye karşı tavrı koyan Kazakistan ve Kırgızistan da ise komünist partiler kapalı, prensip olarak otoriter olmakla birlikte, diğer cumhuriyetlere oranla daha progressif yönetimler ortaya çıkmıştır.

** Türkmenistan da kendisini "Türkmenbaşı" ilan eden Safar-murad Niyazov mutlak hakim durumdadır. Stalin veya Brejnev döneminde uygulanan "Şahsiyet Kültü" bugün Türkmenistan da Niyazov için uygulanmaktadır. Her türlü karar alma ve icra yetkileri Niyazov'un elinde toplanmıştır. Parlamento ya da halk konseyi gibi kuruluşlar yalnızca devlet başkanının isteklerini onaylayan ve bir anlamda Niyazov'un mutlak hakimiyetini gizlemeğe yarayan kuruluşlar halindedir. Bütün basın ve yayın organları tam bir kontrol altındadır. Demokratik muhalefetin Türkmenistan içerisinde örgütlenebilme şansı hiç olmamış ve kurulan teşkilatların hiçbirisi resmen onaylanmamıştır. İki muhalefet

hareketinden birisi olan Türkmenistan demokratik partisi Azerbaycan'da faaliyet göstermekte ve "Atavatan" isimli bir yayın organı bulunmaktadır. Bir demokratik forum şeklinde kurulmuş olan "Ağzıbirlik Halk Hareketi" ise şiddetli baskı nedeniyle dağılmış durumdadır ve ülke dışına çıkmak zorunda kalan aydınlar Moskova'da "Tayanç" isimli bir dergi etrafında çalışmalarını sürdürmektedirler. Ülkede yaşayan muhaliflerin dış dünyadaki toplantılara katılmaları ve ülkeyi ziyarete gelen yabancılarla görüşmeleri şiddetli baskıyla engellenmektedir.

Türkmenistan'da çok partili sistem olduğu izlenimini vermek amacıyla yönetim tarafından "Köylü adalet partisi" adıyla gölge bir parti kurulmuştur. Fakat bu parti eski Komünist Partisi'nin isim değiştirmesiyle ortaya çıkan "Türkmenistan demokratik halk Partisi"nin mutlak denetimindedir.

**Özbekistandaki gelişmeler Türkmenistandakinden farklı olmamıştır. Komünist partisi isim değiştirerek "Özbekistan Demokratik halk Partisi" olmuş, başkanlığına da eski Komünist partisi sekreteri İslam Kerimof getirilmiştir. Ağustos darbesinden sonraki belirsiz dönemde Kerimof demokratik gelişmelere izin vereceği imajını oluşturacak şekilde muhalif "Erk Partisi"ni resmen onaylamış, Glastnost devrinin aktif kuruluşu olan "Birlik Halk Hareketi"nin faaliyetlerine göz yummuştur. 1991 yılı Aralık ayında yapılan başkanlık seçimlerinden sonra "Ülkede düzeni ve stabilite'yi sağlamak" adına diktatörlük uygulamaları başlatılmıştır. "Birlik Halk Hareketi" liderleri uydurma suçlamalarla tutuklanmış, idari makamlar tarafından yönlendirilen siyasi terör grupları aracılığıyla dövülmüş ve hatta suikast teşebbüslerine maruz kalmışlardır. Geçen yıl ortalarında 'Birlik' in faaliyetleri geçici olarak durdurulmuş ve daha sonra da kapatılmıştır. 'Birlik' liderlerinin bir kısmı yurt dışına gitmek zorunda kalmışlardır. Resmen onaylanmamış olan "Türkistan", "Adalet" "Çiftçiler Partisi" gibi teşkilatlar ve islam dinini temel alan "İslami uyanış partisi" kapalı, yöneticileri hakkında yargılamalar yapılmıştır. 7-8 Aralık tarihlerinde Bişkek'te düzenlenen "İnsan Hakları Toplantısı"na katılan Özbekistanlı muhaliflerin, toplantıdan sonra bu

şehirde Özbek KGB si tarafından tutuklanarak Taşkent'e götürülmeleri Özbekistan yönetiminin muhalifleri sindirebilmek için eski komünist yöntemlerini nasıl rahatça uygulayabildiğini göstermektedir.

Bütün bunlardan sonra sıra Özbekistanda resmen onaylanmış tek parti olan "Erk"e gelmiştir. Parti başkanı Muhammed Salih'in anti-demokratik uygulamaları protesto etmek amacıyla parlamentodan istifa etmesinden sonra, önce partinin yayın organı kapatılmış, daha sonra parti'nin mallarına el konmuştur. Parti liderleri ve özellikle Muhammed Salih hakkında "Milli meclis kurma teşebbüsünde bulunmak", "Yurt dışından yardım almak" ve "Yurt dışında kitap bastırmak" gibi hayali suçlamalarla davalar açılmıştır.

Özbekistan yönetimi de, Türkmenistan'ın yaptığı gibi, ülkede çok parti sistemi'nin varlığı izlenimini vermek için "Vatan Terakkiyatı Partisi" ve "Özbekistan sosyal gelişme partisi" gibi güdümlü partiler kurdu muştur. Bunlardan "Vatan Terakkiyatı Partisi 'ne" halk arasında "Küçük Komünist Partisi" isminin verilmiş olması Özbek halkının yönetime ve bu partilere nasıl baktığını çok iyi yansıtmaktadır.

** Kazakistan yönetimi darbe sırasında çok açık bir şekilde Yeltsin'i desteklemiştir. Sovyetler Birliğinin parçalanmaması için yoğun çaba harcayan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, daha sonraki dönemde, Türkistan Cumhuriyetlerinin *Bağımsız Devletler Topluluğu* bünyesine girmesinin başlıca mimarı olmuştur. Komünist Partisini kapatan Nazarbayev bağımsızlık sonrası dönemde hiç bir partiye girmeyerek "Partiler Üstü" bir görüntü sergiledi. Kazakistan nüfusunun yaklaşık % 40 ını oluşturan Rusların da desteğini alan bir lider olarak iç politikada tam bir "denge siyaseti" uygulamaktadır.

Ülkede resmen kabul edilmiş parti sayısı çok azdır. Bunlar Komünist partisinin kapatılmasından sonra onun mirasçısı olarak ortaya çıkan "Sosyalist Parti", Oljas Süleyman'ın kurucusu olduğu "Milli Kongre Partisi" ve "Sosyal Demokrat Parti" dir. Bu partilerin ortak özelliği ülkedeki etnik grupların (özellikle Ruslar ve Kazaklar) birlikte oluşturdukları partiler olmasıdır. Öte yandan Kazak milliyetçiliğini temel alan "Azat "

"Alaş", Rus milliyetçiliği prensibi-ne dayalı "Edinstvo" gibi teşkilat-lara karşı ise yönetim sıcak bakma-maktadır. Bunların bazıları bağımsızlıktan önce resmen onaylanmış partiler olmalarına karşın bağımsızlık sonrası dönemde yeniden onaylanmamışlardır.

Son zamanlarda yönetimin "Cumhurbaşkanı koruma" kanu-nuna fazlasıyla başvurduğu görülmektedir. Geçen yıl başlarında Alaş parti liderleri "Başkan" Na-zarbayev'in kişiliğine hakaret gibi bir suçlamayla mahkemeye verilmişlerdir. Bunlardan birisine eski sovyet rejiminin tipik bir davranışı olan "akıl hastanelerinde özel te-daviye tabi tutmak" yöntemi uygulanmıştır. Bu gelişme batı dün-yasına çok demokrat bir izlenim vermeğe çalışan Kazak lideri'nin komünist dönemdeki yapısını faz-laca değiştiremediğini, ortam bul-duğu takdirde benzer taktikleri uygulayabileceğini göstermektedir.

** Kırgızistan, Türkistan Cum-huriyetleri içerisinde demokrasi ve insan hakları konusunda en büyük ilerlemenin kaydedildiği cumhuriyet olarak göze çarpmak-tadır. Komünist parti sekreterliğinden gelmeyen tek lider olan Akayev Ağustos Darbesi sırasında kendisini tasfiye etmek isteyen Komünist Partisini çok ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Parlamento üyelerinin çoğu sovyet döneminde seçilmiş olmalarına karşın komünist partisinin tasfiye edilmesinden sonra Askar Akayev tarafından gündeme getirilen reformlara büyük ölçüde destek vermektedir.

Parlamentonun yapısı ve seçimlerin yenilenmesi konusunda bir çok şikayetler olmasına rağmen, çok partili sistem konusunda en başarılı uygulamanın Kırgızistan'da olduğu görülmektedir. So-vyet döneminde bir cephe olarak ortaya çıkan "Kırgızistan Demokratik Hareketi" bağımsızlık sonrasında dağılmış ve "Erkin Kırgızistan partisi", "Asaba", "Ata-Mekel" gibi partiler ortaya çıkmıştır. Kırgızistan'daki rusların haklarını korumak amacıyla kurulmuş olan "Slav dayanışması (Slavic Fund)" grubu parlamento içerisinde çok sayıda milletvekiline sahipken Kırgız milliyetine dayalı partilerden "Erkin Kırgızistan" ve "Ata Mekel" birer milletvekili tarafından temsil edilebilmektedir. Bu nedenle Kırgız milliyetini temel alan partiler bir an önce Par-

lamento seçimlerinin yenilenmesi konusunda baskı yapmaktadırlar. Öte yandan eski komünist partisi üyeleri de yeniden bir kaç parti halinde örgütlenmektedirler.

Geçen yılın Aralık ayında, Bişkek şehrinde Amerikadaki Sovyet Yahudilerinin desteğiyle iki günlük bir simpozyum düzenlenmiştir. İnsan Hakları ve Türkistan Cumhuriyetlerinin geleceğiyle ilgili böylesi bir uluslararası toplantıya izin vermesi Kırgızistan yönetiminin demokratikleşme konusundaki inançlı tutumunu yansıtmaktadır.

** Tacikistan yönetimi Ağustos darbesi'ne çok açık olarak destek vermiş, bağımsızlık sonrası dönemde komünistlerle muhalefet arasında patlak veren silahlı mücadele ülkede ciddi bir kaos yaratmıştır. "Tacikistan Demokratik Partisi", "İslami uyanış partisi" ve "Rastokaz halk hareketi"nden oluşan muhalefet cephesi aylarca süren bir iç savaş sonrasında Nabi-yev yanlısı komünistleri iktidardan uzaklaştırabilirdi. Fakat Rusyanın önderliği ve diğer 4 Türkistan Cumhuriyetinin katılımıyla Tacikistan'a sevk edilen BDT askeri gücü sayesinde komünistler iktidarı yeniden ele geçirmişlerdir.

BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU İLE İLİŞKİLER

Aralık 1991 de 3 Slav Cumhuriyeti arasında kurulan "Slav Birliği"ne 21 Aralıkta Türkistan Cumhuriyetlerinin katılımıyla ortaya çıkan "Bağımsız Devletler Topluluğu"(BDT) cumhuriyetler arası ilişkileri düzenleyen bir kuruluştur. Fakat kuruluşundan bu yana geçen süre içerisindeki uygulamalara bakılırsa BDT, cumhuriyetler arası ilişkileri değil, cumhuriyetlerle Rusya arasındaki ilişkileri yansıtmaktadır denilebilir.

Sovyetlerin parçalanmasıyla ortaya çıkan tarihi dönemde, Türkistan Cumhuriyetleri yönetimleri "Bağımsızlığa giden yolun Rusya şemsiyesi altında kalmakla gerçekleşebileceği" gibi paradoksal bir görüşle, Moskova'nın güdümünde olacağı kesin olarak bilinen BDT ye katılmışlardır. Bu çok önemli kararı kendi Halklarına sormaksızın uygulamaya koyan bu eski komünist partokratlar "Ekonomik açıdan Cumhuriyetlerin kendi ayakları üzerinde duramayacağı" görüşüyle hareket etmişlerdir. Ka-

zakistan ve Kırgızistan yönetimleri ise ülkelerinin demografik şartlarının bunu gerektirdiğini düşünmüşlerdir.

Daha zor ve sancılı olmakla birlikte, ciddi bir özveri ve milli bilinçle gerçekleştirilebilecek olan "Kendi aralarında ekonomik ve siyasi bir birlik" kurmak ve Orta Asya bölgesinde gerçekten bağımsız bir güç olarak ortaya çıkmak düşüncesi ise gündeme bile gelmemiştir. Doğal olarak tam bir Moskova bağımlılığı anlayışı içerisinde yetiştirilmiş sosyalist partokratlar için böylesi bir alternatif geçerli olamazdı.

15 Mayıs 1992 tarihinde Taşkent toplantısında imzalanan "Ortak Savunma İşbirliği", 23 Ocak 1993 de Minsk de imzalanan "Ortak Ekonomik İşbirliği" anlaşmaları Savunma ve Ekonomi gibi gerçek Devlet olabilmenin zorunlu ön şartları konusunda Moskova'nın etkisini güçlendirmiştir. Özellikle doğal kaynakları ve demografik yapısı gereği rahatça BDT dışında olabilecek cumhuriyetlerden birisi olan Türkmenistan, geçen temmuz ayında imzaladığı ikili anlaşmalarla savunmasını tamamen Moskova'ya terketmiş durumdadır. "Afganistandan Tacikistana silah ve insan geçtiği" iddiası kızıldu'nun etkinliğini sadece Tacikistanda arttırmakla kalmamış, Özbekistan ve Türkmenistan gibi halkın örgütlenmesinden korkan totaliter yönetimlerinde sınırlarını Rus gücüne teslim etmelerine neden olmuştur. Bütün bu uygulamalarda yönetimlerin çıkış noktası, "Ülkedeki düzen ve disiplin'in bozulmaması" düşüncesi ile hareket ettikleri iddiasıdır.

Bağımsızlık ilanlarından bu yana, BDT bünyesindeki Türkistan Cumhuriyetleri açısından giderek artan Moskova Bağımlılığının gelecekte nasıl sonuçlar verebileceğini bilmek mümkün değildir. Fakat dağılmanın şokunu atlatmış ve ekonomik problemlerini büyük ölçüde çözmüş bir Rusya, Türkistan Cumhuriyetlerinin bugün kendi istekleriyle razı oldukları siyasi bağımlılık ortamının gelecekte de değişmemesi için elinden geleni yapacaktır.

EKONOMİK GELİŞMELER

Bağımsızlık sonrası dönemde ortaya atılan kendi para birimine

sahip olmak, hızlı özelleştirme ve açık pazar ekonomisine geçilmesi gibi düşüncelerde ciddi bir ilerleme kaydedilememiştir.

Kazakistan Özel konumu gereği, ruble'nin ortak para birimi olma özelliğini koruyacağı konusunda Rusya ile ikili anlaşmalar imzalamıştır. Tacikistan ise iç savaş nedeniyle bu açıdan herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Bu yaklaşımı benimseyebilecek olan Türkmenistanda yönetim büyük ölçüde nüfusun% 10 unu oluşturan Rus azınlığa dayandığı için, Özbekistanda ise iç muhalefete karşı Moskova kartının kullanılabilmesi için yönetimler "*Ruble Zonunda kalmayı*" prensip olarak tercih etmişlerdir. Zaten BDT anlaşmalarıyla da bu genel olarak kabul edilmiş durumdadır. En azından bu yönetimler varolduğu sürece ve zorunlu kalınmadıkça Ekonomik olarak Ruble Zonundan çıkılmayacağı anlaşılmaktadır. Ruble zonundan çıkma konusunda en aktif politikayı doğal kaynaklar açısından en zayıf ülke olan Kırgızistan sergilemektedir. Bu ülkenin başarılı olması halinde diğer cumhuriyetlerde de benzer kararlar alınabilir.

Ruble zon'unda oldukları için Moskovadaki ekonomik değişiklikler Türkistan Cumhuriyetlerini kolayca etkileyebilmektedir. Nitekim 1992 Ocak ayında Moskova'nın tek yanlı ve sözde BDT içerisinde eşit statüde bulunan ortaklarına haber bile vermeden uyguladığı "*Fiattarı serbest bırakma*" kararı Türkistan Cumhuriyetlerinde şok etkisi yapmıştır. Bu cumhuriyetlerde de fiatlar serbest bırakılmış ve sosyal patlamalara yol açmıştır. 16-17 Ocak ta Özbekistanda başlatılan protesto gösterileri iki öğrencinin ölümüyle sonuçlanmış, Kazakistan ve Kırgızistanda da benzer huzursuzluklar ortaya çıkmıştır. Cumhuriyetler özellikle gıda maddelerinin Rusyaya gidişini engellemek için bazı kısıtlayıcı önlemler almak zorunda kalmışlardır.

Başlangıçta büyük hevesle başlatılan özelleştirme insanların oturdukları evlerin kendilerine verilmesi ve küçük çaplı bazı işletmelerin özelleştirilmesiyle sınırlı kalmıştır. Türkmenistan ve Özbekistanda siyasi kaygılarla, Kırgızistanda işlenebilir yerlerin azlığı ve etnik temele dayalı kaygılarla, Kazakistan da ise Demografik durumun getirdiği sancılar ve siyasi

gereklere toprağın özelleştirilmesi söz konusu olmamıştır. Komünist ekonominin temelini oluşturan "Kolhoz" ve "Savhoz"ların korunması ve toprağın kiralanması prensibi kabul edilmiştir. Büyük çaplı işletmelerin özelleştirilmesi işleminde ise "yeterli sermaye birikiminin olmayışı" yanında işletmelere kimin sahibolacağına yönelik siyasi çekişmeler engelleyici unsurlardır.

Bütün Cumhuriyetlerde yabancı sermaye girişini kolaylaştıracak ve yatırımcıların haklarını koruyacak yasalar kabul edilmiştir. Özellikle Doğal kaynakları zengin olan Türkmenistan(Doğal Gaz,petrol), Kazakistan (Petrol, Doğal gaz) ve Özbekistan (Altın, doğal gaz) gibi ülkelerde bu kaynaklara yönelik yabancı yatırım girişi gerçekleşmektedir. Kazakistan'da petrolle ilgili büyük ölçekli yatırımlar USA (Chevron), ELF (Fransız), British Petroleum (İngiliz) ve Agip (İtalyan) gibi başlıca batı ülkelerinin çokuluslu şirketlerine dağıtılmış durumdadır. Türkmenistan ve Özbekistan da benzer yaklaşımlar sergilemektedirler. Ayrıca Orta boy yatırımlar konusunda çeşitli Batı, Uzak doğu ülkelerinin ve bölgesel ülkelerin yatırımları söz konusudur.

Bütün bu yatırımların yardımıyla,nüfusa oranla doğal kaynakların yoğun olduğu Türkmenistan ve Kazakistan'da gelecekte devletin ekonomik girdileri bir hayli tatminkar olacak görünümündedir. Bu düşünceden yola çıkan Türkmenistan yönetimi ülkede totaliter düzen'in sürdürüleceğini ve ekonomik olarak "Devlet " esasına dayalı ilişkilerle ülkenin kalkındırılacağını açıkça ortaya koymaktadır. Kırgızistan dışındaki Türkistan Cumhuriyetleri yönetimlerinde az veya çok hakim olan genel düşünce "*Ülkede siyasi ve sosyal disiplin sağlandığı sürece yabancı yatırımcıların geleceği*" şeklindedir. Doğal olarak bu düşünce "*Halkın içerisinde çıkabilecek her türlü muhalefeti yoketmek* " görüşüne haklılık kazandırmakta ve böylece "*Eski komünist Partokrasiye dayalı yönetimler*" her türlü baskı aracını kullanarak iktidarlarını koruyabilmektedirler.

Demokratik gelişmeleri ve halkın sosyal gelişimini engelleyen bu uygulamanın gelecekteki maliyetinin ne olduğunu görmek için "Petrol Zengini Arap ülkelerinin" siyasi ve sosyal durumlarını incelemek

Sovyetlerin parçalanmasıyla ortaya çıkan tarihi dönemde, Türkistan Cumhuriyetleri yönetimleri "*Bağımsızlığa giden yolun Rusya şemsiyesi altında kalmakla gerçekleşebileceği*" gibi paradoksal bir görüşle, Moskova'nın güdümünde olacağı kesin olarak bilinen BDT ye katılmışlardır. Bu çok önemli kararı kendi Halklarına sormaksızın uygulamaya koyan bu eski komünist partokratlar "*Ekonomik açıdan Cumhuriyetlerin kendi ayakları üzerinde duramayacağı*" görüşüyle hareket etmişlerdir.

yeterlidir. İçinde bulunduğumuz 20. Yüzyıl, halkın sosyal ve ekonomik gelişmesiyle birlikte siyasal katılımının gerçekleşemediği bütün totaliter rejimlerde gerçek anlamda kalkınmanın olamayacağını gösteren misallerle doludur.

SOSYOKÜLTÜREL DEĞİŞİMLER

Bütün Türkistan Cumhuriyetlerinde bölgesel dillerin resmi devlet dili olarak kabul edildiği konusunda yasalar çıkarılmıştır. Kazakistan gibi rusların yoğun olduğu cumhuriyetlerde geçiş dönemi uzun tutulmuş ve iki dilin de kullanılabileceği şeklinde toleranslı ifadeler kullanılmıştır.

Özbekistan 1994 den itibaren, Türkmenistan 1996 ya kadar ve Kırgızistan kesin belirlenmeyen bir süre içerisinde Latin Alfabetine geçileceği yönünde karar almıştır. Kazakistan'ın bu konuda alınmış bir kararı olmadığı gibi yönetimin genel eğilimi daha uzun bir süre Kiril alfabesinin kullanılması şeklindedir. Tacikistan ise kendi kültürünün temel ögesi olarak kabul ettiği arap alfabesini benimsemiştir. Türkiye ile birlikte yapılan ortak toplantılarda, bütün türk lehçelerinin fonetik ihtiyaçlarını karşılayabileceği düşünülen 34 harfli bir ortak alfabe kabul edilmiş durumdadır. Her cumhuriyetin bu ortak alfabe içerisinde gerekli gördüğü harfleri seçerek kendi alfabesini oluşturabileceği prensibi benimsenmiştir. Fakat cumhuriyetlerin bu kararı nasıl uygulayacakları konusunda henüz kesinleşmiş bir bilgi yoktur.

Cumhuriyetler yeni çıkardıkları Anayasalarla vatandaşlık hakları konusunda düzenlemeler getirmişlerdir. Bütün cumhuriyetler kanun çıktığı anda ülkede devamlı yaşayan bütün insanların vatandaş olduğunu kabul etmektedir. Yalnız Türkmenistan "çifte vatandaşlık" imkanını tanımaktadır. Özbekistan Kazakistan ve Kırgızistan ise geçmiş sovyet döneminde çeşitli nedenlerle ülkelerinden çıkmak zorunda kalan ve şu anda başka bir ülke vatandaşı olan insanlar için ayrıcalık tanımış, buna karşın çifte vatandaşlığa izin vermemişlerdir.

Din konusunda Cumhuriyetlerin hemen hepsinde ortak bir tavır sergilenmektedir. Vatandaşların dini inançları ve ibadetleri konusunda tam bir serbestlik verildiğine dair yasalar çıkarılmıştır. 70 yıl boyunca devam eden anti islam yaklaşımdan kurtulmanın verdiği hava içerisinde çok sayıda camiler açılmakta ve insanlar çeşitli yollarla din konusunda eğitilmektedirler. Kazakistan ve Kırgızistan gibi dini akımların çok güçlü olmadığı cumhuriyetlerde çıkarılan kanunlarda "dinsel uygulamaların ve öğretimin" toplum düzenini bozmayacağı vurgulanmaktadır.

Türkmenistan yönetimi devletin kontrolünde ve devlete yardımcı olduğu ölçüde dini kuruluşlara serbestlik verilebileceğine dair kanunlar çıkarmıştır. Dini akımların güçlü olduğu Özbekistanda da benzer bir anlayış söz konusudur. Ayrıca dini temele dayalı siyasi

parti kurulamayacağı şeklinde kanun çıkarılmıştır. Tacikistanda ise bağımsızlık sonrası ilk dönemde dini parti kurulması yasaklanmış olmakla birlikte, muhalefetin giderek güçlendiği dönemde bu yasak kaldırılmıştır. İç savaş sonrasında nasıl bir tavır alınacağı henüz bilinmemektedir. Bugün için Türkistan cumhuriyetlerinde yönetimlerin tercihi "Laik" sistem yönünde olup hiç bir cumhuriyette islami temele dayalı dini bir idare düşünülmemektedir. Ayrıca, bir çok cumhuriyette dalları olan "İslami uyanış partisi" dışında, dini bir yönetim kurmayı amaçlayan hiç bir muhalefet hareketi de yoktur.

BÖLGESEL ÜLKELERLE İLİŞKİLER

Türkistan Cumhuriyetlerinin ortaya çıkmasından sonra bölgesel dengeler büyük ölçüde değişmiş ve bölge ülkeleriyle karşılıklı ilişkiler başlamıştır. Özellikle Çin, Türkiye, İran ve Afganistan ile olan ilişkiler çeşitli yönlerden büyük önem taşımaktadır.

** Rusya Federasyonu bölgedeki eski gücünü kaybetmiş olmasına rağmen ortak Savunma ve işbirliği anlaşmaları sonucu bölgede kalan Kızıldoru, bu cumhuriyetlerde çeşitli oranlarda bulunan slav nüfus, 70 yıl boyunca oluşturulmuş Moskova merkezli ekonomik ve kültürel yapı ve en önemlisi Cumhuriyet yönetimlerinin Moskova yanlısı bir anlayışa sahip olmaları gibi nedenlerle hala en avantajlı ülke konumundadır. Rusya şu anda içinde bulunduğu ekonomik darboğazı aştıktan sonra bölge üzerindeki etkisini daha da pekiştirmeye çalışacaktır. Moskovada demokrat Yeltsin yönetiminin olduğu bir dönemde, rus birliklerinin Tacikistandaki eski komunistleri desteklemeleri Rusyanın geleceğe yönelik siyasetinin ne olacağını açıkça göstermektedir. Zira Tacikistanda muhalefet cephesinin iktidara gelmesi halinde ülkenin BDT dışına çıkma ihtimali güçlenecektir.

Rusyanın Türkistan cumhuriyetlerini kendi etki alanında tutamaması durumunda ise, geçmişte Sovyetler tarafından tohumları atılan etnik ve coğrafi problemleri kökükleyerek çeşitli bölgesel çatışma-

ları başlatması kaçınılmaz gibidir. Çünkü Rusyadan bağımsız bir "Türkistan Cumhuriyetleri Birliği" nin ortaya çıkması ihtimali, yalnızca bölgesel dengeleri etkilemekle kalmayacak, aynı zamanda Rusya federasyonu içerisindeki müslüman-türk grupları da etkileyebilecektir. Fakat günümüzdeki gelişmeler gözönüne alındığında bu ihtimalin ancak uzun vadede söz konusu olabileceği ortadadır. Zira cumhuriyetlerdeki eski komunist yönetimler yerlerini koruduğu sürece Rusya bölgedeki avantajlı konumunu sürdürecektir.

** Bölgedeki ikinci büyük komşu olan Çin, Sovyetlerin dağılması sonrasında ortaya çıkan durumun son şeklini almasını beklemektedir. Bir iç sömürge olarak asimilasyona uğratmağa çalıştığı Doğu Türkistan halkının Türkistan Cumhuriyetlerindeki olaylardan etkilenmemesi için gerekli önlemleri almaktadır. Bir taraftan da Kazakistan ve Kırgızistan gibi komşularıyla ekonomik ilişkilerini arttırmağa çalışmaktadır. Özbekistan ve Kırgızistan liderleri Çin'i ziyaret ederek siyasi ve ekonomik ilişki zeminini güçlendirmeye çalışmışlardır. Özellikle İslam Kerimof'un kendileri için en uygun model'in "Çin Modeli" olduğu şeklindeki bir beyanı bazı spekülasyonlara neden olmuşsa da, Kerimof daha sonra bu sözlerini yalanlamıştır.

** Sovyetlerin dağılması ve eski doğu bloku ülkelerinde güçlü milliyetçilik akımlarının ortaya çıkması bölge ülkelerinden İran'ı büyük ölçüde etkilemiştir. Sınırları içerisindeki Güney Azerbaycan'ın Bağımsız Kuzey Azerbaycandaki gelişmelerden etkilenmemesi için Ermeni-Azeri çatışmasında Ermenistanı destekleyen İran, bir taraftan da Kuzey Azerbaycanda Şia mezhebi temeline dayalı bir yönetimin oluşması için ciddi çaba sarfetmektedir. Çeşitli milliyetlerden oluşan İran (Farslar, Azeri Türkleri ve Türkmenler, Araplar, Kürtler ve Beluciler) çevre ülkelerle olan ilişkilerinde etnik faktörü kullanmamaktadır. Çevresindeki Şii grupları "Din Devriminin İhracı" uygulamasıyla kontrol altına almağa çalışan İran, Sünni müslüman ülkeler için ise o ülkelerin yapısal özelliklerine göre yaklaşım göstermektedir.

Türkistan Cumhuriyetlerinde siyasi ve sosyal yapının " *İran tipi radikal islam*" ihracına uygun olmayışı nedeniyle İran, ağırlıklı olarak ekonomik ve kültürel programları gündeme getirmektedir. Geçen yıl Tahran da yapılan ECO toplantısından kısa bir süre sonra, Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan ve Rusyanın katılacağı bir " *Hazar Bölgesi İşbirliği*" projesini gündeme getirmiştir. Türkistan Cumhuriyetlerinde ve özellikle Türkmenistan da yatırımlar yapmakta ve bu ülke doğal gazının İran üzerinden Basra körfezine indirilmesi konusunda çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca Türkistan cumhuriyetlerinin dış dünyaya açılımını sağlayacak demiryolu ulaşımının İran üzerinden geçmesi söz konusudur. Fakat Tacikistan hariç diğer Türkistan Cumhuriyetlerinin hiçbirisi İranla siyasi ilişkilerini yoğunlaştırmamakta ve ilişkilerini ekonomiyle sınırlı tutmağa özen göstermektedirler.

Aynı dili konuşan Tacikistana karşı ise İran ekonomik olduğu kadar siyasi ve kültürel ağırlıklı bir yaklaşım sergilemektedir. Geçen yıl düzenlenen ECO toplantısının açış konuşmasında Hameney tarafından söylenen " *Fars dili islamla birlikte Çin sınırına kadar yüzyıllarca etki gösterdi. Şimdi bunu tekrar canlandırmalıyız...*" sözleri İran'ın Tacikistanla ilgili olarak geleceğe yönelik stratejisini açıkça ortaya koymaktadır. Afganistanda yaşayan Tacik kitlesi ve Şii olan Hazaralar aracılığıyla etkili olabilen bir İran, Afganistan ve Tacikistan'ın katılımıyla gerçekten Çin sınırına ulaşabilecek bir etki alanına sahip olabilecektir.

** Kuzey komşu Afganistan ile ilişkiler özellikle Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan açısından büyük önem taşımaktadır. Tacikistanda süren iç savaşta muhalefetin Afganistandaki mücahit gruplar tarafından desteklendiği ve büyük ölçüde silah geçirildiği iddiaları gündemdedir. Başlangıçta Tacik lideri Ahmetşah Mesud'un Afganistandaki taciklerle Tacikistan'ı birleştirmek ve büyük Tacikistan'ı yaratmak amacıyla bu olayda rol aldığı veya Kuzey Afganistandaki Türklerin (Özbek, Türkmen) lideri General Reşit Dostum' un Kuzey Afganistan ile Türkistan Cumhuriyetlerini birleştirmek için uğraştığı gibi spekülasyonlar yapılmıştır.

Fakat daha sonraki gelişmeler bu iddiaların doğru olmadığını, Tacikistandaki iç savaşa aktif katılımında bulunan tarafın, bölge ile hiçbir etnik yakınlığı olmayan Radikal Peştü lider "Gülbidin Hikmetyar"ın grubu olduğu anlaşılmıştır.

Son zamanlarda yapılan tarafsız gözlemler Tacikistanda kullanılan silahların ancak % 10-15 kadarının Afganistandan geldiğini, kalan büyük kısmın bölgedeki Kızılordu birliklerinden kaynaklandığını göstermektedir. Fakat Afganistan faktörünün abartılarak ortaya sürülmesi Rus birliklerinin Tacikistan'da kontrolü ele geçirmesine gerekçe olmuştur. Ayrıca Afganistandan " *Radikal İslam*" ihraç ediliyor iddiası, Totaliter Özbek ve Türkmen yönetimlerinin sınırlarındaki kontrolü rus gücüne teslim etmelerine yol açmıştır.

Bugünkü güç dengeleri gözönüne alındığında, geleceğin Afganistanında yönetimin, her milliyetin kendi bölgesini kontrol edeceği federal bir yapı şeklinde olacağı söylenebilir. Bu durumda Türkistan Cumhuriyetleriyle komşu olan Kuzey Afganistanın Türklerin kontrolünde olması sözkonusudur. Bu ise sınırın iki tarafında yaşayan Özbek, Türkmen türklere ve Tacikler arasındaki sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması anlamına gelecektir. Türk yöneticilerinin Afganistanda din temeline dayalı bir yönetim istemedikleri bilinmektedir. Bir diğer deyişle Afganistan yönetimi eskiden olduğu gibi tekrar Peştü grupların kontrolüne girmediği veya bölgede İran'ın etkisi artmadıkça Afganistandan Türkistan Cumhuriyetlerine " *Kökten dinci akımların*" ihracı sözkonusu değildir.

Diğer taraftan Özbekistan ve Türkmenistanda totaliter sistemler devam ettikçe bu iki ülkenin Afganistan ile doğrudan halk tabanında ilişki kurmaları beklenmemelidir. Zira her iki yönetimde de böylesi bir ilişkinin ülkelerindeki muhalefeti güçlendirebileceği gibi bir korku mevcuttur.

** Türkiye geçmişteki ideolojik kamplaşmada, Avrupanın bir uzantısı iken Sovyetlerin parçalanmasıyla oluşan yeni dengelerde ağırlıklı bir merkez haline dönüşmüştür. Bu özellik yalnızca yeni Türk Cumhuriyetlerinin ortaya çıkmasından değil, fakat aynı zamanda, hristiyan batı dünyası ile islam

dünyasının kesişme noktasında yumuşak iletişimi sağlayan tek ülke olmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye, Türkistan Cumhuriyetleriyle ortak sınırlara sahip olmadığı halde ortak ırk, tarih, dil, din ve kültür bağları nedeniyle bölgedeki gelişmeleri en yoğun biçimde etkileyebilecek ülkedir. Nitekim bağımsızlık sonrası dönemde bu cumhuriyet liderleri ilk dış ziyaretlerini Türkiye'ye yapmışlar ve "Türkiye Modeli"ni benimseyecekleri konusunda demeçler vermişlerdir. Bu cumhuriyetlerin Birleşmiş Milletler Teşkilatı, AGİK ve IMF gibi uluslararası teşkilatlara üye olmaları konusunda yardımcı olmuştur. Ayrıca Türkiye ile birlikte İran, Pakistan, Afganistan ve Azerbaycan'ın katıldığı ECO (Economic Cooperation Organisation) teşkilatına tam üye olmalarına öncülük etmiştir.

İkili ilişkilerde de bölgeye en fazla katkıyı sağlayan ülkenin de Türkiye olduğu görülmektedir. 1992 yılı içerisinde birisi Davos, diğeri Ankara'da olmak üzere iki Liderler Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Çok çeşitli sahalarda 100 kadar ikili anlaşma imzalanmıştır. Türkistan Cumhuriyetlerine 600 milyon doları kredi ve 600 milyon doları mal yardımı olmak üzere toplam 1,2 milyar dolarlık bir kaynak aktarımı sözkonusu olmuştur. Ayrıca bu cumhuriyetlerin her birinden 2000 olmak üzere toplam 8000 (Tacikistan Hariç) öğrenci Türkiyede eğitim görmek üzere getirilmiştir. Çok sayıda bilim adamı, asker ve bürokratın değişik sürelerle Türkiyede eğitilmeleri sağlanmaktadır. Cumhuriyetlerin haberleşme sektörlerinin modernizasyonu ve geliştirilmesi konusunda yatırımlar yapılmıştır. Geçen Nisan ayından bu yana bütün cumhuriyetlere yönelik olarak "Avrasya" televizyonu yayını başlatılmış olup 1993 yılı sonunda uzaya fırlatılacak olan Türksat uydusu aracılığıyla yayın ve telekomünikasyon'un genelleştirilmesi sağlanacaktır. Ayrıca Türk Cumhuriyetleri arasındaki kültürel entegrasyonu sağlayabilmek için karşılıklı eğitim kurumları kurulması, ortak alfabe gibi çalışmalar sürdürülmektedir.

Türk Özel Sektörü de bölgeye yönelik ciddi bir yatırım çalışması içerisinde. Türkistan Cumhuriyetlerindeki büyük hacimli stratejik yatırımlardan pay almamış ol-

makla birlikte, Türk Özel sektörünün bugüne kadar bölgede yaptığı yatırım anlaşmalarının toplamı 1,3 milyar dolar civarındadır.

Türkiyenin Türkistan Cumhuriyetlerini resmen tanıdığı 16 Aralık 1991 tarihinden bu yana karşılıklı ilişkilerin ciddi değişim gösterdiği gözlenmektedir. Başlangıçtaki aşırı duygusal ortam yerini tarafların kendi iç ve dış dinamiklerinin belirlediği gerçeklere bırakmaktadır.

Öncelikle Türkistan Cumhuriyetleri yöneticileri Türkiyenin kendi isteklerini karşılama yönünden yeterli ekonomik kapasiteye sahip olmadığını anlamışlardır. Ayrıca Özbekistan ve Türkmenistan gibi diktatörlüğe yönelen cumhuriyet yöneticileri, demokratik niteliğe sahip ülkelerle halk seviyesinde temas yoğunlaştıkça kendilerinin erozyonunun hızlanacağını görmekteyiz. Bu cumhuriyetlerdeki Antidemokratik uygulamalara, ilişkileri bozmamak amacıyla, Türkiye hükümeti gözyumsa bile Türk halkının reaksiyon göstereceği ve bunun da bir süre sonra hükümet politikalarına yansıtacağı görülmüştür. Nitekim Türkiye Cumhurbaşkanı ve Başbakanı geçen yıl Türkistan Cumhuriyetlerine yaptıkları ziyaretler esnasında "İnsan hakları ve demokrasi" gibi konulara neredeyse hiç değinmemişler ve bu ülkelerdeki muhalefetle diyalog kurmaktan özellikle kaçınmışlardır. Fakat Türkiye Cumhurbaşkanı'nun son gezisindeki temaslarında, özellikle demokratikleşme ve çok partili sistem konularına değinmiş olması bu görüşümüzü doğrular niteliktedir. Demokrasinin daha iyi işler hale geldiği Türkiyede, iç kamuoyunun dış politika ve özellikle Türk Cumhuriyetlerine yönelik dış politikanın belirlenmesindeki etkinliği giderek artmaktadır. Dolayısıyla gelecekte Türkiyenin bugüne kadar geleneksel olarak uyguladığı "yönetimleri küstürmemek için muhalefetlerle doğrudan diyalog kurmamak" politikasının değişmesi beklenmelidir. Kerimof, Niyazof gibi Komünist partokrasi içerisinde yoğrulmuş liderlerin bunu çok iyi algılayarak "izolasyonist" bir politika izledikleri ve kendi halklarıyla dış dünya arasındaki teması giderek azaltmağa başladıkları görülmektedir.

Diğer taraftan ırk, din ve dil birliği olsa bile, bu cumhuriyet yö-

netimleri Moskovanın etki alanında kaldığı sürece istenilen anlamda bir "Türk Cumhuriyetleri Birliği" ortaya çıkmasının mümkün olamayacağı da anlaşılabilir durumdadır. Aralık 1992 de Ankarada yapılan zirve birçok gerçeğin daha iyi görülmesini sağlamıştır. Türkiye'nin belki de çok iyi niyetli olarak hazırladığı "karşılıklı gümrük kolaylıklarının sağlanması, sermaye, mal, insan geçişinin kolaylaşacağı biçimde sınır geçirgenliğinin artması, karşılıklı yatırım ve işbirliği imkanlarının artırılması" gibi maddeler içeren "Ankara Protokolü" Türkistan Cumhuriyeti liderleri tarafından kabul görmemiştir. Doğal olarak 15 Mayıs 1992 de Taşkente Moskova ile "BDT ortak Savunma işbirliği" anlaşmasına, 13 Ocak 1993 de Minsk de "BDT ortak ekonomik işbirliği" protokolüne imza atan bu liderler kendilerinin siyasi manada Moskovadan kopuyor olduğu izlenimini verecek bir "Ankara Protokolü"na imza koymazlardı. Diğer taraftan böylesi bağlantıları olmayan ve siyasi manada Moskovanın etki alanından çıkmağa çalışan Azerbaycan yönetimi çekinmeden anlaşmaya "evet" diyebilmiştir. Son olarak, Türk kamuoyunun çok duyarlı olduğu Ermenistan'ın Azerbaycana yönelik saldırıları konusunda bu cumhuriyet yönetimlerinin aldıkları tavır "Türk Cumhuriyetleri Birliği" konusundaki gerçek düşüncelerini yansıtan bir ölçü olmuştur.

Bütün bu gelişmeler, yukarıda vurguladığımız gibi siyasi ilişkilerin daha gerçekçi temellere oturmasını sağlayacaktır. Sosyal ve kültürel nitelikli ilişkiler ise büyük oranda yönetimlerden bağımsız olarak, toplumların karşılıklı temaslarıyla ortaya çıkmaktadır. İlişkilerin devamı kaçınılmaz olarak kültürel ve sosyal nitelikli ortak değerlerin artmasıyla sonuçlanacaktır.

BATI DÜNYASI VE TÜRKİSTAN CUMHURİYETLERİ

Türkistan Cumhuriyetlerindeki yönetimlerin Batı Dünyası ve ABD ye yönelik politikalarının ana hatlarını "Sermaye akışına izin verin, size her türlü yatırım güvencesini sağlarız, fakat demokrasi, insan hakları gibi kavramları gündeme getirerek bizim iç işlerimize

karışmayın" şeklinde özetlemek mümkündür. Gerçekten bağımsızlık sonrası dönemde çıkarılan ilk yasalar yabancı yatırımların düzenlenmesi ve bunlara verilen güvencelerle ilgilidir. Diğer taraftan Kazakistanda 900 bin, Kırgızistanda 75 bin civarında Volga Almanı yaşamaktadır. Bu iki cumhuriyet bu azınlıkları özellikle Alman yatırımları için araç olarak görmektedirler. Nitekim Nazarbayev'in ve Akayev'in Almanya ziyaretlerinde bu konu geniş olarak gündeme getirilmiştir. Yine 1938 lerde Stalin tarafından Viladivostok bölgesinden getirilerek Türkistan Cumhuriyetlerine yerleştirilen 600 bin kadar Koreli de uzak doğu sermayesi için bir köprü olarak değerlendirilmektedir. Özbekistan ise benzer bir yaklaşımı Yahudiler aracılığıyla gerçekleştirmeğe çalışmaktadır.

Özellikle Nazarbayev'in Kazakistandaki yatırımları çok akılcı bir şekilde yönlendirdiği görülmektedir. Nitekim "Cengiz" petrol sahası Chevron'a

Akmolinsk petrol sahası Elf firmasına, Uralsk petrol sahası ise British Petroleum ve Agip'e verilmiştir. Görüldüğü gibi USA, İngiltere, Fransız, İtalyan vs. gibi batı güçleri arasında dengeli bir dağılım sağlanmaktadır. 1991 yılı içinde

Kazakistanda gerçekleştirilen büyük çaplı Joint Venture şirketlerinin 12 si Almanya, 10 u ABD, 8 i Uzak Doğu ve 4 ü İtalyan firmalarıyla kurulmuştur. Böylesi bir dağıtımla Nazarbayev bir taraftan batı ile çok yönlü ilişkiler kurmakta, bir taraftan da gelecekte karşısına dikilebilecek "Moskova" gücüne karşı potansiyel güvence elde etmektedir. Zira Batı dünyasını harekete geçirebilecek en etkin güç "ekonomik çıkarlarının tehlikeye düşmesi" ihtimalidir.

Bağımsızlık sonrası dönemde Kazakistan cindeki Nükleer gücü gündeme getirerek "Nükleer Klüp Üyeliği" ni istemiş ve bu gücün kontrolünü Moskovaya devretmeğe çalışmıştır. Fakat ABD yönetiminin yoğun baskısı sonucu Lizbon'da yapılan görüşmelerde, "nükleer gücün tedrici olarak alınacağı" güvencesini vermek zorunda kalmıştır.

Yeterli kaynaklara sahip olmayan Kırgızistan Batı ve Uzak Doğu sermayesine her türlü kolaylığı sağlarken, "en demokratik Türkistan Cumhuriyeti" imajının bunu

kolaylaştıracağına inanmaktadır.

Öte yandan Özbekistan ve Türkmenistan "yatırımlara açık, fakat sosyal ilişkilere kapalı ülke" imajını ortaya koymuşlardır. Uluslararası kuruluşların "çok partili sistem, demokrasi anlayışı ve insan hakları" gibi kavramları gündeme getirmelerinden çok rahatsız olduklarını açıkça belirtmektedirler. Özellikle Doğal gazdan çok zengin bir ülke olan Türkmenistan, çeşitli bau şirketleriyle petrol ve doğal gaz arama anlaşmaları imzalamakta ve böylece ülkede uyguladığı baskıcı rejime rağmen Niyazov bazı Batı merkezlerinde kısmi bir kabul görmektedir.

İnsan hakları ihlallerinin ve siyasi terörün giderek arttığı Özbekistan ise doğal enerji kaynakları yönünden kendi ihtiyaçlarını zor karşılamaktadır. Son zamanlarda Fergana Vadisinde çıkan petrol rezervinin başlangıçta düşünülenenden daha az kapasiteli olduğu anlaşılmıştır. Yılda 70 Ton civarında olan Alun üretiminin büyük bir kısmı hala rusların elindedir. Ancak modern teknoloji gerektiren üretim bir Amerikan firmasına (Nebton) verilmiştir. Özbekistan'ın başlıca hammaddesi olan Pamuk ise Batı dünyası için çok büyük bir anlam taşımamaktadır. Böylece Batılı merkezlerin Kerimof'u kabul edilebilir bir diktatör olarak görmeleri için yeterli şartlar oluşmamaktadır. Ayrıca diğer cumhuriyetlere göre çok daha etkili bir muhalefet olduğu için Kerimof ülkesinde daha yoğun baskı uygulamakta ve böylece Batı ülkelerinde oluşan "Sevimsiz Diktatör" imajı daha da güçlenmektedir. Nitekim bağımsızlıktan bu yana Kerimof (Davos vs. gibi uluslararası toplantılar hariç) ilk defa bu ay içerisinde (Mercedes firmasının yaptığı özel bir davet esnasında) Alman hükümeti tarafından kabul edilmiş ve bir hayli sönük geçen bir gezi yapmıştır. Kerimof'un ısrarlı isteklerine rağmen ABD ve Fransa hükümetleri olumlu bir cevap vermemişlerdir.

Tacikistan ise Batı ile yoğun temas içerisinde olmak istemediğini belirten bir yaklaşım içerisindedir. Fakat ülkenin Batıya karşı gerçek tavrının ortaya çıkması için iç savaşın sona ermesini beklemek gereklidir.

Sovyetlerin parçalandığı dönemde ABD nin Türkistan Cum-

huriyetlerine yaklaşımı ciddi bir belirsizlik göstermekteydi. İlişkilerini Moskova merkezli olarak yürütmeğe alışmış ABD başlangıçta bu alışkanlıktan kurtulamamış olduğu izlenimini vermiştir. Daha sonra bu cumhuriyetleri Ağustos darbesindeki tutumlarına göre sınıflayarak diplomatik ilişki kurmayı denemiştir. ABD yönetimine göre darbecilere karşı tutum alan Kazakistan ve Kırgızistan demokratik ülkelerdi ve diplomatik ilişki kurulmalıydı. Doğal olarak Kazakistan'ın elindeki nükleer potansiyel, Kazakistanda % 40 ve Kırgızistanda % 30 oranlarına varan rus nüfus gibi ilave faktörler de vardı. Buna karşın darbecilerden yana tavır koyan Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan ile ilişki kurulmayacaktı. Kısa bir süre sonra, 1992 Şubatında, ABD hükümeti cumhuriyetler arasında bir ayırım yapılmasının doğru olmayacağı sonucuna vararak hepsinde diplomatik misyonlarını açmıştır.

Aslında ABD ve Batılı Ülkeler daha Sovyetlerin var olduğu dönemde Moskovanın onayıyla ve Chevron, Amoco, Elf, BP, Agip vs. gibi şirketler aracılığıyla Türkistan cumhuriyetlerindeki "Stratejik Enerji kaynaklarına" ulaşmış durumdaydılar. Fakat Sovyetler dağılıncı bu cumhuriyetlerde ne tipte yönetimlerin hakim olacağı konusunda bir belirsizlik ortaya çıkmıştı. Muhtemel 3 senaryo söz konusuydu. Birinci ihtimal Müslüman olan bu cumhuriyetlerde *Radikal Dinci* yönetimlerin iktidara hakim olmalarıydı. Özellikle İran'ın bölgede oluşu bu ihtimali bir hayli güçlendirmekteydi. İkinci ihtimal ise şu anda Azerbaycanda olduğu gibi "Türk Milliyetçiliği" temelinde dayalı iktidarların gündeme gelmesiydi. Üçüncü ihtimal ise bu cumhuriyetlerin eskiden olduğu gibi Moskova'nın etki alanında kalmalarıydı. Son ihtimal gerçekleşirse 1990 lı yıllarda başlatılan ekonomik yatırımlar açısından bir sıkıntı olmayacaktı. Buna karşın gerçekleşen batı yatırımlarına karşı nasıl bir tavır koyacağı bilinmeyen "Dinci" veya "Milliyetçi" temelde dayalı iktidarların gelmesi halinde Moskova batı adına etkin olamayacak, dolayısıyla Batının ve ABD nin bölgeye yaptığı ve yapacağı yatırımlar riske girmiş olacaktır.

İşte bu noktada gerek ABD ve gerekse Avrupa merkezlerinde "Bu ülkelere açılımda Türkiye'nin vaz-

**Türkiyenin
Türkistan
Cumhuriyetlerini
resmen tanıdığı 16
Aralık 1991 tarihinden
bu yana karşılıklı
ilişkilerin ciddi
değişim gösterdiği
gözlenmektedir.
Başlangıçtaki aşırı
duygusal ortam yerini
 tarafların kendi iç ve
dış dinamiklerinin
belirlediği gerçeklere
bırakmaktadır.**

geçilmez ve zorunlu partner" olacağı görüşü propaganda edilmeğe başlandı. Gerçekten müslüman ve laik Türkiye milliyetçi iktidarlar için olduğu kadar dinci iktidarlar için de en iyi aracı olabilirdi. Böylece vazgeçilmezliğine inandırılan Türkiye hükümeti, 1992 yılı şubatında ABD ye 13 maddelik "Türk Cumhuriyetlerine yönelik yatırım ve işbirliği" planları sunmakla kalmamış, 93 yılının ilk aylarına kadar en yetkili ağızlarından "Batı değerlerinin bu cumhuriyetlere götürülmesinde Türkiye'nin etkin rol oynayabileceği" görüşünü sık sık ifade etmiştir. Halbuki daha 1992 yılı başlarında ABD nin Türkiye'yi devre dışı bırakacak bir politikayı benimsediği görülmektedir. Çünkü Türkistan cumhuriyetlerinin BDT yapılanması içerisinde ve dolayısıyla Moskova'nın etki alanında kalacağı anlaşılmıştır. Moskova ise ekonomik açıdan kendi payını aldığı sürece Batı Dünyasına hizmet etmeyi sürdürecektir.

28 nisan 1992 günü Amerikan Senatosu dış ilişkiler komisyonuna sunulan raporlar bu görüşümüzü doğrular nitelikte bilgilerle doludur. Bu raporlardan alınacak bir

kaç cümle ABDnin Türkistan Cumhuriyetlerine yönelik politikalarının ne olacağını ortaya koymaktadır.

"Bizim gelecekteki çıkarlarımız açısından Türkiye'ye bir derece güvenilebilir. Türkiye'nin Tacikistan hariç diğer Cumhuriyetlerde entellektüel düzeyde veya ekonomik düzeyde etkisi olabilir. Fakat Türkiye'nin kendi ekonomik problemleri vardır ve hükümet öncelikle Kürt otonomisi meselesini çözmelidir" (M. Olcott, p:6)

" Bugün Türkiye ne ekonomik açıdan ne de Stratejik açıdan Orta Asyada baskın rol oynayabilecek kapasiteye sahip değildir" (F. Kazemzadeh p:4)

" Laik Kemalizm değişmeye açık şehirli entellektüeller arasında bir etki gösterebilir, fakat kırsal yörede yaşayanlar ve işsiz gençler için bir anlam taşımayacaktır. Orta Asya nüfusunun % 70 inin 25 yaşın altında olduğu unutulmamalıdır " (Mirsky ,P:7)

"Orta Asya daki politikacı elitler bölgeden gelen yahudi vatandaşlar aracılığıyla gelecek yatırımlara uygun ortam yaratmak konusunda çok isteklidirler" (M. Olcott, P:7)

Böylece 1992 yılı boyunca Türkiye yedekte bekletilirken ABD nin ekonomik ilişkileri, yine Moskova kontrolünde, ama bölgeyle yoğun ilişkileri olan yahudi diaspora'sı ağırlıklı olarak şekillenmeye başlamıştır. Nitekim .1992 Ağustosunda Beyaz Saraydan yapılan ve çoğu insanın gözünden kaçan küçük bir açıklama Nisan ayında Senato Dışişleri komisyonuna sunulan görüşlerin nasıl pratiğe indirildiğini göstermekteydi. ABD dışişleri bakanlığı sözcüsü Büyük elçi Richard Armitage ve İsrail Dışişleri Bakanı Şimon Perez Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan'ı ziyaret ederek potansiyel projeler belirleyecek bir heyet oluşturma konusundaki anlaşmayı açıkladılar. Bu heyet aynı zamanda bu cumhuriyetlere yapılacak teknik yardımın şeklini de belirleyecekti.

Türkistan Cumhuriyetlerinin geleceğine yönelik ABD tesbitleri de ilginç yaklaşımlar içermektedir. Sözkonusu raporlardaki bazı cümleler gelecekteki muhtemel gelişmelere işaret etmesi bakımından da dikkat çekicidir.

" ABD Orta Asya Cumhuriyetlerinin ekonomik problemlerinin milli bazda çözülemeyeceğini, yaşam standartlarının, ekolojik problemlerin ve ekonomik zorlukların ancak bölgesel planda aşılabileceğini bilmelidir. Ancak ABD Pan Turanien bir yapılanma olan Türkistan düşüncesinin uyanmamasına da gayret göstermelidir"(P.6, F. Kazemzadeh)

"Kazakistan'ın güçlenmesi buna karşın Özbekistan'ın zayıf bırakılması rusyanın çıkarıdır. Çünkü Kazakistan yönetimi milli çıkarlarının Rusyayla birlikte olduğuna inanmaktadır. Buna karşın Özbekistanda bağımsız bir orta Asya fikri güçlüdür. Dolayısıyla Rusya Kazakistanı güçlendirirken Özbekistanı zayıf bırakmağa çalışacaktır. Biz ABD olarak bu tip bölgesel sorunlarda nötr kalmalıyız."(P:6 M. Olcott.)

Görüldüğü gibi ABD politika üreticileri bir taraftan Türkistan Cumhuriyetlerinin problemlerinin ancak bir bölgesel bütünlük içerisinde çözümlenebileceği gerçeğine işaret ederken, bir taraftan da Rusyanın bu bütünlüğü parçalayıcı ve bölgedeki cumhuriyetler arasında dengesizliği artırıcı politikalar geliştireceğini vurgulamaktadırlar. Bölge cumhuriyetleri arasında oluşacak dengesizliklerin artması halinde bölgesel çatışmalar ortaya çıkacak , bu durumda Rusya bizzat kendisi tarafından körüklenen bu anlaşmazlıklara müdahale edecek ve bir Dünya gücü olan ABD ise seyirci rolü oynayacaktır.

Diğer taraftan Ekonomik, ekolojik, sosyal ve siyasal problemlerini ancak bölgesel (yani Türkistan) kapsamında ele alırlarsa çözebilecek olan Cumhuriyetler, iç ve dış dinamiklerin yardımıyla bunu gerçekleştirebilirlerse bu "Panturanien " bir gelişme olacaktır ve engellenmelidir. Stalin tarafından 1924 lerde suni olarak parçalanan bu cumhuriyetlerin bir araya gelmeleri nedense ABD nin

Türkiye geçmişteki ideolojik kamplaşmada, Avrupanın bir uzantısı iken Sovyetlerin parçalanmasıyla oluşan yeni dengelerde ağırlıklı bir merkez haline dönüşmüştür. Bu özellik yalnızca yeni Türk Cumhuriyetlerinin ortaya çıkmasından değil, fakat aynı zamanda, hristiyan batı dünyası ile islam dünyasının kesişme noktasında yumuşak iletişimi sağlayan tek ülke olmasından kaynaklanmaktadır.

Halbuki daha 1992 yılı başlarında ABD nin Türkiye'yi devre dışı bırakacak bir politikayı benimsediği görülmektedir. Çünkü Türkistan cumhuriyetlerinin BDT yapılanması içerisinde ve dolayısıyla Moskova'nın etki alanında kalacağı anlaşılmıştır. Moskova ise ekonomik açıdan kendi payını aldığı sürece Batı Dünyasına hizmet etmeyi sürdürecektir.

işine gelmemektedir. Böylece demokrasinin ve insan refahı'nın savunucusu ABD, Türkistan cumhuriyetlerinin geleceğini Rusyanın çıkarlarına uygun olacak şekilde ve batının çıkarlarını koruyacak fakat bölge cumhuriyetlerini sağlıklı bir kaos içerisine itecek şekilde yönlendirmiş olmaktadır.

SONUÇ

Bağımsızlıktan bu yana Türkistan Cumhuriyetleri kendi iç dinamiklerinin etkilediği yönde bir "Devletleşme" sürecine girmişlerdir. Bütün cumhuriyetlerde yönetici elitler Eski komünist partokratlar olmakla birlikte yönetim biçimleri giderek farklılaşmaktadır. Kazakistan ve Kırgızistan da yönetimler belli ölçüde liberalleşme sürecine yönelmiştir ve "Otokratik Demokrasi" diyebileceğimiz bir idare şekline doğru gitmektedirler. Özbekistan ve Türkmenistan da ise eski "merkeziyetçi tek parti ve tek insan iktidarının bütün kurum ve kuruluşlarıyla korunduğu, yöneticilerin muhalefete ve insan haklarına karşı her türlü baskıyı uyguladığı tipik "Diktatörlük" ler söz konusudur. Tacikistanda rus gücünün desteğiyle eski komünist yapı tekrar iktidara gelmiş olmakla birlikte, güçlü bir muhalefetle karşı karşıya olduğu için belli uzlaşmalarla varlığını sürdürmekte olan bir yönetim mevcuttur.

Cumhuriyetlerin siyasal yapıları arasındaki bu farklılıkların gelecekte daha da belirginleşmesi beklenmelidir. Bağımsızlıktan sonraki kısa dönemin verilerine dayanarak, Orta vadeli gelecekte bu bölgede nasıl bir tablo ortaya çıkabilir?

Ciddi dış baskılar olmadıkça Türkmenistandaki yönetimin varlığını sürdürmesi söz konusudur. Nüfusun azlığı, kabile yapısının getirdiği geleneksel "şef"lik düzeni,ülke yönetiminin bir hayli fazla olan doğal kaynak girdisini halkı huzursuzluğa götürmeyecek şekilde ekonomik subvansiyonda kullanma imkanı gibi faktörler yönetimi değiştirebilecek kadar güçlü bir muhalet oluşmasını engelleyecektir. Orta vadeli gelecekte Türkmenistan yönetim biçiminde oluşacak bir değişikliğin iç dinamiklerden çok Rusya ve Özbekistandaki değişimlerle ilgili olacağı söylenebilir.

Özbekistanda ise nüfus yoğunudur ve diğer cumhuriyetlere göre

daha gelişmiş bir intellijentsiya mevcuttur. Ayrıca Doğal kaynakları açısından Türkmenistan benzeri bir ekonomik subvansiyon sağlama şansı olmayacaktır. Bu nedenle ekonomik zorlukların giderek artması, buna paralel olarak yönetimin baskıyı yoğunlaştırması ve bunun da sosyal patlamalara yol açması beklenmelidir. Bugüne kadar geçen sürede Kerimof yönetimi'nin, Demokratik muhalefeti (Erk, Birlik) baskı uygulamalarıyla tasfiyeye yönelmesi, ülkede daha radikal muhalefet gruplarının ortaya çıkmasını sağlayacak gibi görünmektedir. Zaten başlangıçta ortaya çıkan"dinci muhalefet", islamcı partilerin yasaklanması kararıyla birlikte yer alına çekilmiş olup şu anda bütün diğer cumhuriyetlerde de görülen "reaksiyoner dine dönüş hareketi" içerisinde varlığını sürdürmektedir. Benzer şekilde bugüne kadar belli prensipler içerisinde muhalefet yapmağa çalışan demokratik güçlerin de zaman içerisinde daha radikal bir zemine kaymaları sözkonusu olacaktır. Sonuç olarak kısa bir gelecekte "kendi iç dinamiklerinin etkisiyle iktidar değişikliği beklenen tek cumhuriyet Özbekistan'dır" denilebilir. Özbekistan da ortaya çıkacak böylesi bir değişiklik ise bölge cumhuriyetleri için bir "Çığ Etkisi" yapacak ve özellikle Türkmenistan, Tacikistan ve Kırgızistan da büyük çaplı yön değişikliklerine sebep olabilecektir.

Bugünkü yaklaşımlarını sürdürdüğü sürece daha açık ve demokratik bir topluma doğru gitme şansı olan Kırgızistan'ın en büyük dezavantajı ekonomik kaynaklarının yetersizliği ve bu açıdan dışa bağımlılığının fazla oluşudur

Son bölgesel seçimlerde, Usunbaliyev ve Amanbayev gibi eski komünist parti liderlerinin başarılı olması ,halkın ekonomik zorluklar karşısındaki reaksiyonu şeklinde değerlendirilmelidir. Ekonomik krizin artışı Akayev'in bugünkü çizgisini değiştirmesine veya halkın Akayev yerine daha radikal nitelikteki eski komünist liderleri tercih etmesine yol açabilir.

Kazakistan yönetimi için orta vadede bir çizgi değişimi beklenmemelidir. İki toplumlü bu ülkede yönetim daha uzun yıllar Moskova'ya paralel politikalar izlemek zorundadır. Kazakistan'daki rus nüfus azaltılmadıkça,

Görüldüğü gibi ABD politika üreticileri bir taraftan Türkistan Cumhuriyetlerinin problemlerinin ancak bir bölgesel bütünlük içerisinde çözümlenebileceği gerçeğine işaret ederken, bir taraftan da Rusyanın bu bütünlüğü parçalayıcı ve bölgedeki cumhuriyetler arasında dengesizliği arttırıcı politikalar geliştireceğini vurgulamaktadırlar.

Bölge cumhuriyetleri arasında oluşacak dengesizliklerin artması halinde bölgesel çatışmalar ortaya çıkacak , bu durumda Rusya bizzat kendisi tarafından körüklenen bu anlaşmazlıklara müdahale edecek ve bir Dünya gücü olan ABD ise seyirci rolü oynayacaktır.

veya Rusyadaki ruslardan daha iyi bir hayat Standardına ulaştırılmadığı sürece, Kazakistan Moskova'nın etkilerine karşı dirençli bir hale gelemez. Dolayısıyla Kazakistandaki yönetim sistemi değişikliklerini Kazakistan'ın iç dinamiklerinden çok Moskova'nın tutacağı yol belirleyecektir.

Tacikistandaki iktidarın yönü bölgedeki genel değişikliklerle belirlenecektir. Türkistan Cumhuriyetlerinde totaliter rejimlerin devam etmesi halinde

bugünkü gibi eski komünistlerin hakimiyeti devam edecektir. Buna karşın, özellikle Özbekistan da yönetimin progressif bir şekilde dönüşmesi halinde Tacikistandaki muhalefet ülkenin geleceğini belirleyecektir.

Türkistan Cumhuriyetlerinin geleceği konusunda Rusyanın alacağı tavır çok önemlidir. Rusyada gerçek anlamda bir demokrasi'nin ortaya çıkışı Türkistan Cumhuriyetlerinde kitlesel bir etkiye yol açabilir. Diğer taraftan Rusyadaki yönetim biçimi ne olursa olsun, Özbekistan ve Türkmenistan da totaliter rejimlerin varlığı Rusyanın milli çıkarları yönündedir. Zira ortak su kaynaklarına, ortak ekolojik problemlere ve iç içe girmiş etnik yapıya sahibolan bu cumhuriyetlerde yönetim sistemleri farklılaştıkça aralarında anlaşmazlıkların ve çatışmaların ortaya çıkması kaçınılmaz hale gelecektir. İşte o zaman aracı ve kurtarıcı olarak devreye girecek olan rus gücü oradaki varlığına hukuki bir zemin oluşturacağı gibi, daha uzun yıllar bölgedeki kontrolü elinden kaçırmamış olacaktır.

İşte bu noktada Batı Dünyası

ve özellikle ABD nin tutumu büyük önem kazanmaktadır. Türkistan Cumhuriyetlerindeki problemlerin tek tek cumhuriyetler bazında çözülemeyeceği ve bölgesel yaklaşımın şart olduğu gibi doğru bir tesbit'i yapmış olan ABD nin önünde iki yol vardır. Birincisi, bu ülkeleri yalnız hammadde kaynağı olarak görmek, Moskovanın ve eski komünist partokratların, ABD yatırımlarını korumaları şartıyla, bölgedeki dengesizlikleri ve anlaşmazlıkları artırıcı yöndeki uygulamalarına göz yummak politikasıdır. İkincisi ise ABD nin temel iki unsuru olan İnsan hakları ve Demokrasi prensibini ön planda tutarak bölgesel diktatörleri ve Moskovayı etkilemek ve halkın sosyal gelişimini sağlayarak bölgede sancısız bir şekilde demokrasiye geçiş ortamı hazırlamak politikasıdır.

ABD deki ve Batı Dünyasındaki demokrasi ile ilgili kuruluşlar başlangıçtan beri Diktatörlere karşı yürütülen mücadeleye büyük ölçüde destek vermişlerdir ve bu desteği sürdürmektedirler. Buna karşın, özellikle son zamanlarda, ABD Yönetiminin bölgeye yönelik politikalarında Rusya'yı ön plana

çıkarması bir tavır sergilediği görülmektedir. Türkiye, ekonomik gücünün sınırlılığı ve kendi problemleri nedeniyle bölgenin orta vadeli siyasal geleceğinde doğrudan etkili olabilecek durumda değildir. Fakat Türkiyedeki kamuoyunun Türkistan Cumhuriyetlerindeki problemlere karşı artan bir ilgi gösterdiği ve bu ilginin özellikle kültürel ve sosyal boyutunun giderek yoğunlaştığı görülmektedir. Toplum seviyesinde gelişen bu yoğun ilişki uzun vadede Türkiye ile bu cumhuriyetler arasında sosyokültürel bir entegrasyonu sağlayacaktır.

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür. Kısa dönemdeki gelişmeler ne olursa olsun, uzun vadede Türkistan bölgesindeki yönetimler yerlerini halkın içerisinde gelen demokratik güçlere bırakmak zorundadırlar. Zira her türlü engellere rağmen gerek Dünyada giderek artan globalleşme hareketleri ve gerekse bölge halkının dış dünya ile olacak sosyokültürel ilişkileri bu sonucu kaçınılmaz kılmaktadır. Önemli olan bu kaçınılmaz değişimin daha kısa sürede ve daha acısız olarak gerçekleşmesini sağlamaktır. Batı Dünyası ve Türkiye'nin uzun vadeli politikaları da bu yönde oluşturulmalıdır.

" TURKISTAN REPUBLICS " TOWARDS 21 st. CENTURY

By Prof Dr. A. Ahat Andican
Chairman, Turkistan Studies Foundation

It has been 1,5 years since the Alma-Ata meeting which proclaimed the dissolution of the Soviet Union.

The five republics of Turkistan, which, along with the other Soviet republics had become free in an unexpected way, have embarked in a statehood organization process forced by their interior and exterior dynamics. After living for 70 years under an inside colonial status, these republics need many decades in order to become states in a true sense. Consequently, it is too early to give a clear-cut answer to the question of the future of these republics. However, it is possible that analysis of the happenings during the past period, though short, may throw light to this probable future.

The differences in the areas of race, religion and geographical status between the Turkistan Republics and the Christian Republics of the Union caused various speculations right after independence. The concepts of "Pan-islamism", "Pan-turkism", "Islamic Bloc" or "Radical Islam" have been frequently used, especially in the Western world. Strategic materials such as petroleum, natural gas, gold and uranium, which constitute the wealth of these republics, and, in addition, the potential of the nuclear force and Space research based specially in Kazakhstan, explain the strong interest shown to their future

On the other hand, with the

collapse of marxism which balance the ideology of liberalism and capitalist system that shaped western civilization, an ideological vacuum was created in the developing countries of the third world. Western writers, such as Fukuyama, loudly proclaiming the "End of the history of Mankind" and "The final victory of liberalism", have concluded that this vacuum would be filled only through liberal capitalism and that the only choice left to all the countries outside the developed nations is to "integrate themselves with the west"

However, there is a new thinking, gradually gaining strength in countries trying to preserve their identities and competing with the superior technological and political strength of the west, that "it is imperative for the Capitalist system to create an opposite force which will replace of marxism that will prevent the expansion of the inner conflicts and degeneration inherent in capitalism. It is "the idea of islam" and has been put in the world agenda especially by United States as "Islamic Radicalism". According to this thinking, it has been confirmed after the 1980 period, with the united action of the western world towards Iran, then, during the gulf crisis towards Iraq, and yet, not acting when it comes to halting the massacres perpetrated by the Serbs and Armenians in Bosnia-Herzegovina and Azerbaijan.

It is within this paradigm that events likely to surface in the Turkistan Republics gain a foremost importance. Should governments based on religious tenets come to power in these republics, it is likely that "a vast band of islamic countries" extending from north Africa all the way to China wall will come to existence. Then, also, should the administration of these republics establish their regime on a nationalistic basis, as is the case with Azerbaijan, there will be a great potential for a large "Turkic World". It will also possible that these new republics will fall again under Moccow's zone of influence and will result in the preservation, to a great extent, of the balances that existed during the Soviet Union's reign.

POLITICAL DEVELOPMENTS

The attitudes of the republics during the August 1991 "coup d'etat" is a good indication of the road followed after their declaration of independence.

Uzbekistan and Turkmenistan, who supported the abortive coup, kept intact the communist apparatus and the administration system, totalitarian regimes of the old paratroopers emerged once again. In Tajikistan also, the opposition parties of the democrats and religionists retained power only for a short time and old communists once again seized the reigns of

* This Paper had been presented in The Third Annual Symposium of the World Turkish Congress which was held on 15 th of May, 1993 in Newyork.

government. Kazakhstan and Kyrgyzstan took a stout against the coup, closed the communist parties and evolved basically authoritarian regimes, though, compared to other republics, are much more progressive.

** In Turkmenistan, Safarmurad Niyazov who declared himself "Türkmen Başı" (The father of Turkomans) is in total control of the state. The "personality Cult" prevalent during the era of Stalin or Brejnev is still going on today in Turkmenistan for Niyazov. All the decision and implementation authorities are in Niyazov's hands. The organizations such as The Parliament or People's Council exist only to approve the wishes of the head of state and, in a way, to hide Niyazov's total control. So are the press and communications sector. Democratic opposition never had a chance to get organized in Turkmenistan and their various organizations were never officially recognized. One of the two opposition parties, The Turkmenistan Democratic Party functions in Azerbaijan and publishes "Ata Vatan". The popular front "Ağzıbirlik" is in a state of dissolution due to violent pressures, the intellectuals who forced to migrate, continue their activity in Moscow by rallying around a magazine called "Tayanç". Opposition members wishing to participate to meetings outside the country and to talk to foreigners visiting Turkmenistan are prevented forcefully.

In order to give a pretence of a multi-party system in Turkmenistan, the administration set up a shadow party under the name of "Peasant Justice Party". But this party is under full control of the old communist party which changed its name to that of "Turkmenistan Democratic people's party"

** The events in Uzbekistan are not much different from those of Turkmenistan. The communist party, changing its name to that of "Uzbekistan Democratic people's party", is now headed by the ex-secretary of the communist party, Islam Kerimof. In the twilight period right after the August Coup, Kerimof, in an effort to appear as allowing democratic movements,

gave official approval to the opposition "Erk Party"; He also raised no objections to the activities of the popular front "Birlik" which was the most active organization of the Glastnost era.

After the presidential elections of December 1991, dictatorial actions began under the name of "keeping peace and order in the country". The Leaders of Birlik were arrested under trumpeted charges, were beaten by political terrorist groups manipulated by the administration and even murder attempts were organized. By the middle of the last year, the activities of Birlik were temporarily stopped and was finally closed. Some of its leaders were forced to leave the country. The unrecognized organizations such as "Turkistan", "Adalet" (Justice), "Dikanlar Partiyası" (Farmer's party) and the "Islamic Renaissance Party" were closed and their leaders brought to court.

On December 7-8, some Uzbek opposition leaders joined a meeting which held about "Democracy and Human rights" in Bişkek, capital of Kyrgyzstan. Right after the meeting, Uzbek KGB agents seized and deported them to Tashkent, thus showing how easily the Uzbek Government can use the old communist ways to quell opposition.

Then came the turn of the only officially recognized party "Erk". Its chairman, Muhammed Salih had resigned from parliament as a protest to antidemocratic actions in the country. Then the government closed the party's publication and later, confiscated the party's belongings. Party leaders, and especially Muhammed Salih were sued for imaginary wrong-doings, such as "attempting at forming a national council", "securing funds from abroad" and "publishing books outside the country".

Uzbekistan, just like Turkmenistan, organized puppet parties such as "Vatan Terakkiyatı partiyası" (Homeland's progress party) and "Uzbekistan social Progress party" in order to appear as a multi-party regime. The people's nickname for the former is "The little communist party", a reflection on how the Uzbek people judges them.

** The Kazakhstan govern-

ment was solidly behind Yeltsin during the coup. The president of the state, Nursultan Nazarbayev spent every effort to keep Soviet Union from disintegrating and was the chief architect of the move that brought the republics of Turkistan within the *Commonwealth of Independent states* (CIS). Nazarbayev closed communist party, refused membership in any party and thus appeared as an "Above parties" leader. As a leader who gained support of the Russians who constitute % 40 of Kazakhstan's population, he maintains a "balanced policy" in internal affairs.

There are very few parties with official recognition. These are the following: "The Socialist Party" inheritor of the closed communist party, "The National Congress Party" founded by Oljas Sulayman and "The Social Democrat Party". The common feature of these parties is that they are formed with the alliance of all ethnic groups (especially Russians and Kazakhs). On the other hand, the administration is not looking favorably to the "Azat" and "Alash" parties, based on Kazakh nationalism, or to "Edinstvo" principled on Russian nationalism. Although these parties were officially approved prior to independence, that approval was withheld afterwards.

Lately, the government enforces too often the law about protection of president honor. Last year, the leaders of Alash party were sued for insulting the president's honor. One of them was sent to a mental clinic for "treatment of his mental illness", a typical resurgence of an old Soviet regime's rule. The Kazakh leader, so anxious to give a democratic facade to his regime, shows that he has not changed to any great extent his old communist make-up and, should the circumstances warrant, will utilize similar tactics.

Kyrgyzstan is definitely the one republic who showed the most decisive developments in "democracy" and "human rights". Akayev, the only leader who does not originate from the old communist ranks, was the first leader who resisted openly Yanayev's junta and communist party. Although most of the members of the parliament were elected during Soviet regime,

after the closing of the communist party, they backed most of Askar Akayev's reforms. There are many complaints about the constituency of the parliament and about the renewal of the elections. However, all in all, the most successful practice of multi-party system is in Kyrgyzstan. The Kyrgyzstan Democratic Movement " which come to existence as a people front during the Soviet rule, dissolved after independence. New parties such as " Erkin Kyrgyzstan ", " Asaba ", " Ata -mekel " have emerged from people front. The " Slavic Fund " organized in order to protect the rights of russians in Kyrgyzstan, have many representatives in the parliament, whereas those representing the Kyrgyz nationality have only two. They are rightfully insisting renewing the parliamentary elections. On the other hand, the members of the old communist party are again organizing themselves as different parties.

Last year, in December, a two-day symposium was held in Bişkek under the auspices of Soviet jews living in the USA. That permission was given to an international meeting to discuss "The future of the republics of Turkistan" and of " the Human Rights " there, is an indication of the openness of Kyrgyzstan government.

** Tajikistan had openly supported the August coup. After independence the armed conflict between the communists and the opposition created chaos in the country. The opposition front consisting of " The Tajikistan Democratic Party ", " The Islamic Renaissance Party " and " Rastokaz " ousted from the government.

However, the communists regained control with the help of the military force of CIS.

RELATIONS WITH C.I.S

On December 1991, 3 Slavic republics had formed a " Slavic Union "; on December 21 st, the Turkistan republics joined them and C.I.S., whose purpose is to regulate relations between member states, was born.

In the historic turn that began with the dissolution of the U.S.S.R., the rulers of Turkistan

republics decreed the paradoxical view that " *the road leading to real independence could be achieved under the russian umbrella* " and joined the C.I.S., obviously a tool of Moscow. These old partocrats, who acted without asking their people, argued that their republic could not stand on their own feet. Kazakhstan's and Kyrgyzstan's rulers believed that their countries demographic particularities dictated such a move.

There was another choice, though much harder and and bitter, but could be accomplished by a real self-Sacrifice and some consciousness of nationalism : " *Forming an economic and political union among themselves* " and creating a truly independent power in Central Asia. This thought was not even discussed, neither was it put in the agenda. It was natural that socialist partocrats, raised with complete subjugation to Moscow, could not accept this as an alternative.

" *The joint defense cooperation* " agreement signed in Tashkent on May 15, *the joint economic cooperation* signed in Minsk on jan. 23,1993 strengthened Moscow's hand on subjects such as defense and economy, the pillars of independent statehood. Turkmenistan, whose natural resources and demographic structure makes it one state that could have stayed easily outside C.I.S., has left her defense entirely in Moscow's hands with a bilateral agreement signed last July. Under the claim of arms and mujahedeen infiltrating to Tajikistan from Afganistan, the Red Army not only increased her influence in Tajikistan, but also in Uzbekistan and Turkmenistan where totalitarian rulers are afraid of the people getting organized. As a result in all of these countries, the frontiers were surrendered to russian forces. The responsible governments' excuse was the preservation of law and order.

Since the declaration of independence , Türkistan republics member of C.I.S. have been experiencing the increasing influence of Moscow ; what will that lead to is everybody's guess. A Russia, who would overcome the shock of dismemberment and would to a great extent solve her economic problems, would do everything possible to see that the

subjugation of Turkistan republics, now freely accepted, remain so.

ECONOMIC DEVELOPMENTS

The principles of national currency, quick privatization and free market economy, advanced during and after independence have not progressed much since.

Kazakhstan, due to her special conditions, has signed bilateral agreements with Russia that rouble would remain a joint currency. Turkmenistan who could have had her national currency if, did not, because the administration depends to a large measure to the russians who constitute 10% of the country's population.; Likewise Uzbekistan, who plays Moscow's cart against the opposition; they all prefer to remain in principle in the rouble zone. The only government who dare to take step in this direction four days ago is Kyrgyzstan and her decision may produce " *mass effect* " to the others

In that light, economic changes in Moscow can easily affect the Turkistan republics. Thus, Moscow, in january 1992, decided unilaterally and without advising her so-called equal partners in CIS, deregulate prices, creating shock in Turkistan republics. They were forced to deregulate also and that caused social upheavals. Student protest demonstrations started in Uzbekistan 16-17 january resulted in the death of 2 students and similar demonstrations took place in Kazakhstan and Kyrgyzstan. As a result, The republics were forced to take restricting measures to prevent the outgo of food item to Russia.

The privatization that started with great enthusiasm, ended up with just giving the houses to those that anyway lived there and the privatization of certain small enterprizes. The privatization of the land remains deadlocked, because of political concerns in Uzbekistan and Turkmenistan, of the shortage of arable land and also ethnicity based worries in Kyrgyzstan, and of the demographic conditions in Kazakhstan. "Kolhoz" and "Savkhos" the basic tents of communist economy were retained and the rental principle

was adopted. As to the privatization of large industries, the insufficient capital accumulation and especially the political in-fighting as to who would own them were the main reasons of their being hold-up.

All the republics have enacted laws that facilitate and safeguard foreign investment. In the forefront of these foreign investments are Turkmenistan (Natural gas, petroleum), Kazakhstan (Petroleum, gas) and Uzbekistan (gold, gas). In Kazakhstan large investments in petroleum are shared by Chevron (USA), Elf (France), British Petroleum (England) and Agip (Italy). These are all multinational corporations of western origin. Similar deals are taking place in Turkmenistan and Uzbekistan. Medium size investments are effected by various western, far eastern and neighboring countries.

As a result of these investments, it appears that Turkmenistan and Kazakhstan, whose natural resources are far larger in relation to their population, will enjoy a greatly satisfactory economic influx of revenue. Turkmenistan, taking this as basis for planning, is convinced that the totalitarian system shall continue and the country's economy shall be statist, if they are to develop. **Outside of Kyrgyzstan, all the Turkistan Republics firmly believe that, to put it loosely, foreign investment will come as long as political and social discipline are preserved in the country.** Naturally, that kind of thinking justifies the elimination of all sorts of opposition originating from the society and the administration based on the old communist par-tocracy, keeps it rule through various means of pressure.

In order to understand how this implementation paralyzes democratic progress and the social development of the society, thus its cost in the future, one has only to look at the social and political situation of the oil rich arab countries. our century has ample proof and examples of how totalitarian regimes that prevented the people's social and economic development and their political participation led to stagnation.

SOCIO - CULTURAL CHANGES

Laws have been enacted in all Turkistan republics that their language as the state's official language. In Kazakhstan, where a large russian minority exists, a more tolerant style has been used allowing a lengthy interim period where both languages could be used.

Latin Alphabet will begin to be used, according promulgated decision, as of 1994 in Uzbekistan, 1996 Turkmenistan and in some undetermined date in Kyrgyzstan. There is no such decision in Kazakhstan and inclination of the government is to continue the use of cyrilic alphabet for a long time to come. Tajikistan, on the other hand, has adopted the arabic alphabet which she considers as the basis of her own cultural heritage. In joint meetings with Turkey, the turcophone republics have adopted a 34 letters joint alphabet that is believed will answer all the phonetic requirements of all turkish dialects.

A principle by which each republic will select from the common alphabet the letters best suited to their language and develop its own alphabet. However, it is not known how the decision will be implemented.

The republics have set up clauses in their new constitution to regulate their citizens' rights. All the republics have accepted that long-term residents living in the country at the time of proclamation of the law were citizen. Only Turkmenistan recognizes "Dual citizenship". Uzbekistan and Kazakhstan and Kyrgyzstan recognized citizenship to their kins that were forced to leave their country and were now living abroad as citizens of another state, but they did not allow dual citizenship.

All the republics display the same attitude in regard to religion. Laws have been passed giving full freedom of religious belief and worship. In the exhilaration of being freed from 70 years of anti-islam, a great number of mosques are being constructed and religious education is extended to people in many ways. In Kazakhstan and Kyrgyzstan, where

religious currents are not strong, laws have been passed forbidding "religious education and actions that may not upset social orders". Turkmen laws put the religion under state control and stipulate that religious organizations will be allowed to function as long as they help to state. Similar laws exist in Uzbekistan, where religious feeling is strong. Furthermore, laws exist forbidding the formation of political parties based on religion. In Tajikistan, religious parties were forbidden in the early stages, but this prohibition was lifted as the opposition gained force. No one knows what will happen at the conclusion of the internal wars. Today, we can say for sure that none of Turkistan republics think in terms of religion-based government and their choice is towards secular system. Furthermore, with the exception of "Islamic Renaissance Party" which has branches in many muslim republics, there is no any opposition party aimed at ruling as a religious administration.

RELATIONS WITH THE REGIONAL COUNTRIES

After the emergence of Turkistan republics, the regional balances have changed and bilateral relations began with neighbors.

****The Russian federation, though having lost its previous power in the region, is still the most advantageous state; this is due to various reasons: Joint defense and cooperation agreements that have been signed, the Red Army that is still stationed in these republics due to this agreement; the russian minorities of various size living in these lands, the infra-structure developed over 70 years that centered economically and culturally around Moscow; and, more importantly, pro-Moscow leaders in the administrations of these republics.** Russia, after surmounting the economic crisis that strangle her, will undoubtedly attempt to strenghten her hold in this region. The fact that Russia, though under the democratic Yeltsin' in administration, has used rus

sian forces in support of the old communists in Tajikistan, is enough indication of Russia's future policy. Obviously, if the Tajikistan opposition had won, that country would very probably withdraw from CIS.

Should Russia fail to hold Turkistan republics under her zone of influence, then she will inevitably incite armed conflicts in the region by provoking ethnic and geographical problems, all of which had been seeded before by the Russian in the Soviet era. It is because a union of Turkistan republics will not only affect the regional balances, but will also influence the muslim-turkic populations living in the Russian federation.

However, taking into account today's developments, this probability is obviously far-fetched. Because, as long as the existing old communist live rulers keep their hold on these republics, Russia's privileged status will continue in this region.

** The second big neighbor in the region is China; she is waiting to see what the new situation will look like. China is taking measures to prevent the people of her "inside-colony" of Eastern Turkistan being influenced by events taking place in Turkistan republics. At the same time, she is trying to increase her economic relations with her neighbors such as Kazakhstan and Kyrgyzstan. The leaders of Uzbekistan and Kyrgyzstan have visited China and attempted to strengthen their mutual economic and political relations. It is noteworthy that Islam Kerimov has declared that China's model was best suited for his country (he retracted later on).

** The dissolution of the USSR and the emergence of nationalist currents in the eastern bloc has greatly influenced Iran, another regional power. In order to prevent Southern Azerbaijan, which is within her borders, to be influenced by developments taking place in Northern Azerbaijan, Iran supported the Armenians in the Azerbaijan-Armenia conflict and, at the same time, promoted actively the establishment of a shiite based administration in northern Azerbaijan. Iran, formed by

many different nationalities (such as Persians, the Azeri Turks and Turkomans, the Arabs, the Kurds and the Belujis) is avoiding the use of ethnic factors in dealing with the neighboring countries. Iran is trying to control various shiite groups in the vicinity of her border by means of "Religious revolution export" and, at the same time, adjusts her propaganda to the sunnite states according to their internal dynamics.

Because the Turkistan republics' social and political structure is not fit for the export of Iranian type Islamic radicalism, Iran tries to get entry through economic and cultural programs. Last year, shortly after the ECO (Economic Cooperation Organisation) conference held in Tehran, Iran proposed a "Caspian Sea Cooperation" project with Kazakhstan, Turkmenistan, Azerbaijan, Russia and Iran as participating members. Iran is investing in Turkistan republics and especially in Turkmenistan, working to have that country's natural gas transported to the Gulf over Iran. Furthermore, a railroad transportation to open Turkistan's republics to the outer world by way of Iran is still continuing. However, except Tajikistan, none of the Turkistan's republics is eager to increase political relationship with Iran and emphasis is put solely on economic relations.

Tajikistan, who speaks the same language as the Iranians, is approached not only with economic projects, but also with political and cultural ones. During last year's ECO meeting, Hamenei made an opening speech in which he said that "*the Persian language has shown its influence, together with Islam, all the way to China's borders for centuries. Now, we must resuscitate that....*". Words to that effect clearly show Iranian strategy for her future relationship with Tajikistan. It is quite likely that Iran, through the Tajiks in Afghanistan and the Hazaras, who are shiite, may join forces with Afghanistan and Tajikistan and thus may create a zone of influence all the way to China.

** Relations with northern neighbor Afghanistan are of great importance for Tajikistan, Uzbekistan and Turkmenistan. It is wide-

ly mentioned that the opposition in the civil war in Tajikistan is supported by the mujahedeen groups in Afghanistan, and that great amount of weapons smuggled in. In the beginning, there were speculations to the effect that the Tajik leader Ahmetsah Massoud was planning of uniting the Tajiks of Afghanistan with Tajikistan; and thus creating a greater Tajikistan. Or, that General Reşit Dostum, leader of Afghan Turks (Uzbek, Turkoman) was trying to unite northern part of the country and the Turkistan republics.

Later events showed that these claims were not valid; and the most active role in Tajikistan is played by the radical Pashtun leader "Gulbiddin Hikmatyar's" groups who has not ethnic kinship with the people of that region.

Neutral observers lately established that of the weapons used in Tajikistan, only 10-15 % originate from Afghanistan, that the source of the bulk of it is the Red Army in Tajikistan. The exaggerated claims of the Afghan factor used as an excuse for the Russian forces to gain control in Tajikistan. Also, the claim that "Islamic radicalism" is being exported from Afghanistan led the totalitarian Uzbek and Turkoman administrations to surrender control of their borders to the Russian forces.

If we consider today's balance of power, we can say that the future of Afghanistan will be composed of federal states, each nationality controlling its own territory. It is then, quite likely that northern Afghanistan, bordering on Turkistan republics, will be in the control of Turks. This will lead to concentrated exchange of cultural, social and economic relations between Uzbek and Turkoman Turks and Tajiks living on either side of the borders. It is known that Turkish leaders in Afghanistan do not like to see a religious regime in their area. That is to say that unless Afghanistan comes once again under the control of Pashtun groups or Iran's influence increases, it is not possible to have an export of religious fundamentalism from Afghanistan to the republics of Turkistan.

On the other hand, so long that totalitarian regimes continue in Uzbekistan and Turkmenistan, it

will be unlikely for the people of both countries to enter in relationship with their kins in Afghanistan. It is because both countries' rulers are afraid that such relationship will strengthen the opposition in their lands.

**** Turkey was, during the ideological polarization of the past era, an extension of Europe, now with new balances produced by the disintegration of the USSR, she became a center to be reckoned with. This particularity is not only due to emergence of turkish republics, but also because Turkey is the only country the soft cross point to provide a connection between the christian and the muslem worlds.**

Although Turkey has no common borders with the republics of Turkistan, is, on the strength of her racial, historical, linguistic, religious and cultural ties, the only country capable of affecting the developments of the region. Indeed, right after declaring their independence, the first visits of the leaders of these republics were made to Turkey and proclaimed they would adopt "Turkey's Model". Turkey helped these republics to become members of the international organizations such as the U.N., IMF etc. Turkey also organized these republics entry to ECO (Economic Cooperation Organization).

Turkey is also the country that supplied most aid to this region through bilateral relationships. During 1992, two leaders' summit, one in Davos, the other in Ankara, was realized. As many as a hundred bilateral agreements in many fields have been signed. A total of 1,2 billions dollars transfer was made to them, half and half in credit and in aid in goods. In addition, 2000 students from each republics (a total of 8000, excluding Tajikistan) has been brought to Turkey for education in various fields in varying lengths. A large numbers of scientists, military men and burocrats are being educated in Turkey. Investments were made to modernize and develop the communication sectors of the republics. Since past April 1992, the Avrasya TV Channel aimed at all these republics have began broad-

casting and by the end of 1993, the "Turksat" satellite will be launched to increase the scope of the broadcasts and communications. Furthermore, work has progressed in the areas of joint alphabet and educational organizations to provide the basis of cultural integration among turkish republics.

The Turkish private sector is actively involved in investments in the region. Although they did not take their share of the huge and strategic investments in these republics, Turkey's private sector's total investment in the region has reached 1,3 billion dollars.

Since 16 december 1991 when Turkey officially recognized these republics, a serious change in mutual relations became obvious. The earlier extreme sentimentalism was replaced with a more realistic climate in which the internal and external dynamics shaped the relations.

The leaders of Turkistan republics have understood that Turkey has no sufficient economic means to provide for all their need. Also the rulers of Uzbekistan and Turkmenistan, inclined towards dictatorship, see that increased relations with democratic countries at the people's level would cause an erosion of their power. Although the Turkish government is ignoring their anti democratic practices in order to preserve the relationship, but it is inevitable that the reaction of the turkish people will eventually affect the government's policy. It is interesting to note that last year, Turkey's president and prime minister, in their official visit to these republics, did refrain talking of "Civil rights and democracy" and avoided getting touch with the opposition parties and leaders. However, the fact that Turkey's president, during his last visit in April 1993, did touch upon subject such as democratization and multi party system, is evidence of the rightness of our observation. In Turkey, where democracy is being implemented better and better, internal public opinion exerts gradually a stronger influence on the shaping of foreign policy and especially on policy towards the new emerged turkic world. It is expected that Turkey would abandon her traditional policy of

" not offending the governments and not engaging in direct dialog with the opposition". Kerimof and Niyazof, raised from the ranks of communist partocracy, well understand that and turn more "isolationist policy and engage in restricting the relations of their people with the outside world.

On the other hand, so long as the rulers of these republics remain under Moscow's influence, it is obvious that, despite the ties of race, religion and language, there could be no true " Union of the Turkish republics" in the desired sense. The December 1992 summit in Ankara provided many views of the realities. Articles such as " mutual facilities in customs", "easy border crossing of capital, goods and people" and " investment and Joint- ventures possibilities " incorporated in "the Ankara Protocol" by the vell intentioned Turkey, were not accepted. It is natural that these leaders who signed with Moscow "CIS joint defense and economic cooperation" could not very well sign the "Ankara Protocol". which would signify they were politically getting out from Moscow's hands. On the other hand, The Azerbaijan government, which is trying to disengage from Moscow's sphere of influence did say "yes" to the protocol without any reluctance.

Finally, the attitude of these administration on the " Armenian attacks on Azerbaijan is a measure of their thinking on the subject of the union of Turkish republics.

THE WESTERN WORLD AND THE REPUBLICS OF TURKISTAN

The Governments of the republic of Turkistans' message to the western world can be expressed briefly as follows: "Free the flow of capital, and we will give you all the necessary guaranties, but do not intervne in our internal affairs related democracy and human rights". Indeed, the very first laws enacted after independence have to do with regulation and guaranteeing of foreign investments. There are 900.000 Volga germans in Kazakhstan and about 75.000 in Kyrgyzistan. These two republics view these germans as a way of getting german capital and during Nazarbayev's and Akayev's

visits to Germany this subject was discussed with German leaders.

Also, the 600,000 Koreans who were forcibly settled and dispersed in the republics of Turkistan during the Stalin era, are considered a bridge to the far east capital. Uzbekistan is trying the same thing through intermediaries of the Jews.

Especially Nazarbayev is seen as handling the investments in Kazakhstan very astutely. For instance, the Tengiz petroleum area was open to exploitation to Chevron, Akmolinsk petroleum area to Elf, Uralsk area to BP and Agip. Thus a balanced distribution was effected among western powers. The large scale Joint-Venture firms established in Kazakhstan during 1991, are proportioned as follows: 12 to Germany, 10 to the US, 8 to the far east and 4 Italian companies. Thus Nazarbayev while building many-sided relationships with the western world, is also securing a potential safeguard against a future threat from Moscow's power. Because, the only way the west would move effectively, is when *"their economic interests is probably threatened."*

In the post independence period, Kazakhstan brought the subject of the nuclear power in its hand and asked membership in the "Nuclear Club, trying not to turn over its control to Moscow. However, after heavy pressures from the US administration, was forced to give assurance to gradually relinquish the nuclear power.

Kyrgyzstan, though with insufficient natural resources, has given all sorts of facilities to attract western and far-east capital, believing also her image as *"the most democratic republic of Turkistan"* will help it.

On the other hand, the images of Uzbekistan and Turkmenistan is that of countries "open to investment but closed to social relations". They express openly their dislike of international organizations that bring the ideas of *"Multi-party system, democracy and human rights"*. Turkmenistan, a country extremely rich in natural gas, signed petroleum and natural gas search agreements with various western firms and thus, obtained some degree of acceptance in western circles despite Niyazov's repressive regime.

On the other hand, Uzbekistan

whose violations of human rights and political terror is on the increase, has difficulty meeting her own needs in energy. The latest discovery of Fergana valley's oil reserves proved to be much less than anticipated earlier. The annual production of 70 tons of gold is in large part in Russian hands. However, production rights that necessitate in large measure modern technology was given to an American firm. Cotton, the principal raw material of Uzbekistan, is of not much importance to the west. Thus, there is not enough reason for the west to accept Kerimov as a tolerable dictator. Also, the fact that the opposition in Uzbekistan is much more efficient compared to the other republics, resulting in more repressive measures, thus strengthening the image of Kerimov as a "distasteful dictator" in western countries. As a result, Kerimov, since independence, except Davos meeting, has been invited only to Germany this month, but his visit was disappointed. Kerimov's persistent requests for invitation was unanswered by USA and France.

Tajikistan appears as not to eager to enter in relationship with the west. But we have to wait the end of the internal war to determine her true attitude towards the west.

USA's approach to the Turkistan republics after the collapse of USSR, was marked by a great indecision. The US, in the beginning, gave the impression that she did not rid herself of the old habit of dealing through Moscow. Later on, she tried to deal with these republics according to their stand during the August putsch. According to US, Kazakhstan and Kyrgyzstan who stood against the insurgents were democratic countries and should be recognized diplomatically. In addition, there were other factors, such as the nuclear potential in Kazakhstan's hand and the Russian population as high as 40% in Kazakhstan and 30% in Kyrgyzstan. Whereas, Uzbekistan, Turkmenistan and Tajikistan, who supported the abortive coup, would not be recognized. A little later, in February 1992, the US government reached the conclusion that such a discrimination was wrong for her interests and opened diplomatic

missions in all republics.

To be exact, it must be reminded that the US and some European countries had received Soviet's approval, even before its collapse, to reach most of the "Strategic energy resources" of Turkistan republics through the intermediaries of firms such as Chevron, Amoco, Elf, Agip, BP, Neblton etc.

But when the Soviets dissolved, there was indecision as to what type of regimes would emerge. On hand was three scenarios. The first one assumed that a radical Muslim rule would dominate these Muslim countries. That was emphasized especially for the republics bordering Iran. The second alternative was a "Turkish nationalist" basis, such as the one in existence in Azerbaijan now. The third view was that these republics would remain under Moscow's influence as before. If the latter would prevail, then the investments started in 1990 would not be jeopardized. Should the "religious" or "nationalist" regimes come to power, matters as to their attitude to western investments, then the interests of the US and West would be at risk.

At this point, the view that "only Turkey would be an indispensable and obligatory partner" for dealing with these countries began to be propagandized in the US and Western circles. Indeed secular and Muslim Turkey would be the best bridge in reaching both the nationalistic as well as religion based regimes. Turkey was then made to believe that she was indispensable and the government, in February 1992, offered to US a 13 article plan on "Investment and Cooperation for the Turkish republics, in addition, the highest ranked members of government made repeated proclamations that "Turkey would play a principal role in carrying the western values to these republics". However, it was seen that as early as the beginning of 1992, the US was adopting a policy that left Turkey out. Because it was understood that the republics of Turkistan who entered CIS would remain under the Moscow's influence and Moscow would continue to serve the

western world as long as she was getting her economic share from the pie.

The reports submitted to the foreign relations committee of the American senate clearly backs our contention. A few excerpts from these reports will elucidate the future policy of the US. towards these republics.

"To some degree Turkey can be relied on to advance our interests. Turkey will be a strong intellectual influence and an economic one everywhere but Tajikistan. But the Central Asians are reluctant to cede political domination to anyone, even to the turks. Moreover, Turkey has its own economic problems and the government must deal with the problem of kurdish otonomy" (M.Olcott, p:6)

"Turkey has neither the strategic nor the economic capacity to play a predominant role in Central Asia..." (F. Kazemzadch, p:4)

"The secular Kemalism may appeal to the progressive-minded urban intelligentsia, but not to destitute rural population and unemployed youth. The fact is that 70 percent of the population of Central Asia is under 25 years of age." (Mirsky, p:7)

"..... Central Asia's political elite is eager to create an environment attractive for investment by israeli citizens who came from the region" (M. Olcott,p:7)

In this way while Turkey was kept on the reserve, US's economic relations continued under Moscow's control, but with increasing emphasis on the jewish diaspora who has intricate relation in the region. There was a small declaration made in August 92 by the White House, showing how the views submitted in april to the senate's foreign relations committee was being put into practice. Ambassador Richard Armitage and Israel's foreign minister simon Perez have signed an agreement to organize a group that would visit five of Turkistan Republics in order to pinpoint potential projects. This group would also establish the form of technical aid to these republics.

The US. had established certain keypoints towards the future of Turkistan Republics . The following excerpts from these reports indicate certain future developments, which be taken into account.

" The United States should also keep in mind that the economic problems of Central Asian republics cannot be solved on a national basis..... While the United States should not promote the idea of Turkistan, a Pan turanien state,....." (Kazemzadch p:6)

" It is in Russia's interest for Kazakhstan to be strong and Uzbekistan to be weak. Kazakhstan is not only pro russia, it beleives it can have no national interest independent of Russia. Uzbekistan believes in the ideal of an independant Central Asia..... We must remain neutral in these regional dispute. " (M. Olcott, p:6)

As can be seen, the shapers of the US policies ,while admitting the truth that the problems of Turkistan republics can only be solved regionally, point out that Russia 's policy toward this region will be against to this fact. And if this happen, there will be regional conflicts and Russia , though those would be of her own making, would interfere and the World super power USA will play a spectator role.

On the other hand, these republic can solve their economic, ecologic, social and political problem only in a regional basis (i.e. Turkistan) and If, through interior and exterior dynamics are able to realize it, that would be a Pan-Turanian move and should be prevented. These republics who were artificially dismembered by Stalin in 1924, may try to unify once more and that apparently doesn't please the US. In this way, champion of democracy and welfare state, is orienting her policy towards the future of the Turkistan republics to the exigencies of Russian and Chinese interests and the preservation of their own benefits , while pushing the region's republics in an unhealthy chaos.

CONCLUSION

Since their independence, the republics of Turkistan have entered a period of statism shaped by their own internal dynamics. Though all the ruling elites come from the old communist partocrat cadres, administrative forms gradually become different. The rulers of Kazakhstan and Kyrgyzstan have, to an appreciable degree, oriented themselves towards liberalism and are taking the road that will lead them to a regime that can be termed as " autocratic democracy ". In Uzbekistan and Turkmenistan, the old centralized " one party, one leader " rule and all the trappings of the old regime are preserved ; a typical dictatorship where all the pressure are used on the opposition and all human rights are ignored. In tajikistan, though in power with the support of Russian armed forces, and its old communist administration are in effect, there is visible compromise due to the strength of the opposition.

These differences of political make-up now existing in the republics of Turkistan are expected to increase in the future. Taking as a starting point these inputs of the short post-independence period , what can we expect to see in the near future?.

There is no question unless serious external pressures are implemented that the administration in Turkmenistan will continue as it is. The following are the reasons why the opposition will not grow to be viable for effecting a change of government. The small size of population, the traditional " Chief " hierarchy due to the tribal structure of the society, the possibility of using the very large natural resources' incomes as economic subventions that will satisfy the people . In the medium range , the prospect of administrative change will not come from inside , but from change that may take place in Russia and Uzbekistan.

In Uzbekistan the size of the population is large (22 m.) and compared to other republics, there exists a better developed intelligentsia, and contrary to Turkmenistan, there will be no chance of utilizing similar economic subven-

tions. For these reasons, it can be expected that the pressure of the rising economic problems, and parallel to that, the likelihood of government's mounting pressure will lead to the explosion of social unrest.

It appears that Kerimof's attempts at removing forcefully democratic oppositions (Erk, Birlik), will result in more radical groups to appear in the country. The religion based opposition that had appeared right from the beginning, has gone underground when the islamic parties were banned, at this time they survive as "movements for religion improving"

Similarly, the democratic forces that, up to now, tried to conduct their opposition within well defined principles, may be forced to a more radical stand. In summary, it can be said that, in the short run, the only country that will experience a change in power through her own inside dynamics will be the republics of Uzbekistan. Such a change in Uzbekistan may precipitate an "avalanche" effect and may cause great changes of directions especially in Turkmenistan, Tajikistan and Kyrgyzstan.

Kyrgyzstan, who, as long as she continues her present course, has a chance of becoming a more open and democratic society ; but her shortage of economic sources is a great disadvantage and forces her to be dependant to outside powers. The fact that old communist party chiefs such as Usunbaliev and Amanbayev have won in local elections must be viewed as the result of the people's reaction in the face of economic difficulties. Should the economic crisis increase, Akayev may be forced to change his present course or the people to turn to the old communist leaders who are much more radical..

We can't expect in the medium future a change of administration in Kazakhstan. In this land of dual nationality, the administration will, for a long time, only follow a policy parallel to that of Moscow. The only way

for Kazakhstan to put up effectively against Russian influence is to keep the Russian population in Kazakhstan in a much better living standard than the Russians in Russia.

Consequently, the changes in the form of administration will not come from inner dynamics, but much more from the way Russia goes.

The direction of the Republics of Tajikistan will be determined by the general changes that will happen in the region. Should the totalitarian regimes continue in Uzbekistan and Turkmenistan, the rule of Communist in Tajikistan may also continue. But if especially Uzbekistan's administration becomes more progressive, the future of Tajikistan will be determined by the opposition.

The attitude of Russia may take will be of prime importance to the future of the Republics of Turkistan. In the event that Russia develops a truly democratic regime, this will have massive influence upon them. On the other hand, whatever Russia does to her own regime, it will be in Russia's national interest to have totalitarian regimes in Uzbekistan and Turkmenistan. It is because Turkistan republics who have common water resources, share common economic and ecologic problems, and have a social make-up intertwined with ethnic groups. As their administrative systems differentiate, it will be inevitable to have among them misunderstandings and conflicts. It is that Russian forces entering the area as mediator and savior, will set a judicial basis for her presence there and will be able to keep control in the region for a long time. It is for this reason that the attitude of the western world and especially of the USA becomes extremely important.

The US, who has reached the right conclusion that the problem of the Turkistan republics can not be solved by each republic on its own and that regional common action is a sine - qua non condition, has now before her two options : The first

policy is to see these countries solely as a source of raw material and to let Moscow and the old communist partocrats to do her bidding in the region, to ignore Russia's actions aimed at provoking the imbalances and conflicts, as long as American interests are safeguarded.

The second alternative is to have American's two fundamental principles of human rights and democracy, to take these principles as a basis for a policy and to influence local dictators and Moscow, to provide the means of developing the people's social aspirations and thus lead the way to a painless transition to democracy. The democratic institutions in USA and Europe have been, from the beginning, supporting the struggle against dictators and are continuing to do so. However, especially lately, we observe that the US government is favoring Russia in her policy for the region.

Turkey, due to the limitations of her economic capabilities and her own problems, is unable to contribute much to the future of the region in the medium -range future. However, Turkey's public opinion is showing an intense interest to the problems of these republics and this interest focusing on the cultural and social dimensions. This deep interest will, in the long term, lead to a sociocultural integration of Turkey and these republics.

As a conclusion we can say the following. Whatever the short-term events, the administrations of the Turkistan region will have to relinquish power in the end to the forces that will spring from the people. Despite all the obstacles, this ending is inevitable because of the world's globalization and also because of the sociocultural relations that are being developed with the outside world. What is important is to have this change effected in a much shorter time span and with less pain. The long term policies of the western world and of the Turkey should be oriented in that direction.

VATANIMI ZİYARET ETTİM

(12 - 25 TEMMUZ 1992)

Dr, BAYMIRZA HAYIT

Vatan ve hürriyet. Bu iki söz kendini bilen insanlar için mukaddes bir anlam ve mesuliyet kaynağı, Allahın insan kalbine ilave ettiği can parçasıdır. Vatan ve onun bağımsızlığı için çalışmak bazıları için farz iken bir kısım insanların için ise ya sadece bir "söz" den ibarettir, ya da "Vatan" maskesi arkasında şahsi menfaatlerinin kolanması demektir. Hepimiz Vatanseveriz fakat bu hepimizin "vatanperver" olduğumuz anlamına gelmiyor. Bu sözlerimin sebeplerini bu yazımda açıklamaya çalışacağım.

Ben de çok uzun bir süreden beri Milli İstiklal meydanında vatanseverler ve vatanperverler arasında bulunmaktayım. Bunu hiç kimse inkar etmez herhalde. Türkistan istiklali için kimin ne şekilde rol oynadığını gelecekte tarihçilerimiz değerlendireceklerdir.

Vatan derdine düşüp istiklal davasının arkasına takıldığımdan bu yana halkımızın bir gün hürriyetine kavuşacağından hiç bir zaman kuşku duymadım ve çalıştım. Fakat vatanımın ne zaman müstakil olacağını bilmiyordum.

52 yılı aşan bir süredir vatan dan dışarıda kaldım ve azadlık cephesi içinde bulundum. Kızıl orduda savaştığım ve harp esiri olarak kaldığım 2 yıl,6 ay 12 günlük kısım hayatımın en anlamsız bölümüydü. 15 Mart 1942 de Milli Azadlık cephesine girdim ve o zamandan beri bu cephenin içerisindeyim.

Türkistan meselesindeki açık fikirlerim, komünist Sovyet diktatörlüğünü ve bununla özdeş olan Rus şovenizmini kızdırdı. Bu sebeple Sovyet propagandasının ga-

zabına uğradım. Elimdeki materyellere dayanarak uzun yıllar Sovyet hücumlarına uğramış ve bundan zarar görmüş bir muhacir fikir adamı olduğumu söyleyebilirim. Eski Sovyet tarihçilerinden öğrendiğime göre Sovyetlerin bana karşı yayınladığı kitap, risale, makale, televizyon ve radyo yayınlarının toplamı 1000 in üzerindedir. Bütün bunlara rağmen Sovyet propagandasının yalanlarını ifade edecek herhangi bir eser yazmadım.

Sovyet düzeninin bana karşı olan ciddi yalan propagandası Gorbaçov'un son dönemleri olan 1989 yılından itibaren biraz yumuşamağa başlamıştı. Fakat bu bana karşı oluşturulan kötülüklerin sonlandığı anlamına gelmiyordu. Eskisi gibi iftiralar devam etmiyorsa da zaman zaman sovyet propagandacılarının hakaretlerine uğramaktaydım. Mesela 1989 eylül ayında İstanbulda Türkistanlıların bir kurultayı olmuştu. Bunun arkasından Özbekistan Sovyet Yönetiminin sözcüsü "Sovyet Özbekistanı" gazetesinin 15 aralık 1989 tarihli sayısında Derviş Ali isimli birisi "Leş'i diriltmeye çalışanlar" başlıklı bir makale yayınladı. Bu makalede şu töhmet vardı

" Herkesin (At'ın kuşkası gibi) yakından tanıdığı Baymirza Hayit yine çeşitli memleketlerde sefere çıktı. O gittiği memleketlerde Orta Asya cumhuriyetlerindeki komünist zulmü ile ilgili bildirimler sunuyor.....Bu yılın eylül ayında o Türkistanlı muhacirler arasında Sovyetlere karşı siyasi faaliyeti güçlendirmek için Türkiyenin İstanbul şehrine gitti "

Ben 1989 yılında Türkiye'ye hiç gitmedim. Bunu gayet iyi bildi-

Hepimiz Vatanseveriz fakat bu hepimizin "vatanperver" olduğumuz anlamına gelmiyor.

Ben de çok uzun bir süreden beri Milli İstiklal meydanında vatanseverler ve vatanperverler arasında bulunmaktayım.

52 yılı aşan bir süredir vatan dan dışarıda kaldım ve azadlık cephesi içinde bulundum.

ği halde bu Sovyet çanak yalayıcısı yalan yazmaktan çekinmemekteydi.

1989 yılının mart ayında, Birlik Halk Cephesinin bir gösterisi esnasında, şair Dedehan Hasan muharcilerin Vatana geri dönmeleri için imkan verilmesi konusunu talep etti. Sovyet ideologları Birlik Cephesine karşı yazarak Dedehan'ın bu isteğini reddettikleri bir sırada, Sovyet Özbekistan'ı gazetesinin 10 Mart 1989 tarihli sayısında şu mantıksız ve saçma görüşü bildirmişlerdir.

"O'nun (Dedehan Hasan'ı kastediyor B.H.) söylediğine göre aslen Türkistanlı olup şu anda hariçte yaşayanların ecdad toprağına geri dönmesi gerekliymiş....Dedehan'a göre onlar şimdi vatanlarını özlüyorlarmış. Aynı zamanda Hitler'in artığı (dış dünyada bizim için mücadele eden) olan Baymurza Hayıtı da birlikte getirmeleri şartmış...."

Gazeteye göre miting sırasında kabul edilen kararlar içerisinde önemli konular yokmuş. Gazete öfkelenmeye devam ederek "Önemli kararlar alınmış olsaydı Türkistan'ı teşkil etmek, Baymurza Hayıt'a tazim etmek ve demokratik ittifak temelinde yönetimle uzlaşma gibi kararlarla birleştirmek gerekecekti" diye yazmaktadır. Resmi nitelikte bir gazetenin yukarıda bildirilen yalanlarını ortaya koymak çok zor olmasa gerek. Gazete ve onu yönlendirenler, milli hayatımızda, hareketimizde ve fikirlerimizde hiçbir zaman Baymurza Hayıt'a tazim etmek gibi bir hayal olmamıştır ve olması da mümkün değildir. İnsanları insanlara tazim ettirmek yalnızca komünist yöneticilere ait olan bir usuldür.

Sovyet Özbekistanı'nın yukarıda beyan ettiğim vesvesesinden 3 ay geçmeden, üzerime atılmağa çalışılan siyah bulut ilk defa hakikat'ın ışığı ile aralandı. Şair ve Milletvekili Muhammed Salih ile Gazeteci Enver Corabayev arasında, Muhammed Salih'in Newyork'ta geçirdiği nevrüz bayramı ve Amerika seyahati ile ilgili görüşlerini almak istediği bir konuşma geçer ve Muhammed Salih beni Newyork'ta gördüğünü belirtir. Bu sohbet "Yaş Leninçi" gazetesinin 23 haziran 1990 tarihli sayısında "Takdir güreştir" başlığıyla yayınlanmıştır. Bu konuşmada Muhammed Salih "Baymurza Hayıt hariç-

de yaşayan vatandaşlarımız arasında en meşhur şahıs olarak bilinmektedir" demektedir. Enver Corabayev kendi fikirlerini de şöyle yazmaktadır.

"Şimdi her ikimiz de Baymurza Hayıt'ın bir Vatan Haini olduğunu söylemeye cesaret edemiyoruz. Biz harfleri okumaya başladığımızdan buyana hem radyodan hem matbuattan Baymurza Hayıt'ın hain olduğu ve Hitler'in çanak yalayıcısı olduğu gibi sözleri defalarca okuduk ve işittik. Fakat bu adamın satkınılığına ispat edici delilleri bulamadığımız için yalnızca onunla ilgili değil, ama hariçte yaşayan ve hain ilan edilen diğer yurtdaşlar hakkında da daha ciddi düşünülmesi gerektiğine inandım"

Bu ve benzeri düşünceler sonrasında Vatanımızda benimle ilgili daha yumuşak fikirler ortaya çıkmaya başlamıştı. Fakat Komünizm düşüncesi buna dayanamadı ve Sovyetlerin ulu evlatları "Perestroika ve Glastnost" akımlarının bütün hızıyla devam ettiği dönemlerde bile Muhammed Salih ve Enver Corabekov gibilerinin fikirlerine karşı saldırıya geçtiler. Yaş Leninçi gazetesinin 5 temmuz 1990 tarihli sayısında M.Şarapov isimli bir şahıs "Çalkaş Tedbirler" başlığı altında şunları yazdı.

"Şimdi bırakın gençleri yaşlılar bile tarihi şahsiyetlerin "kimliği" konusunda bir fikir karışıklığına uğramaktadırlar. Değişik zamanlarda "Halk Düşmanı", "Satkın" diye tanımlanan insanlar hakkında bugün olumlu fikirler bildirilmektedir. Geçenlerde bir gazetenin 23 haziran sayısında (Yaş Leninçi'yi kastediyor) gazeteci Enver Corabekov ile Özbekistan halk temsilcisi, şair Muhammed Salih arasındaki sohbet konusu Baymurza Hayıt ve onun durumuydu. Sohbetinde ilk defa olarak onun durumu başka bir bakış açısıyla değerlendirildi. Hakikaten böyle midir? Ben o şahsın savaş yıllarındaki faaliyetleriyle ilgili olarak Devlet Tehlikesizlik Komitesinde (KGB) saklanan belgeleri birkaç kez okuma imkanını buldum. Bu sebeple sohbeti okuduğumdan bu yana çok rahatsız oldum. Elime kalem aldım ve herşeyi açık açık yazmağa karar verdim"

Görüldüğü gibi bu cümleleri yazan adam benim hakkımdaki KGB belgelerini birkaç kez okuma

imkanını bulmuş. Demekki gerçekten inanılan (!) bir adam. Böylece Şarapov benimle ilgili iftiralarını arka arkaya sıralıyor. Eski hamam eski tas. Şarapov'un sözlerine cevap vermem mümkündür. Fakat bunu yapmadım. Zira ruhsuz ve imansız insanlara konuşmak bana halkımızın "Eşeğin kulağına tambur çalmak ona zevk vermez" sözlerini hatırlatmaktadır. Burada Sovyet Propagandasının maskaralığını göstermek amacıyla değilim. Fakat Sovyet ideolojisinin neden benim arkama düştüğünü de açıklamam gerekir diye düşünüyorum. Şarapov'un aşağıdaki sözleri bu şekildeki fesatların neden ortaya çıkarıldığını da açıklamaktadır.

Şarapov şöyle diyor:

"Ulu Vatanperver Doktor Hayıt'ın gayeleri güya şimdi memleketimizin yeni milli siyasetinin yararına dönüşmektedir"

Şarapov tarafından ortaya atılan bu eski iftiraya karşı en azından bir iki ziyalımız çıkıp karşı fikirlerini belirtmeliydi.

Zamanında Komünizm düşüncesinin tercümanı ve yayıcısı olan Pravda gazetesi, Taşkente yayınlanan "Pravda Vostoka" gazetesinin başmuharriri R. Safarov'un bir makalesini neşretmişti. Safarov benim bir kitabımın henüz neşredilmemiş oluşuna ilişkin olarak Azadlık Radyosundan yayınlanan bir görüşe karşı cevap vererek eski suçlamaları tekrarlamaktaydı.

BENİMLE İLGİLİ OLUMLU FİKİRLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

Bizim aydınlarımızdan bazıları 1991 yılından itibaren Türkistan milli meseleleri ve bunlara yönelik olarak benim fikirlerimin ne olduğu hakkında yurttaşlarımıza doğru fikirler aktarmağa başlamışlardır. Türkistanda ve bu cümleden olmak üzere Özbekistanda ilk olarak aylık MÜLAKAT mecmuası doğrudan benimle bir görüşme yaparak fikirlerimi yurttaşlarımıza bildirme cesaretini gösterdi. Bu mecmua geçmişte Özbekistan Komünist Partisi Merkezi Komitesinin sosyal, içtimai ve siyasi sözcüsü şeklinde yayınlanmaktaydı. Bu derginin Başmuharrir vekili İslam Osmanof hariçte yaşayan Özbekler konusuyla ilgilenmekteydi ve daha önce memleketi ziyaret eden Zuhuriddin Mirza ve Dr. Timur Kocaoglu ile birer röportaj yayınladı.

mıştı. O bana yazdığı bir mektupla benden mecmua için bir sohbet istedi. Ben onun gönderdiği 9 soruya 1991 ocağında cevap gönderdim. İslam beg kendi giriş yazısının ardından benim cevaplarımı, 1991 yılı Mayıs ayında yayınlanan (Nr: 5, s: 62-91) sayısında, fikirlerimi hiç bir değişikliğe uğratmadan yayınladı. Ben onun sorularına tam bir açık yüreklilikle cevap vermişim. Bu sohbet Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesinin 23 Haziran 1991 sayısında yayınlanmış ve bana iletilmesine göre yurtdaşlar üzerinde çok olumlu tesirler ortaya çıkarmıştır.

Sovyet Komünizmi ve Sovyet Rusya imparatorluğu Ebedi'dir diye düşünen ve buna samimiyet ile hizmet eden Özbekistanlı Komünist yöneticiler bildirilen fikirlerimi yeniden değerlendirdiklerinde çok rahatsız olmuşlardır. MÜLAKAT mecmuası ile röportaj yapmış aziz yurtdaşlarım Zuhuriddin Mirza ve Timur Kocaoğlu'na karşı hiç bir hücum veya reaksiyon olmamıştır. Zira ben bu beyanumda yakın geçmiş Sovyet devrinde geçirdiğimiz faciaları açıkça, hiç bir şeyi saklamadan ve örtmeden bildirmiştim. İslam Osmanov'un giriş sözleri ve benim fikirlerim Özbekistan Komünist Partisi Merkezi Komitesini çok rahatsız etmiş sonuç olarak bana karşı hücumlar başlamıştır. Ayrıca İslam Osmanov, Partinin dergideki görevli sekreteri Corayev ve derginin başmuharriri Berat Baykubulov üzerine şiddetli baskı uygulanmış, benim sohbetimin yayınlandığı gün çağırılarak sorguya çekilmişlerdir. Fakat naşir'in taraftarları benim fikrime karşı olanlara göre daha çok olmuştur. Komünizm ve Rusya taraftarları Komünist Partisi Birinci Sekreteri ve Özbekistan cumhurbaşkanı İslam Kerimof'a çok sayıda şikayet mektupları göndermişlerdir. Öte yandan Mecmuanın heyet üyelerinden olan halk şairi ve Cumhurbaşkanı konseyi üyesi Şükrullah beg, Sovyet ittifakının edebi akademisi üyesi Tursunov, Özbekistan Fenler akademisinin muhbir azaları Ahmedov ve Polatov ise Kerimof'a mecmua ile ilgili olarak koparılan gürtlünün yersiz olduğunu, Mülakat dergisinin hariçte yaşayan Türkistanlılarla ilgili tutumunda sorumsuzluk yapmadığını bildiren mektuplar yazmışlardır. Özbekistan Komünistlerinin yeni babası

Kerimof bu mektuplara, herhangi bir cevap vermemiştir. Daha sonra neler olduğunu aşağıda anlatacağım.

Sohbetin yayınlandığı tarihten 20 gün sonra 20 Haziran 1991 günü Derginin yayın heyeti toplantıya çağırıldı. Toplantıda Şadi Kerimof'un "Takdir Izdırabı" yazısı ve İslam Osmanof'un benimle yaptığı sohbet müzakere edildi. Sonuçta

Enver Corabekof :

" Şimdi her ikimiz de Baymirza Hayıt'ın bir Vatan Haini olduğunu söylemeye cesaret edemiyoruz. Biz harfleri okumaya başladığımızdan buyana hem radyodan hem matbuattan Baymirza Hayıt'ın hain olduğu ve Hitler'in çanak yalayıcısı olduğu gibi sözleri defalarca okuduk ve işittik. Fakat bu adamın satkınığını ispat edici delilleri bulamadığım için yalnızca onunla ilgili değil, ama hariçte yaşayan ve hain ilan edilen diğer yurtdaşlar hakkında da daha ciddi düşünülmesi gerektiğine inandım "

" Makale komünist Osmanof tarafından düzenlendiği halde, Baymirza Hayıt'ın karmaşık nitelikte bir şahıs olduğunu dikkate almaksızın ve bu konuyla ilgili idarelerin hayula ilgili belgeleri incelenmeden meseleye onun lehinne yaklaşılması " nedeniyle Osmanof'un kınanma-

sına karar verilmiştir.

24 Haziran 1991 tarihinde Derginin tahrir heyeti ve yürütme komitesi toplanarak benimle ilgili sohbet meselesi yeniden tartışılmıştır. Toplantıya katılan tahrir heyeti azası ve Cumhurbaşkanı'nın ilim, kültür ve matbuat işleri konusundaki danışmanı Bahtiyar Nazarov ve Siyasetşinaslık Enstitüsü (Eski Komünist partisi yüksek okulu) rektörü İskenderov bu sohbetin onlar okumadan yayınlandığını söyleyerek itiraz etmişlerdir. 1991 yılı Haziran ayı başlarında Nazarov ile Berlindeki milletlerarası Ural-Altay kongresine katılmış idik. Fakat bu adam benim sohbetim konusunda ortaya çıkan tartışmalardan hiç söz etmemişti. Sonuç olarak bu meselenin Özbekistan Merkezi komitesinin ideoloji bölümüne gönderilmesine karar verilmiştir.

29 Haziran 1991 günü Taşkent vilayeti Komünist Partisi meclis salonunda Özbekistan Komünist Partisinin İdeoloji üyeleri toplanmış ve toplantıda Komünist Partisi Merkezi Komitesinin katibi K. Yusupov bir bildiri sunmuştur. Daha sonra Özbekistan Komünist Partisi eski Birinci sekreteri Nuritin Akramoviç Muhitdinov kendisinin hayat yolu ile ilgili bir konuşma yapmıştır. Daha sonra meclistekiler kendisine "Mülakat dergisinin 5. sayısında Baymirza Hayıt ile yapılan sohbeti okuyup okumadığını" sormuşlardır. Muhitdinov'un bu soruya cevabı şöyledir (Kasetten alınmıştır)

" Ben dergiye abone değilim ama sohbeti okudum. Doğru son zamanlarda matbuatta her türlü düşünceler çıkmakta. Bilmiyorum Mülakat bu sohbeti yayınlarken neyi amaçlamaktaydı. Ben şahsen Baymirza Hayıt'ı tanımam ve hiç görmedim. Ama Namangan şehrinde çalıştığım dönemde onun orada okul direktörlüğü yaptığından haberim oldu. Moskovada merkezi komitede katip olarak çalıştığım da onunla ilgili çok şey işittim. Onun Türkistan XX. asırda isimli eseri Rusçaya tercüme edilmişti. Bu eseri okudum.. Eserinde Sovyet İllükümetini karalamaktadır. Türkistan kullar memleketine dönüştü diyor. Onun bu şekilde fikir yürütmesine hepimiz hayret ederdik. Daha sonra sorumlu kuruluşlar araştırdılar ve bu şahsın eserlerinde % 90 oranında Amerikan Mer-

kezi İstihbarat Örgütünün hazırladığı raporlardan faydalandığını ortaya koydular. Böylece o kendi gerçek yüzünü fışkırtmış oldu. Daha sonra Özbek ziyalıları da kendi fikirlerini bildirdiler. Ben şahsen Mülakat Dergisi başmuharririne telefonla 4 soru sordum. 1-Söz konusu sohbetin yayınlanma amacı ne idi?. 2-Makalenin ülkemizdeki bu yoğun değişikliklerin olduğu zamanda yayınlanması için herhangi bir sebep var mı? 3-Dergi çıktığı zaman bu konuyla ilgili olarak Savaş gazilerinin fikirlerine niçin yer verilmemiştir?. 4-Bu sohbet Şura üyeleri için çok ulu bir ay olan Mayıs ayında yayınlanması nedeniyle beni çok rahatsız etmiştir."

Sovyetlerin eski uşağı benim hakkımda ne derse desin, bir töhmete cevap vermem gerekli. Benim "Türkistan XX asırda" mevzulu kitabım Amerikan İstihbaratının topladığı materyallerden değil, aksine Avrupa kütüphanelerinde uzun zaman doktugum alın terimin bir mahsulüdür. Sovyet Propagandası bana saldırdığı zaman hiç utanmadan benim Amerikalıların hizmetinde çalıştığımı iddia etmektedir. Moskovanın idareleri bilmelidirki ben hiç bir zaman Amerikan kuruluşlarıyla birlikte çalışmadım. Özbekistan Komünist yöneticileri bu sefer de Muhitdinov'u ortaya çıkararak onun ağızından bana karşı iftiraları sürdürmek niyetindedirler.

1 Ağustos 1991 günü Özbekistan Komünist Partisi Merkez Komitesinin Nezaret Komisyonu Başmuharrir ve Derginin parti tarafından tayin edilen sekreterini çağırılmışlardır. Burada Mülakat'ta neşredilen sohbet muhakeme edilmiştir. Oturumu Nezaret Komisyonu Reis Muavini P. Alesic idare etmiştir (Bu adam halen Cumhurbaşkanı'nın yanında çalışmaktadır) Bu toplantıda Mülakat meselesinin Nezaret Komisyonu umumi meclisine götürülmesi kararı verilmiştir.

Aynı gün saat 16 da bu komisyonun 20 ye yakın azası toplanmıştır. Toplanıy komisyon reisi Yoldaşov idare etmiştir (bu adam şu anda Özbekistan parlamentosu reisi). Komisyonun reis vekili İnağamov Mülakat dergisindeki sohbetim ile ilgili olarak bir bildiri sunmuştur. Daha sonra sözü alan

Özbekistan komünist Partisi Merkezi Komitesinin İdeoloji şubesi müdür vekili Saidcanov iyice ateşlenmiş ve Dergiyi " Vatan Haini Baymurza Hayut ile sohbet yayınlayarak büyük bir hataya neden olmakla "suçlamıştır. Başmuharrir Baykubulov'un konuşmasından sonra Yazar İslam Osmanov'a söz verilmiştir. Meclis Osmanov'a " Baymurza Hayut ile sohbet yayınlanması aklının kimden alındığı " sorusunu yöneltmiştir. Osmanov cevabında Baymurza Hayut ile ilgili çok çeşitli ve zıt fikirlerin varlığı nedeniyle, bu meseleye bir açıklık getirilmesi amacıyla bu işe giriştiğini bildirmiştir. Daha sonra 6 parti büyüğü konuşma yapmış ve Meclis "Mülakat" dergisinin ismini "İtkat" olarak değiştirme kararı almıştır. Böylece İtkat Dergisi Komünist Partisi Merkezi komitesinin "İnsan ve Siyaset" dergisinin ilavesi olarak yayınlanmağa başlanmıştır. Böylece manzara " Tamaşa Körniki, Zamane Zorniki " (Seyir körün, zaman zor'un) özdeyişine uygun bir hal almıştır.

1991 yılı ağustos sonunda müstakillik ilan edildikten 1 yıl sonra bile "Özbekistan Halk Demokratik Partisi" "Mülakat" değil "İtkat " dergisini yayınlamayı sürdürmüştür. Böylece Halk Demokratik Partisi'nin Özbekistan Komünist Partisinin mirasçısı olduğu bir kez daha doğrulanmıştır.

MÜSTAKİLLİK İLANIDAN SONRA ÖZBEKİSTAN FİKİR HAYATINDA BENİMLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.

Türkistandaki Sovyet Cumhuriyetleri, şu cümleden Özbekistan'ın istiklalini ilan etmesinden kısa bir süre sonra benimle ilgili eski soğuk havanın yeniden ortaya çıkmağa başladığı görülmektedir. İstiklal ilanından önce benimle ilgili olumlu fikirler görülmeye başlanmıştı. Aydınlarımız benim bazı makalelerimi Özbek türkçesinde neşretmeye başlamışlardı. Bir kısım ziyalılarımız beni doğru anlamak ve halka doğru anlatmak için teşebbüslerde bulunmaktaydılar. Vatan toprağına adım atışımdan 9 gün önce Şair Mir Aziz Azam'ın " Özbekistan Edebiyat ve Sanatı " gazetesinde (3.7.1992) " Baymurza Hayut ve şahsiyeti " , İslam Osmanov ve Muhammed Haydar'ın " Vatan şimdi benimki " başlıklı makaleleri bana

yönelik aydınlık günlerin geldiğinin ilk işaretleriydi. Tabidir ki ben, benimle ilgili bu gelişmeleri ve makalelerimin neşredilişini istiklalimizin ön meyveleri olarak değerlendirmekteydim ve böylece düşünmeğe devam etmekteyim.

Özbekistan Radyosunun "Vatandaş " kısmında ve televizyonda da benimle ilgili olumlu fikirler bildirilmekteydi. Saudi arabistandaki vatandaşlarımızın verdikleri haberlere göre Vatandaş Radyosu 11 Mayıs 1991 deki programında beni de istiklal mücahidi olarak tarif etmişti. Bu beni ve vatandaşları çok memnun etmişti.

İstiklal şerefine geçmişte bana karşı sovyet hücumlarının giderek ortadan kalkmakta olduğunu sezdiğim için çok kıvançlıydım. Özbekistan yazarlar birliğinin 1991 ekim ayında yapılan X kurultayında şair Nurali Kabul benim yazarlar birliğine aza olarak alınmamı teklif etmiş ve kurultay itiraz etmeksizin bu teklifi kabul etmişti. Yazarlar Birliği başkanı değerli dostumuz Adil yakubovdan 22.10.1991 günü saat 17.46 da aşağıdaki telegrafı aldım (Asıl Almanca'dır)

" Özbekistan Yazarlar Birliğinin X kurultayı, sizin meşhur bir tarihçi, edebiyat tenkitçisi ve ünlü bir ilim adamı olduğunuzu gözönüne alarak, Yazarlar Birliğine üye kabul etmeye karar vermiştir. Bu nedenle sizi tebrik eder, sağlık dilekelerimizi iletiriz. En kısa zamanda görüşmek dileğiyle .. Yazarlar Birliği başkanı Adil Yakubov "

Yukarıda bildirdiğim bu iyi haberden 5 ay 8 gün sonra , 31 mart 1992 günü almanca yeni bir telgraf aldım. Bu telgrafta şöyle denilmekteydi.

" Hürmetli Baymurza Hayut. Özbekistan Yazarlar Birliğinin ödül grubu ve Propaganda merkezi olarak sizin Çolpan Mükafatına layık görüldüğünüzü bildirmekten sevinç duyuyoruz. Ayrıca Nevruz Bayramınızı da kutlarız. Yazarlar Birliği başkanı Cemal Kemal, Propaganda merkezi başkanı Töre Mirza. "

Çolpan gibi büyük bir şair, mücahit ve şehidimizin ismine verilen bir mükafatın bana layık görülmüş olmasından büyük kıvanç duydum. Bu mükafatın iki muhacir "Türkçü-Türkistancı" ya (Prof. Dr. Ahat Andican'a ve Bana) verilmiş olması vatanımızdaki ziyalılar ile haricteki yurttaşlar arasındaki samimiyetin artacağı şeklinde bir

düşünceyi de ortaya çıkarmaktaydı.

1992 yılı başından itibaren vatanında beni anlayanların sayısı giderek artıyor şeklinde düşünüyorum ve bundan kıvanç duyuyordum. Fakat eski sovyet sahtekarlığının yeni bir pis kokusu, ortaya çıkan taze havayı bulandırdı. Bu pis kokuyu hukuk doktoru Boris Arano- viç Mirensky'nin makalesinden dolayı hissettim. Bu adam "Halk ve Demokrasi" mecmuasının 1992 yıl, 2. sayısında "İnsan haklarının himayecileri niçin cambazlık yapıyorlar?" başlıklı makalesinde yeni bir fitneyi ortaya attı.

"Asırı vatanperverliği kendi halkını gönülden sevmekten ayırmak lazımdır. Milli dil meselesinde sol radikalizm Vatanperverlik değil, aksine onun tersidir. Özbekistan yazarlar birliğinin sonuncu kurultayında, Hitler Almanyasına vicdanen hizmet eden, sonra faşist giyimini sosyolojinin günümüzdeki giyimiyle değiştiren Baymırza Hayıt'ın teşkilata tam hukuklu üye olarak alınmasını nasıl değerlendirmek mümkün?. Onun eski vatanı Özbekistan'ın savaş sırasında öksüzler evi haline geldiği sırada Alman istihbaratı ve Türkistan Lejyonu'nun nasıl faaliyet gösterdiğini değerlendirebilmek için yeterli bilgiler mevcut olsa gerek."

Benim Mirensky gibi rus şovnistlerinin istiklalimiz döneminde ortaya koymağa çalışmaları saçmalıklarla uğraşacak vaktim yok. Ben komünist diktatörlüğünün en şaşaalı döneminde bana karşı yöneltilen suçlamalara ve Türkistan meselesine yönelik düşüncelerimi reddedenlere karşı "Some Problems of modern history of Turkestan", "Turkestan und der orient" ve "Die kunst der verleumdungen aus Moskau" gibi eserlerimde açıkça cevap vermişim. Bunlardan sonra sovyet hücumlarına cevap yazmadım. İstiklalimize kavuştuktan 5 ay sonra eski sovyet ideolojisinin ve baskı düzeninin bir temsilcisi "Halk ve Demokrasi" mecmuasında eski sovyet fikirlerini tekrarlamıştı. Mirensky nin iftiralarına cevap verip vermeme noktasında düşünürken Erk gazetesinin 16. sayısında (24.4.1992) I. Allayarov'un "İmperyal düşünce ve hayat tarzından vazgeçmek istiklal gereğidir" başlıklı makalesi yayınlandı. Mirensky ve benzerleri "Erk" gazetesinde

çıkan bu makalede belirtilen düşünceleri okuduktan sonra herhalde insafa geleceklerdir.

"Yabancı ülkede durup halkımızın menfaatlarını himaye edegelen Baymırza Hayıt' için Mirensky sömürgeci yüzüzlüğü ile "Hitler Almanyasına vicdanen hizmet eden, faşist giysisini sosyolojinin çağdaş kostümü ile değiştiren insan şeklinde tanımlamakta, ayrıca onun yazarlar birliğine üye kabul edilmesine itiraz etmektedir. Baymırza Hayıt'ı Mirensky gibilerinin saldırılarından korumak gerekli değil, zira o buna muhtaç değildir. Fakat onun eserlerini olduğu gibi halkımıza iletmemiz gereklidir"

Bilmiyorum yazarlar Birliği Mirenskiye herhangi bir cevap verdi mi?.

VATAN ZİYARETİMİZİN BAŞLANGICI

1991 yılından bu yana birçok ziyalılarımızın "ne zaman vatana geleceksiniz, sizi millet beklemektedir" gibi heyecanlı haberlerini almaktaydım. 1991 yılının aralık ayı başlarında Özbekistan Fenler Akademisi Tarih Enstitüsü Direktörü Prof. Dr. Ahmadali Askarov ile 3 gün boyunca sohbet etme imkanı bulduk. Bu arada benim vatana gidişim konusunda da konuştuk.

Benim vatana girişim meselesi vatanında ve dış dünyada devamlı olarak müzakere edilmekteydi. 1992 ocak ayında vefat eden oğlum Bekmırza (Telman) benim vatana davet edilişim için akrabalar ve yurtdaşlar arasında bir faaliyeti başlatmış. Daha sonra bu hareketi torunum Şöhret devam ettirmiş. Namangan vilayetinden binlerce yurtdaşım Prezident Kerimov'a ve Özbekistan Parlamentosuna müracaat ederek benim vatana girişim konusunda yardım rica etmişlerdi. Bazı kimseler torunum Şöhret'e "Eğer sen savaşa katılanlardan izin almazsan dedeni vatana kabul ettiremezsin" demişler. Şöhret Uyçi ve Namangan şehirlerinde yaşayan eski savaş emeklilerinden razı olduklarını bildiren yazılar alıp "uyçi" nahiyesi hakimliğine tasdik ettirmiş ve Taşkent'e göndermiş. Benzer şekilde Özbekistan'ın diğer kesimlerinde de benim vatana girişim yönünde olumlu fikirler ortaya çıkmaktaydı.

Muhacerette yaşayan Türkistanlıların liderleri de Prezident Ke-

rimovdan benim vatana girişime izin verilmesi konusunda talepte bulunmuşlardır. 1991 Aralık ayında

Dr. Ahat Andican (Türkiyedeki Cemiyet Başkanı) Kerimov'dan Dr. Baymırza Hayıt ve Veli Kayyum Han'ın vatana girişlerine izin verilmesi konusunda ricada bulunmuştur.

Prezident Kerimov 1992 nisan ayında Saudi Arabistana gittiği zaman, muhacir Türkistanlılardan Ahmed Ali Türkistani de Baymırza Hayıt'ın vatana gidişi konusunda rica da bulunmuştur. Gerek memleket içerisinden ve gerekse dışarıdan bu şekildeki taleplerin gelmesi Özbekistan hükümetini rahatsız etmekteydi.

Ben vatandan bana bir davetname geleceği konusunda hiç bir beklentiye sahip değildim. Bu sırada Özbekistan parlamentosu ilim, talim- terbiye ve kültür mirasını koruma komitesi reisi ve Özbekistan Fenler Akademisinin Tarih Enstitüsü Direktörü Ahmedali Askarov'dan kril harfleriyle aşağıdaki faks mesajını aldım.

"Özbekistan Parlamentosunun 9. toplantısında türlü sebeplerle dış ülkelerde yaşayan vatandaşlarımızın Özbekistan'a rahatça gelip gitmelerini sağlayan tarihi bir karar kabul edilmiştir. Bu nedenle ben, Özbekistan Parlamentosu fen, halk eğitimi ve kültür mirasını saklama komitesi reisi ve Özbekistan Fenler Akademisinin tarih enstitüsünün direktörü olarak, kendinize uygun olan herhangi bir tarihte ve eşiniz ile birlikte sizi Özbekistana davet etmekteyim. Özbek halkı ve onun ziyalılar ordusu sizi 50 yıldan buyana ideoloji sahasında Anayurt Türkistan'ın müstakilliği için eserleri ile mücadele eden, ateşli bir vatanperver olarak tanımaktadır. Şimdi biz sizin gibi güçlü bir alimle birlikte aynı safta cumhuriyetimiz müstakilliği için mücadele etmemizin yararlı olacağına inanıyoruz. Müstakil Özbekistan'ın ilmi cemaati sizi beklemektedir. Hürmetlerimle....."

Özbekistan Yüksek Meclisi Fen bölümü komitesinin reisi, Özbekistan fenler akademisi Tarih Enstitüsü Direktörü Akademik Ahmedali Askarov. 25.5.1992"

Davetname çok nazik bir dille yazılmıştı. Ayrıca Askarov tekrar tekrar telefon etti. Özbekistan Dışişleri Bakanı Abdurrazakov'un vize verilmesi ile ilgili telgrafı da

Bonn şehrindeki Rus Elçiliğine gelmişti. Bu arada Rusya'nın Lüksemburg elçisi Cengiz Aytmatov'da çok yardım etti. Vize verildi. Vatan yolunun açılmış olmasından çok memnun olmuştum. Yolculuğa çıkış esnasında bize ailece uzun yıllardan beri dost olan Kaynar Ailesi de (Azize, Dr. Ayfer ve Murat) bizimle birlikte gelmeğe ve bize eşlik etmeğe karar verdiler.

ELHAMDÜLİLLAH VATANDAYIM

2.7.1992 günü saat 6.30 da Özbek Hava Yollarına ait bir uçak ile Taşkent Hava alanına indik. Uçak durduktan sonra Baymırza Hayit'i beklemekteyiz şeklinde bir anons duyuldu. Prezident'in ilim,kültür ve matbuat işleri danışmanı Bahtiyar Nazarov, Prof. Askarov, Cemal kemal ve başka ziyaretçilerimiz beklemekteymişler. Onlarla buluştuk ve Havaalanı kafeteryasında çay içtik. Çayhaneden dışarı çıktıktan sonra Amerikadan gelen Seyid Burhan'ın kızı video kamera ile film çekmeğe başladı. Bahtiyar bek benden tekrar yere diz çöküp yeri öpmemi istedi. Bu istek benim duygularımı biraz bulandırdı ve oyun için sahne açıldı diye düşündüm. Yine diz çöküp toprağı öptüm. Bizi karşılayan yurtdaşlarımızdan hiçbirisinde ne fotoğraf makinası ve ne de video-kamera olmadığını fark etmişim. Sonra "Türkistan" oteline geldik ve bizi misafir eden 20-25 kadar insanla birlikte kahvaltuya oturduk.

Yemekten önce Dışişleri Bakanlığı Otele teşrifetti ve samimi bir şekilde görüştük. Vezir cenapları "Enverden selam var" dedi. Ben de "Lütfen ona benim selamlarımı iletiniz" dedim. Vezir'e dış ülkelerin hiç olmazsa bir kısmında Özbekistan elçiliklerinin açılması gerektiğini ve müstakillığın sağlanabilmesi için Muhacirlerden yararlanmak gerektiğini beyan ettim. Vezir Cenapları "Bizim paramız az, şimdi biz halka ekme bulmak ile meşgulüz." dedi. Biraz nefes aldıktan sonra "Muhacirler Özbekistan'a camiler kurmak için gelmekte" dedi. Ben "inşallah bu konuda, yani muhacirler konusunda daha sonra görüşürüz" dedim.

Yemeği otelde yedik. Nurali Kabul bek akşam yemeği için kendi evine davet etti. Prof. Aska-

rov ise bunun mümkün olmadığını çünkü Abdulrauf Maksudi'nin bizi davet ettiğini söyledi. Ben "Maksudi Bey'in ekmeğini-tuzunu çok yedik. Bu sebeple Nurali Bey'e gidelim" dedim. Fakat Askarov "olmaz" dedi. Saat 16.00 sıralarında bir telefon geldi. Telefondaki şahıs ismini söylediye de ses kalitesinin bozuk oluşu nedeniyle iyi anlayamadım. Telefon eden şahıs

"Abdulrauf'un davetine gitmeniz lazım.Çünkü Abdulrauf Prezident'in Muhacirler meselesiyle ilgili komiser'idir." dedi. Ben ona sözlerinizi anlamadım dedim. Fakat telefon kesildi. Akşam Abdulrauf'un evinde misafir olduk.

13,7,1992 : Taşkentteki Abidelerden bazıları gördük. Prof. Askarov "Namangan'a gidip orada ailevi merasimlerinizi tamamladıktan sonra Prezident sizi kabul edeceklermiş" dedi ve "Siz Prezident ile görüştüğünüzden sonra buradaki camia ile görüşebilirsiniz" diye ekledi. Ben ona "Zaten Prezident'in işleri çok. Onun planına göre hareket edeceğiz. Eğer Prezident ile görüşemezsem Camia ile temas kurmam mümkün olmaz mı?" dedim. Askarov "Prezident sizi kabul edecek ve daha sonra sizin için yollar açılacak" diye cevap verdi. Ben biraz hayret ettim. Benim Prezident ile görüşme planımı kim düzenlemişti?. Gelecekteki hareketlerim önceden niçin sınırlanmış durumdaydı?. Bu sorulara cevap veremedim ve içimden "Bakalım tavşan ne tarafa gidecek" dedim. Bizim ziyaretimizin rehberliğini yüklenen Prof. Askarov'u izleyeceğiz çaresiz. Askarov "Yarın (14.7.1992) saat 6.00 da Namangan'a gideceğiz" dedi.

14.7.1992: Saat 6.00 da Otelin önündeydik ve 7.00 de yola çıktık. Çatkal dağı vadisi üzerinden saat 16.00 sıralarında Namangan'a ulaştık. Şehir sınırında Namangan Vilayeti hakimliğinin vekilleri bizi bekliyorlardı. Halk karnay-surnay çalıp yol boyunca güller serpercek bizi karşıladılar. Ben halkın arasına girdim ve ön saflarda olanlarla görüştim. Şehir hakimliğinin misafirhanesine geldik ve yardımcı Dilşade hanımın yemeklerini yedik. Yol yorgunluğu sebebiyle Dilşade hanımdan ata-anamızın evine yani Yarkorgan kışlağı, Üyçi nahiyesine gidiş için izin istedim. Dilşade hanım ve başka yurtdaşlar mutlaka

Hakimliğin misafirhanesinde kalmamı istediler. Ben ise "Yok, burada kalamam, çünkü böyle yaparsam ana-atamın ruhu muzdarip olur" dedim. Bu konuda çok tartıştık. Ben onlara anlatamadım, onlar da beni ikna edemediler. Benim doğduğum kışlak Naman-gan'dan 10 km. dışarıda idi. Tartışmalarımız devam etmekte ve iki tarafta kendi fikrinde ısrar etmekte iken ben tartışmanın mahiyetini karıma anlattım. Bunun üzerine karım eve gitmek istediğini belirtti ve Dilşade Hanım'a "Benim kocam kendi evine girebilmek için tam 52 yıl bekledi. Bize yeni ev lazım değil. Kocamın ana-atasından kalan ev hangi durumda olursa olsun biz o eve gitmek istiyoruz, bu bir ahlaki meseledir" dedi. Onun isteğini de kabul etmemeleri üzerine karım ağlamağa başladı. Çevredekiler bizi hükümet misafirhanesinde tutamayacaklarını anladıkları için sonunda izin verdiler ve Dilşade hanım da bizimle beraber gitmek üzere hazırlandı. Evimiz etrafında binlerce hemşehrim bizi bekliyordu. Onlarla selamlaşıp eve girdik ve bir fatiha okuduk. Daha sonra evimize ziyarete gelenler mikrofonla bir selam nutku verişimi arzu ettiler. Ben onlara geçirdiğim hayat, vatanın niçin çıkıp gitmek zorunda kaldığımız ve Rus-Komünizm zulmünden dolayı ortaya çıkan facialar hakkında konuştum.

15. 7.1992 : Ana-Atamız ve ailemizin ölmüşleri için fatiha okumuşlar. Bugünü dua ile geçirdik. Ziyaretçilerimiz gece saat 2.30 a kadar gelmeye devam etmekteydi.

16.7.1992: Torunum'un oğlu Kahraman'ın sünnet düğünü başladı. Bu nedenle 18.7.1992 gününe kadar evimiz ziyaretçilerle dolup taşı. Sağolsunlar okul arkadaşlarımı, benimle birlikte çalışan öğretmenleri ve uzak-yakından gelen dostlarımı görme imkanına sahiboldum.

18.7.1992 : Paçaata nehri kaynağına yakın bir bölgeye gittik. Evde olduğumuz dönemde gün boyunca ancak 2-3 saat uyuyabilmişim. Bu nedenle çok halsiz kalmışım. Burada neredeyse 16 saat süreyle uyuyarak iyice dinlendim. 19.7.1992 günü geri döndük.

19.7.1992 Ahsikent ve Andican şehirlerini ziyaret ettim. Andican-

da Babur Üniversitesinin Tarih Bölümü başkanı Prof. Rüstembek Şemsuddinoğlu ile tarihi tetkikatlar meselesinde sohbetleştik. Germanist prof. Dr. Muhtarcan beyi ve Devlet diller enstitüsü rektörünü ziyaret ettik ve gece Yarkorgan kışlağına geri döndük.

20.7.1992 de yemekten evvel Namangan Şehri Hakim muavini Dilşade hanım'ı ziyaret ettim ve samimiyetle onunla vedalaştık. Dilşade hanımla sohbetimiz Namangan Şehrinin ihtiyaçları üzerine oldu ve ben kendisine yabancı ülkelerdeki yatırımcıların Şehir ile ortak kuruluşlar kurması konusunda elimden geleni yapacağıma söz verdim. Günün evimizde geçirdik ve Prof. Askarov ertesi gün saat 8.00 de Taşkent'e gidiş için vasıta geleceğini bildirdiler ve onunla Taşkente görüşmek üzere vedalaştık.

21.7.1992 : Saat 7.30 da Taşkent'e gidiş için hazır olduk. Saat 8-9 arasında araba gelmedi. Saat 11 civarında şehir hakimliğine telefon edilir. Onlar bizi Taşkente götürecektir vasıta konusunda herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını söylediler. Saat 16.30 a kadar bekledik. Giderek asabileşiyordum. Kalbimde de bir ağrı başlamıştı. Evde Şehir Hakimliğinde çalışan 5-6 kişi vardı. Ben onlara " Ailemizde 4-5 araba var. Yola çıkış için bu kadar bekledim. İliç olmazsa iki taksi de çağırılmaz mısınız ? . Ne kadar idraksiz, insafsız ve acımasız adamlarsınız. Ağır kalp hastalığı olan, 75 yaşında bir insana yaptığınız bu muamele ahlaksızlıktır " diye bağırdım. Evden iki-üç kişi sokağa çıktı ve birisi geri dönerek yarım saat sonra arabanın geleceğini bildirdi. Bir kolhozdan bir Toyota araba kiralamışlar.

Araba 17.20 de geldi. Böylece tam 9 saat 20 dakika araba beklemek zorunda kalmıştık. Yola çıktık. Araba eski ve bozuk bir arabaydı. Taşkente kadar olan 300 km. yolu tam dokuz buçuk saatte gidebildik. Yolda 4 kez polis kontrolü oldu. Allahtan albay bir dostumuz bizimle birlikteydi. Değilse herhalde yollarda kalacaktık.

22.7.1991: Sabah saat 2.30 da Taşkent'in "Türkistan" oteline ulaşabildik. Saat 16.00 da Prezident'in matbuat işleriyle sorumlu danışmanı Abdulkahhar İbrahim geldi. Bu şahıs " Prezident'in vakti olmadığı

için sizi kabul edemeyecek " haberini getirdi. Ben " Bu haberiniz için çok sağolun. Prezident'in mesuliyetli işleri çoktur. Bu nedenle beni kabul edememesini gayet iyi anlıyorum " dedim. Böylece anladımki bana daha önce söylenen "Sizi Prezident kabul ettikten sonra camia ile görüşebilirsiniz " mesajının kendisine has bir planı vardı. Namangandan Taşkent'e dönüp gelinceye kadar " Belki Prezident cenapları beni 10-15 dakika kabul eder, daha sonra da ben cemaat teşkilatları ile (Müslüman idaresi, Gazeteler, Dergiler, Radyo, Yazarlar Birliği, Üniversiteler, Nizami isimli Pedagoji Enstitüsü, Neşriyat merkezleri, gençlik teşkilatları ve Kültür merkezleri gibi) ilişki kurabilirim " diye düşünmekteydim. Sonuç olarak bana bu imkanların verilmeyeceği konusunda daha önce bir plan hazırlanmış durumdaydı.

23.7.1992 günü saat 10-10.30 arasında otele Dışişleri Bakanı geldi ve sohbece başladık. Otelde vezir'in başka misafirleri de varmış. Bakan " Namangandan Prezident'e sizin hakkınızda kötü bir rapor geldi. Bunun için Prezident çok üzüldü " dedi. Vezir cenaplarından bu raporun içeriği konusunda beni bilgilendirmesini istedim. O " Bu hükümetin resmi evrakıdır. Bu nedenle size bildiremem " dedi. Ben ise cevaben " Namangan Hakimliğinden birisi hakkında töhmetlere dayalı bir rapor vermiş olabilir. Madem ki Prezident benden rahatsız olmuş, bu durumda bana yöneltilen suçlamayı da bilmem gerekir " dedim. Sonuç olarak benimle ilgili karanlık bir oyun'un yürütüldüğünü anlamış oldum. Vezir ile vedalaştık.

Saat 11.50 de Bahtiyar Nazarov geldi. Otelde Bahtiyar Nazarov, Ahmedali Askarov ve ben oturduk. Masanın üzerinde İstanbula dönüş biletim duruyordu. Ben dönüş için daha önceden rezervasyon yapmak gayesiyle o gün Özbekistan Hava yolları bürosuna gitmek niyetindeydim. Bahtiyar Nazarov " Buna gerek yok, zira sizin bu hafta içinde memleketten çıkıp gidişiniz gerekiyor. Çünkü ikinci Dünya Savaşına katılanlar sizin burada bulununuza karşı protesto yapıyorlar " dedi.

Böylesine soğuk bir isteğin ortaya konulması kanımı kaynatmaya başlamıştı. Nazarov'dan sordum.

Çolpan gibi büyük bir şair, mücahit ve şehidimizin ismine verilen bir mükafatın bana layık görülmüş olmasından büyük kıvanç duydum.
Bu mükafatın iki muhacir "Türkçü-Türkistancı" ya (Prof. Dr. Ahat Andican'a ve Bana) verilmiş olması vatanımızdaki ziyalılar ile hariçteki yurttaşlar arasındaki samimiyetin artacağı şeklinde bir düşünceyi de ortaya çıkarmaktaydı.

" Kim ne şekilde bu ahlaksız buyruğu verdi ? . Sizin savaşa katılan askerleriniz ile bizim Türkistan azadlığı için savaşan askerlerimiz arasında çok büyük fark var. Sizin Savaşa katılanlarınız Komünist Partisi ve Stalin için savaşacağız diye yemin içmişlerdi. Biz ise ALLAH için ve TÜRKİSTAN İSTİKLALİ için yemin içmiştik " dedim. Nazarov ise " Savaşa katılanlar bizim vatandaşlarımızdır ve onların büyük önemi vardır " diye cevap verdi. Ben " Eğer uçak varsa bugün bile memleketten çıkıp gidişim mümkün. Fakat Prof. Askarov' yarın için (24.7.1992) tarihçileri bir toplantıya çağırılmıştı. Bu toplantıya katılacağım. Daha sonra Özbekistan Yazarlar Birliği'ni ziyaret edeceğim . Ayrıca Tarih Enstitüsüne gidip Almanyadan getirdiğim (38 Kg. ağırlığında) eserlerimin fotokopilerini

takdim edeceğim " dedim. Nazarov " Yok oraya gitmeyeceksiniz, kitaplarınızı da herhangi birisine bırakıp gidişiniz mümkün " dedikten sonra Askarov " Bu kişiyi ben davet ettim. Tarih Enstitüsüne gelecek " dedi. Bunun üzerine Nazarov " Öyleyse bütün mesuliyet sizin üzerinizde olacak " dedi ve " yalnız Yazarlar Birliği'ne gidemezsiniz " diye kesin fikrini belirtti.

Nazarov'un bu hafta içinde memleketi terketmem konusunda ki sözleri beni çok üzmüştü. Bir insana bu şekilde bir muamele Komünist ahlakının tabii bir görünüşüdür diye düşündüm. Daha sonra karşılaştığım bütün insanlara aşığıdaki sözleri söyledim.

" Tebrik ediniz. Yöneticiler bana Özbekistan'dan git dediler. Böylesine ahlaksız bir emri kimin verdiğini söylemediler. Sizler ve milletimiz sağolsun. Memleketten git diye verilen bu buyruğu ben hayatım boyunca unutmayacağım. Böyle bir emrin Moskovadan geldiğine inanmıyorum. Prezident adına Nazarov tarafından bana bildirilen bu istek benim için bir hakaret idi. Ama başka bir yönden alırsanız böyle bir emirname benim için şerefir "

Nazarov'un bana iletmiş haberden sonra ziyaretçilerin gelişi de çok azaldı.

24.7.1992.. Yemekten sonra Akademinin Tarih Enstitüsüne gittim. Orada 25-30 kadar tarihçi arkadaş toplanmıştı. Profesör Askarov beni kısaca tanıştırdıktan sonra sözü bana verdi. Ben önce beraberimde götürdüğüm kitaplarımın, makalelerimin fotokopilerini, eserlerim ve konferanslarım için yazılmış bulunan yazıları Enstitü Direktörüne takdim ettim. Sonra Dış ülkelerdeki Türkistan Tetkikatları ile ilgili bilgi verdim. Tarihçiler ile çok iyi anlaştık ve aramızda bir samimiyet başladı. Bu toplantıda bana karşı çok yazılar yazan Boris Lunin de vardı. Onunla tanıştıktan sonra kucaklaşarak selamlaştık. Ben ona şaka ile " Size çok teşekkür. Zira sizin bana karşı yazdığınız eser ve makaleler Sovyet insanlarının bana karşı olan duygularını güçlendirmeye değil, aksine gençlerin bana yönelik samimiyetlerini arttırmaya sebeb oldu " dedim. Ben tarihçilere " Sizlerden bazıları benim fikirlerime karşı yazılar yazmıştınız. Bunlardan hiç üzüntü duymuy-

orum. Zira rejim bunu talebetmekteydi " diye hitabettim. Aramızda hiç bir üzücü konuşma olmadı.

25.7.1992 günü sabah Üyçi nahiyesinden torunum ve başka bazı akrabalar geldiler. Ben onlara memleketten gidişim hakkında hiç bir şey söylemediğim halde onlar bunu bir yerden işitmişlerdi, fakat sebebini bilmiyorlardı. Torunum " Niçin çok erken karar verdiniz ? " dedi. Ben de ona " Ben kendi arzumla gitmiyorum. Hükümet benim bugün memleketten gidişim için emir verdi " dedim. Çok hayret ettiler. Öğle yemeğini otelde yedik.

Memleketten gidişim hakkında emir verilmişinden itibaren görüştüğüm insanlara eski komünizm'in "İstiklal maskesi altında Neokomünizm (yeni komünizm) şeklinde yaşamakta olduğunu hissettiğimi söyledim.

Bugün Taşkent Havaalanında beni karşılayan grup, ziyalılarımızın bana yakın olanlarından bazıları ve akrabalarımın bir kısmı tarafından yolcu edildim. Hepimiz çok sakindik. Havaalanına girdiğim andan itibaren beni yeniden muhacirlik duygusuna soktuklarını ve Vatandan kovduklarını ciddi bir şekilde hissetmeğe başladım.

Türkistanda 3 ay kalış için vize verilmişti. Alma-Ata, Bişkek, Aşkabad ve Duşenbe şehirleri için vizem vardı. Fakat Türkistan Cumhuriyetlerinin başkentlerine gitmekten utandım. Bu kardeş cumhuriyetlerdeki dostlarımıza " Beni Özbek dediniz, Lakin Özbekler beni Vatandan kovaladılar. İstiklale ulaşılan bir zamanda bile memleketteki Neokomünistler benim fikirlerimden korkmağa devam ediyorlar. Ben Özbekistanı idare eden Neokomünistleri anlayamadım " mı diyecektim ?. Hayır...Ben bunu yapamazdım.

VATANDAN GETİRDİĞİM BAZI HATİRALARIM

Vatan ziyaretinin en güzel tarafı aradan 52 yıl geçtikten sonra ailemin fertlerini tekrar görebilmem olmuştu. Ailemizde ben dahil 126 kişi varmış. Bunlardan yalnızca iki kişi (Halam Tazahan ve Eniştem Abdul Gani) beni tanımıştı. Demekki ailenin 124 üyesini (Şöhretli ilk defa 1991 Ekiminde İstanbulda görmüştüm) ben tanımıyordum. Ziyaretçilerimizin çokluğu sebebiyle kendi ailemin azaları ile çok hasret gideremedim. Fakat aramızdaki

sevgi, sanki hepimiz aynı anda doğmuşuz gibi hissetmemize sebeb oldu. Benim muhacir oluşum ve Türkistan İstiklali meseleleriyle uğraşmıyor olmam sebebiyle Sovyet İdareleri onlar üzerine çok baskı yapmıştı ve onları perişan hale getirmişti. Kızkardeşim Hasiyet ekim 1991 de ve oğlum Bekmirza 1992 Ocağında vefat etmişti. Evladlarım sağolsunlar, çünkü onlar beni tanımadıkları halde sanki devamlı benimle yaşamış gibi kabul ettiler. Allaha şükürler olsunki bu vesileyle ailemi gördüm ve birçok yurttaşlarımın bana ve eserlerime gösterdikleri hürmet ve ilgiyi yaşama imkanını buldum. Şimdi bazı meseleler hakkında fikirlerimi belirtmek istiyorum.

BAZI MESELELERLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİM

1- Ben doğduğum zaman Türkistanlıydım ve o dönemde Türkistan halkı Rusyanın vatandaşı değildi. 1925 den itibaren Özbekistanlı oluverdim. Daha sonrada Sovyetler Birliğinin vatandaşı olduğum ilan edildi. Muhacir olduktan sonra Sovyetler Birliği beni vatandaşlıktan çıkardı mı çıkarmadı mı bunu bilmiyorum. İstiklal ilan edildikten sonra ben kendimi hiç olmazsa Özbekistanın tabii vatandaşı olduğumu düşünüp geziyordum. Fakat bu böyle değilmiş. Çıkarılan kanuna göre muhacirlerin vatandaş olabilmeleri için Prezident'e bağlı özel bir komisyon tarafından incelenmeleri ve daha sonra da Prezident tarafından onaylanmaları gerekiyormuş. Böyle bir kanun eski Sovyetler Birliği cumhuriyetlerinin hiçbirisinde yok. Özbekistan dışındaki hiçbir devlette, istiklale ulaşıldıktan sonra kendi vatandaşını horlamak sözkonusu olmamıştır.

2- Dışişleri Bakanı " Muhacirler buraya camiler kurmak için gelmekte " demişti. Muhacirler Özbekistana yalnızca Cami kurmak için gitmiyorlar. Eğer onlar 230 tane cami kurabilseler bu Sovyet vahşiliğinin yokettiği 2300 cami'nin ancak % 10'u edebilirdi. Zaten muhacirlerin bu kadar cami kuracak gücü de yok.

Özbekistan'ın şimdiki yöneticileri de gayet iyi biliyorlarki bugün birçok Türkistanlı Özbekistanda iş adamı olarak bulunmaktadır. Fakat bürokratlar bunlara yol açmamak

için ellerinden geleni yapıyorlar.

Hükümet "Muhacir" sözünü işittiği zaman ateşli bir hastalığa tutulmuş gibi reaksiyon göstermektedir. Diğer taraftan hükümet muhacirler arasından kendisine hizmet edecek yardakçıları da seçip almaktadır. Bu gibi insanlar arasında Cumhurbaşkanı kendisine ve bazı bakanlara çok yakın olan ve onlara sadakat ile hizmet edenlerin olduğu bilinmektedir. Özbekistan Devletinin Birleşmiş Milletler Teşkilatındaki temsilcisinin de böyle bir muhacirin oğlu olduğunu unutmamamız gereklidir. Özbekistan Hükümetinin Muhacirlere karşı olan bu aşağılık duygusunun sebebini anlayabilmiş değilim. Eski Sovyetler Birliğinin şimdi bağımsızlığına kavuşmuş bütün devletlerinde (Ukrayna, Belorusya, Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan, Estonya, Litvanya, Letonya, Rusya ve hatta Rusyanın bugünkü muhtar cumhuriyetleri Tataristan ve Başkırdistan bile) kendilerinin vatanlarındaki yurttaşları ile Dış Dünyada yaşayan muhacirleri arasında kurultaylar teşkil ettiler. Bize kardeş olan Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Tacikistan da Dünya Türkmenleri, Dünya Tacikleri vs. gibi Dünya Kurultayları düzenlediler. Hatta Prezident Kerimov Dünya Tacikleri Kurultayı'na tebrik gönderdi. Başka cumhuriyetlerde muhacirlere yakınlaşma cereyanı varken neden Özbekistan kendi muhacirlerinden korkmaktadır ve Dünya Özbekleri Kurultayını düzenlememektedir ? (Tabidir ki bu kurultay'ın Özbekistan yöneticilerinin seçtiği yardakçılarla değil, Dış Dünyada yaşayan Türkistanlıların demokratik bir biçimde seçtikleri teşkilatları ve onların temsilcilerinin katılımıyla yapılması gerekmektedir. Ç.N.)

3- Vatandan çıkarılışım hakkındaki emir "Memlekette Komünizm hakimiyetinin var olduğu söylenmeksizin uygulanan Neokomünizm'in geçerli olduğunu" bana göstermiş oldu. Bunun bazı delilleri aşağıdadır.

a-Sovyetler Birliğinde Komünist Parti kapatıldıktan sonra Rus Hükümeti Sovyet Komünist

Partisini kapattı ve yasakladı. Diğer cumhuriyetlerde de Komünist Partisi yasaklandı. Özbekistanda ise Komünist Parti yasaklanmamış, sadece ismi değiştirilerek "Özbekistan Halk Demokratik Partisi" yapılmıştır. Bu parti Özbekistan Komünist Partisinin mülkünü kendi malı olarak ilan etmiştir. Eski komünist devletlerin hiç birisinde böyle bir iş yapılmamış, aksine çeşitli kanunlar çıkararak komünist partisinin malları Devlet malı ilan edilmiştir. Halk Demokrasisi deyişi komünizmin başlangıç yıllarında çok kullanılmıştı. İkinci Dünya savaşından sonra Sovyetlerin boyunduruğu altına giren Doğu Avrupa Devletleri de kendilerini Demokratik Halk Cumhuriyetleri olarak ilan etmişlerdi. Bu devir geçip gitti. Demokrasi demek "Halk Hakimiyeti" demektir. Komünist partisi yerini alan Halk Demokratik Partisi nin ise bununla hiçbir alakası yoktur.

b- Özbekistanda Demokrasi var diyorlar. Bu nerede acaba?. Demokrasi prensibiyle yaşayan devletlerde hakimiyetin esası Parlamente'ye aittir. Parlamente'ye Özbekistanda "Ali Kengeş" diyorlar. Bu Kengeş ise Sovyet devrinde teşkil edilmiş olup kanun çıkarma ve hükümeti denetleme gibi konularda hiç bir yetkisi yoktur. Bu Kengeşin ne başkanı ve ne de hiç bir azası Prezident Kerimov'un izni olmadan hiçbir şey yapamamaktadır. Parti hürriyeti, fikir hürriyeti, miting yapma hürriyeti gibi konularda çok sözler söyleniyor, fakat icraatda bunların hiçbirisi ortada yok. Bütün bunlar sadece Prezident cenapları tarafından tayin edilebiliyor.

Halk Demokratik Partisi faaliyetlerinde serbesttir. Peki diğer partilerin durumu ne ?.

Birlik Halk Cephesi Perestroika devrinde, komünizm hakimiyeti altında ilk defa Özbekistan için istiklal talebeden kuruluş idi. Şimdi bu hareketin haline bakınız. Hareketin başkanı Abdurrahim Polatov'a demirle yapılan suikaste bakınız. ERK partisinin haline bakınız. Halk Demokratik Partisi Komünist Partinin bütün binalarına, matbuat ve bası imkanlarına sahiptir. Birlik ve Erk için ise ne kağıt ne de matbuat imkanı var. Bu

Memleketten git diye verilen bu buyruğu ben hayatım boyunca unutmayacağım. Böyle bir emrin Moskovadan geldiğine inanmıyorum. Prezident adına Nazarov tarafından bana bildirilen bu istek benim için bir hakaret idi. Ama başka bir yönden alırsanız böyle bir emirname benim için şereftir "

Türkistanda 3 ay kalış için vize verilmişti. Alma-Ata, Bişkek, Aşkabad ve Duşenbe şehirleri için vizem vardı. Fakat Türkistan Cumhuriyetlerinin başkentlerine gitmekten utandım. Bu kardeş cumhuriyetlerdeki dostlarımıza " Beni Özbek dediniz, Lakin Özbekler beni Vatandan kovaladılar. İstiklale ulaşılan bir zamanda bile memleketteki Neokomünistler benim fikirlerimden korkmağa devam ediyorlar. Ben Özbekistanı idare eden Neokomünistleri anlayamadım" mı diyecektim ?.

partiler Radyo ve Televizyondan istifade edememektedirler. Sansür devam ediyor.

Söylediklerine göre Rusyadan Türkistana gönderilen Ruslar arasında rahatsızlık varmış. Mahalli halkın baskısı altında memleketten çıkıp gidişe mecbur bırakılmaktaymışlar. Ruslar hakkında bunları söylemek ve milleti inandırmaya çalışmak provakatörlüğün ta kendisidir. Ne Özbekistanda ve ne de diğer Cumhuriyetlerde rusların memleketten çıkarılmasına yönelik hiçbir faaliyet yoktur. Ruslara baskı uygulandığı şeklindeki uydurmalar Neokomünizm için gereklidir. Neokomünistlerin Özbeklerle ruslar arasında silahlı bir savaş oluşturmaları mümkündür. İşte o zaman bizim neokomünistlerimiz ve özellikle onların yöneticileri Rusları Özbeklere karşı seferber edebileceklerdir. Tacikistan'ın son dönemdeki durumuna bakalım. Tacikistandaki Rus nüfusunu korumak için Rusyadan 10.000'e yakın askeri Tacikistana soktular. Komünizm Rusyaya dayanmaktaydı. Neokomünizm de Rusya'ya dayanmaktadır. Rusya Savunma Bakanı General Graçev " Rus ordusu gereken her yerde Rus halkının şan ve şerefini koruyacaktır" demişti(İzvetsiya 6.6.1992)

Neokomünizm'in kendi hayatını sürdürebilmek için Neokolonyalizm'e dayanabileceğini unutmamız gerekmektedir. Prezident Kerimof Özbekistan ile Rusya arasındaki anlaşma konusunda şu maledatı vermişti:

" İki memleket arasında giriş çıkış ve bir yerden öbür tarafa göçmeyi temin edebilmek için gerekli çareleri araştırmaktayız (Pravda 2.6.1992 ve Özbekistan Avazı 3.6.1992)"

Böyle hareketlerin gelecekte milletimizin başına büyük felaketleri getirmesi mümkündür. Bu anlaşmaya uygun olarak Rusya'dan Özbekistan'a 4-5 milyon rus göç ederse Özbekistandaki Özbeklere ne kalacak?. Özbekistan'ın Rusyanın bir vilayeti olup kalması mümkündür.

c- Prezident Kerimov "İslam Fundamentalizm'i denilen efsanevi deyimden çok korkuyor olmalı.

O Tacikistandaki Komünizm'i sonlandırma hareketini fundamentalizm'in etkisi diye düşünmektedir. Fundamentalizm Afganistan'

dan giriyormuş. İslam Fundamentalizminden korkuyorlar, fakat onun ne olduğunu bilmiyorlar. Türkistanda din adamlarının hakimiyeti hemen hiç bir zaman olmamıştır ve bundan sonra da olması mümkün değildir. Kerimov Rusyayı da İslam Fundamentalizm'i ile korkutmak istiyor. Müstakil bir cumhuriyetin Cumhurbaşkanı olarak 8 Ekim 1992 günü Bişkek'te söylediği şu sözlere bakınız

" Rusya Ortaasyada yüz yıllardan beri düzen için garanti olan bir büyük devlettir. Rusya Devleti hem kendisinin ve hem de Orta Asya'nın düzeninin korunması meselesini gelecekte de sürdürmelidir" (Kerimov'un Beyanatu, Azadlık Radyosu Arşivi). Böyle bir beyanat'ın kimlere yönelik bir mesaj olduğunu ben anlayamadım doğrusu. Ben bu şekildeki bir talebin Türkistan'ın gelecekte yeniden Rus hakimiyetine girişi için bir ön adım olarak değerlendirmekteyim.

d- Günümüz Özbekistanında Rus kültürünün ciddi bir şekilde etkisini sürdürdüğü görülmektedir. Rus dilinin ve kültürünün hegemonyasını bir misal ile anlamak mümkündür. Rus dilindeki Pravda Vostoka gazetesi 127.039 sayı neşredilmektedir. Özbek türkçesinde neşredilen üç merkezi gazetesinin (Özbekistan Avazı, Türkistan, Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı) ise toplam baskısı 67.460 kadardır. Yani Özbekçe neşredilen 3 gazetesinin toplamı Rus dilinde neşredilen bir gazetesinin miktarından 59.579 sayı daha azdır (Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 10.7.1992, s:1)

Şu anda yayınlanmakta olan bazı gazete ve dergilerin isimleri değiştirilmiş olmakla birlikte bunların ne zamandan beri ve hangi isimle çıkarıldığı da belirtilmiştir. Mesela Özbekistan Avazı gazetesinin 1918 de "İştirakiyyun" adı altında çıkarıldığı gazetede belirtilmektedir. Böylece Eski komünist ruhun gazetelerde varlığını sürdürmesi amaçlanmıştır.

e- Neo-komünizm hareketi bugünkü İstiklal'e egemen olma hareketidir. Mesela Özbekistan Avazı 1.9.1992 tarihli sayısında "Müstakillik Kurbanları" başlığı altında müstakillik için mücadele edenlerin ve bu yolda ölenlerin isimlerini yayınladı. Makalede Behbudi, Çolpan, Münev-

Sizler beni vatandan cismen çıkardınız, fakat böyle yapmakla ruhumun vatanda daima yaşamasını sağladınız.

Askeri güç, milis gücü, KGB, sansür ve her türlü propaganda gibi Devletin bütün imkanları sizlerin ellerinizde. Ama milletimizin imanı , milli gururu, adalet duygusu, insafı, dünyanın en güçlü misafirperverliği, açık gönüllülüğü, ahlak ve fazilet duygusu var.

Ben bu milletin bir hizmetçisi olarak yaşadığım için milletimizin bu gibi faziletleri varoldukça ben milletin ruhunda yaşamağa devam edeceğim.

Milletimizin müstakil devlet yönetimine oturmuş olan menfaatperest seccade hırsızları milletin bu faziletlerini suistimal edebilirler fakat hiç bir zaman milletin faziletlerini yokedemeyeceklerdir. Bu suistimal de geçicidir. Millet zamanı geldiğinde kendi yolunu bulacaktır."

ver Karı ve Fıtrat gibi hakiki milli hürriyet kahramanları yanında Osman Yusupof, Yoldaş Ahunbabayev ve Şeref Reşidov gibi isimlerin de müstakillik için mücadele ettikleri ve bu yolda can verdikleri yazılmıştır. Bu fikri ileri sürenler bilmelidir ki bu 3 komünist Özbek yönetici'nin müstakillikle en küçük bir alakaları bile yoktur. Bu eski komünist yöneticilerin müstakillik için mücadele ettiklerini söylemek "Tarihin sahteleştirilmesi" demektir. Komünistlerin "Azadlık" deyiminden ne anladıklarını Özbekistan Cumhuriyeti halklar arası kültür-maarif birleşmesi'nin reisi, eski Komünist Naim Gayubov'un şu sözleri çok iyi açıklamaktadır. Bu eski komünist Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesinin 28.8.1992 tarihli sayısında (s:6) " *Sözün açığı, sadece ben değil hemen hepimiz Komünist Partisi'nin (Komfirka) gayelerinin Azadlık olduğuna inanmıştık. Ve onun gösterdiği hedefleri gerçekleştirmek için düzgün bir şekilde çalıştık*" demektir. İşte Neo-komünistler'in Raşidov gibilerini "Müstakillik için mücadele edenler" listesine dahil etmek isteyenlerin arkasında saklanan "Azadlık" anlayışı budur.

f- Neo-Komünizm'in başka sahalarında da etkileri görülmektedir. Devlet dili ilan edilen Özbekçe nin bugünkü haline bakınız. Caddeler ve şhirlerde eski sovyet devrinde verilen Rusça isimler hala yerinde durmaktadır. Dedelerimize hakaretin bir örneği sayılabilecek olan isimlerdeki "of" ve "viç"lere bakınız.

Prezident Kerimof 3.7.1992 günü Bayram günleri için çıkarılan kanunu imzaladı. Bayramlar içinde 8 Mart ve 9 Mayıs günleri kutlanan "Zafer günü" de vardır. Bu gibi Komünistlerin bayram günlerini şimdi bağımsız bir cumhuriyetin bayram günleri diye ilan etmenin ne anlamı var?. Bayramlar kanununa göre Ramazan ve Kurban bayramlarının sadece birinci günleri bayram olarak ilan edilmiştir. Bütün İslam Dünyasında ve Türkiyede birisi 3 diğeri ise 4 gün olarak kabul edilen, Dini ve milli ananemizin bir parçası olarak bu iki bayramın Özbekistanda birer gün kabul edilmesi İslam için bir hakarettir.

Almanya'nın Bonn şhrinde eski Devlet Bakan Heinz Schwarz

Hükümet "Muhacir" sözünü işittiği zaman ateşli bir hastalığa tutulmuş gibi reaksiyon göstermektedir. Diğer taraftan hükümet muhacirler arasından kendisine hizmet edecek yardakçıları da seçip almaktadır. Bu gibi insanlar arasında Cumhurbaşkanının kendisine ve bazı bakanlara çok yakın olan ve onlara sadakat ile hizmet edenlerin olduğu bilinmektedir. Özbekistan Devletinin Birleşmiş Milletler Teşkilatındaki temsilcisinin de böyle bir muhacirin oğlu olduğunu unutmamamız gereklidir. Özbekistan Hükümetinin Muhacirlere karşı olan bu aşağılık duygusunun sebebini anlayabilmiş değilim.

'in çıkardığı "Uzbekistan Brief" adlı broşürde (1992, N0:1, s:2) Özbekistandaki bazı mütehassıslar memleketin Prezidenti İslam Kerimof'u Özbekistan'ın Atatürkü olarak göstermektedirler şeklinde bir ifade vardır. Kerimof'u Özbeklerin Atatürk'ü diye tanımlayan mütehassıslar hangi akıl hastanesinde yetiştiriler acaba?. Atatürk bütün Türkler için büyük olan bir insandır. Bunu boylara aidiyetle tanımlamak mümkün değildir. Kerimof'u Özbeklerin Atatürkü diye tanımlamak doğru olmadığı gibi Türkiye ve bütün Türk Dünyası için bir hakarettir. Kerimof'u Özbeklerin Atatürkü yapmadan önce onu "Özbeklerin Kerimoflu'su veya Kerimzade'si" yapmak lazımdır.

Özbekistan'ın eski başbakanı Şükrullah Mirsaidov'un bir beyanatı da şu andaki Neo-Komünizm'in yüzünü göstermesi bakımından önemlidir. Basında çıkan bir mülakatında Mirsaidov

" *Dünkü komünistler şapkalarını değiştirmişlerdir. Fakat yeni şapkalarının altından eski kulaklarının görünüyor olması gerçekten komik olmaktadır. Ben ciddi prensiplerimi devam ettirdim ve bundan sonra da devam ettireceğim. Cumhuriyetin çıkmaz sokakdan çıkarılabilmesi için iktisadi liberalizasyon ve toplumun demokratikleştirilmesi zorunludur. Günümüzde ekonomiye ve topluma tam bir doğu despotizmi ile yöneticilik yapmak hiç bir şeye yaramayacaktır*" demektir. (Moskovskie Novosti, 4.10.1992, No: 40,s:9)

Özbekistanda ve Türkistanın diğer müstakil devletlerinde yaşamakta ve yaşatılmakta olan Neo-Komünizm'in ve Neo-Kolonyalizm'in fikirde, cemiyet hayatında ve iş hayatındaki yansımalarını bilimsel manada inceleyen eserlerin yazılması gerekmektedir. Vatana gittikten sonra ben de her yerde kendini göstermekte olan bu Neo-Komünizm'in kurbanı oldum.

SONUÇ

Halkımızın "Azage bargaen hatun öz derdige yığlaydı" şeklinde bir deyiş vardır. Ben yine kendi derdime dönüyorum. Beni Vatanımdan kovdular. Şimdi meşhur halk şairi Sofizade'nin bir kıtası aklıma geliyor. Şöyle diyor Sofiza-

de:

"Kovsunlar, Kovsunlar,
Kovamazlar sözümü boğazım-
dan"

Beni vatanımdan kovanlara
şunları söylemek istiyorum.

"Sizler beni vatandan cismen
çıkardınız, fakat böyle yapmakla
ruhumun vatanda daima yaşa-
masını sağladınız. Askeri güç,
milis gücü, KGB, sansür ve her
türlü propaganda gibi Devletin
bütün imkanları sizlerin elleri-
nizde. Ama milletimizin imanı,
milli gururu, adalet duygu-
su, insafı, dünyanın en güçlü mi-
safirperverliği, açık gönüllülüğü,
ahlak ve fazilet duygusu var.
Ben bu milletin bir hizmetçisi
olarak yaşadığım için milletimi-
zin bu gibi faziletleri varoldukça
ben milletin ruhunda yaşamaya
devam edeceğim. Milletimizin
müstakil devleti yönetimine
oturmuş olan menfaatperest
seccade hırsızları milletin bu fa-
ziletlerini suistimal edebilirler
fakat hiç bir zaman milletin fa-
ziletlerini yokedemeyeceklerdir.
Bu suistimal de geçicidir. Millet
zamanı geldiğinde kendi yolunu
bulacaktır."

Halkımızın ".....kötge arpa unu
bahanadır" şeklinde bir deyişi var-
dır. Beni vatanımdan çıkarıp gön-
dermek için ikinci savaşa katılan-
ların protesto ettiği bahanesini ileri
sürdüler. Ben Türkistan Lejyonu-
nu'nun 270.000 askerinden birisi
olduğumu hiçbir zaman inkar et-
medim. Türkistan milli ordusu
Türkistan istiklali için Rus ordusu-
na ve rus emperyalizmine karşı sa-
vaştı. Ben Sovyetlerin neden diğer-
leriyle değil de özellikle benimle
mücadele ettiğini henüz anlayabil-
miş değilim. İkinci Dünya Savaşı
fahri'leri (onlar bu ünvanla anılı-
yorlarmış) 3 aylık resmi vize ile gir-
miş olan bir insanın orada 3 ay sü-
reyle kalmasına niçin izin
vermediler?. İncancıma göre hükü-
met bunların isimlerini kullanmış-
tır. Savaş sırasında Alman Ordusu
ile birlikte hareket eden "Rus
Azadlık Ordusu" nun komutanı
Vlasov (kendisine alman feldmare-
şali ünvanı da verilmişti) bile "Ko-
munizm'e ve Stalin'e karşı" savaştığı
için Perestroika devrinde
aklandı ve "Rusyanın hürriyeti için
mücadele eden kahraman" olarak
ilan edildi. Bu eski Sovyet generali
ile ilgili olarak Rusya'da bir çok
kitaplar yazıldı. Meselenin doğru
anlaşılabilmesi için Türkistan Milli

Ordusu hakkında neden hiç bir
kitap yazılmamıştır?. İstiklal devri-
ne girdiğimiz halde daha ne zama-
na kadar eski Sovyet yandaşları if-
tiralarını sürdürecekler?. Savaşa
katılan fahri'lerin Stalinden ve Rus
halkından memnun olmaları müm-
kündür. Fakat savaş bittikten sonra
düzenlenen Sovyet Subayları top-
lantısında Stalin "Kadehimi savaşı
kazanmış olan Rus halkının şerefi-
ne kaldırıyorum" demişti. Yani
Sovyet Halkları için kadeh kaldır-
mamıştı. Ben Rus halkına mensup
olmadığım için "Stalin'in şerefli in-
sanlarından birisi" olamadım.
Savaş fahri'leri Prezident Kerimov'un
imzaladığı kanuna göre 9
mayıs günü bayram yapabilecek-
lerdir. Onların bundan gerçekten
memnun olmaları mümkündür.
Müstakil bir devlette Rusya'nın
zafer gününün bayram olarak ilan
edilmesine halkımız karşı olduğu-
nu maalesef belirtmedi. Zira
henüz başımızın üzerinde oynayan
baskı tokmaklarından kurtulama-
dık. Gelecekte milli askerlerimizin
istiklal bayrağını kaldırarak bu
"Zafer Günü"nü kutlamalarına ka-
ulmak zorunda bırakılmaları da
mümkündür. Bu kadar büyük hür-
mete layık görülen Sovyet yanlısı
savaş fahri'lerinin bu bayram sıra-
sında doppu'larını havaya atarak

Stalin ve Kerimof için dua oku-
maları gerekmektedir. Onların
bana karşı oldukları safsatası ise
sadece bir bahanedir.

Memlekette olduğum sırada
kesinlikle inandımki bana mem-
lekete giriş izninin verilmesi ve
daha sonra hiç ses çıkarmadan
benim vatandan çıkarılmam eski
sovyet taktiklerinin bir parçası-
dır. Çok tatlı ve onurlandırıcı
sözlerle davet etmişlerdir. Zira
halkımız ve muhacir vatandaş-
lardan ciddi talepler gelmekteydi.
Bu insanları tatmin etmek
için benim çağrılmama ve daha
sonra da vatandan kovulmama
karar verilmiştir. Aynen böyle
oldu. Benim vatana gidişim,
orada basın ve yayın organlarıyla,
ilmi kuruluş ve teşkilatlarla
ilişki kurmamın engellenişi ko-
nusunda da basın yayın organla-
rında hiç bir ses çıkarılmaması
konusunda emir verilmiş olduğu-
nu da hatırlatmak istiyorum. Bu
konudaki gelişmeleri yukarıda an-
latmışım.

Ben kendi kendime şu soruları
sordum. Yazarlar Birliğinin üyesi

" Rusya, Ortaasyada
yüz yıllardan beri
düzen için garanti olan
bir büyük devlettir.

Rusya Devleti hem
kendisinin ve hem de
Orta Asya'nın
düzeninin korunması
meselesini gelecekte de
sürdürmelidir"

İslam kerimof

8 Ekim 1992,

Bişkek

Dünkü komunistler
şapkalarını
değiştirmişlerdir.

Fakat yeni
şapkalarının altından
eski kulaklarının
görünüyor olması
gerçekten komik
olmaktadır. Ben ciddi
prensiplerimi devam
ettirdim ve bundan
sonra da devam
ettireceğim.

Cumhuriyetin çıkmaz
sokakdan
çıkartılabilmesi için
iktisadi liberalizasyon
ve toplumun
demokratikleştirilmesi
zorunludur.

Günümüzde ekonomiye
ve topluma tam bir
doğu despotizmi ile
yöneticilik yapmak hiç
bir şeye

yaramayacaktır"

Ş. Mirsaidov Özbekistan
eski başbakanı

(Moskovskie Novosti,
4. 10. 1992, No: 40, s:9)

ve bu kuruluş tarafından verilen Çolpan Mükafatının sahibiydim. Ayrıca Ali Kengeş'in fenler komitesinin ve Akademi Tarih Enstitüsü'nün davetlisiydim. Bütün bu kuruluşlar Vatandan kovulmama karşı Prezident'e, Vezirler Mahkemesine veya İç işleri Bakanlığına neden bir protesto ile müracaat etmediler?. Özbekistanda gördüğüm rezilliği Dünyanın hiç bir yerinde görmedim. Bu noktada bir hadiseyi anlatmak istiyorum.

1988 yılının 13-26 Mayıs günlerinde Şarki Türkistanda, Urumçi ve Turfan şehirlerinde Garbi Asya Cemiyetinin davetlisiydim. Orada çinli komünist yöneticiler ve Uygur, Özbek liderlerle görüştim. Bildiriler sundum. Komünist yöneticilerle olan görüşmelerimde Sovyetler Birliğindeki komünist uygulama ve halk düşmanı faaliyetleri belirttim. Ayrıca çinlilerin Doğu Türkistanda yürüttükleri siyasetin halk için zararlı olduğunu açık bir şekilde söyledim. Bunların bazıları benim fikirlerime itiraz ettiler. Fakat Özbekistanda olduğu gibi "Ağzı açmayın" demediler. Vaktim olmadığı için dönmem gerekiyordu. Fakat sadece Uygur yöneticileri ve ziyalıları değil aynı zamanda Çinli yöneticiler de birkaç hafta daha Doğu Türkistanda kalmamı rica ettiler. Ben onlara iyi duygularla veda ettim. Komünizm rejiminin hüküm sürdüğü bir devletin adamları bile bana hürmet gösterdiği halde komünizm hakimiyetinden kurtulmuş müstakil bir devletin yöneticileri bana karşı, kesinlikle Özbek ahlakı ile bağdaşmayan bir uygulama yaptılar.

VATANDAN ÇIKIŞIMDAN SONRA ORTAYA ATILAN DEDİKODULAR VE SAFSATA ÖRNEKLERİ.

Beni vatandan çıkardıktan sonra halka ve ziyalılara " benim vatandan kendi arzumu gittiğim "i söylemişlerdir. Halen devam ettirilmekte olan safsatalar şunlarmış.

1- İklimin sıcaklığına dayanmadığı için Hayıt kısa bir sürede Özbekistandan ayrılmak zorunda kaldı denmiştir. Bu birinci yalandır. Herkesin gördüğü gibi ben misafirlerimi 3-4 gün süreyle kışlık " bekasam Çapan " giyerek karşıladım. Özbekistan'ın sıcaklığı daha önce bulunduğum Cidde, Karaçi

Özbekistandaki bazı mütehasıslar memleketin Prezidenti İslam Kerimof'u Özbekistan'ın Atatürkü olarak göstermektedirler Kerimof'u Özbeklerin Atatürkü diye tanımlayan mütehasıslar hangi akıl hastanesinde yetiştiriler acaba ?. Atatürk bütün türkler için büyük olan bir insandır. Bunu boylara aidiyetle tanımlamak mümkün değildir. Kerimof'u Özbeklerin Atatürkü diye tanımlamak doğru olmadığı gibi Türkiye ve bütün Türk Dünyası için bir hakarettir. Kerimof'u Özbeklerin Atatürkü yapmadan önce onu "Özbeklerin Kerimoğlu'su veya Kerimzade'si " yapmak lazımdır.

veya Jakarta gibi yerlere oranla beni rahatsız bile etmemişti.

2- İki numaralı yalan ise "Bazı insanların Namangan'da bana hakaret ettiği ve benim bu sebeple Özbekistandan çıkıp gitmek istediğim yalandır. Namanganda bana karşı hiç bir üzücü hareket olmamıştır.

3- "Hayıt hükümetin siyasetine karşı olduğu için hükümet görevlileri ile arasında bir zıtlık ortaya çıkmış ve sonuç olarak hükümet onu çıkardı" sözleri de ortaya atılan üçüncü yalandır. Zira ben hiçbir zaman hükümetin siyasetine karışmadım. Bu nedenle de hiçbir hükümet görevlisiyle münakaşam olmamıştır. Hatta Dışişleri Bakanı Übeyd Abdurrezakov bana " Sizin ne milli ve ne de milletlerarası düzeyde bir yeriniz yoktur " dediğinde acı bir gülümsemeyle yetindim. Zira aramızda bir soğuk ortam doğmasını istemiyordum.

4- "Sovyetlerin savaşa katılan askerleri Hayıt'ın yanına gelip ona hakaret etmişler ve eğer memleketten hemen gitmezseniz sizi öldüreceğiz demişlerdir" şeklindeki beyanlar ise dördüncü yalandır. Benim yanıma hiç bir savaş fahri'si gelip protestoda bulunmadı. Kendilerine sorulduğu takdirde bu iftira daha iyi anlaşılacaktır. Tabi bu soruyu sormak için iftiracıların gerçekten korkmamaları gerekmektedir.

5- " Bahtiyar Nazarov Prezident'in ilim, kültür, matbuat ve ideoloji işlerinden sorumlu yardımcısıdır. Kendisi geçmişte Hayıt'a karşı eser yazmıştır ve hala Hayıt'a karşıdır. Bu sebeplede ona karşı çalışarak vatandan çıkarılmasını sağlamıştır" sözleri ise 5 numaralı yalandır ve yalnızca bir safsatadır. Zira bu şahıs kendi başına karar verme kabiliyetine ve imkânına sahip olmayan bir korkaktır. Prezident'in bakışlarına göre hareket eden bir adamdır. Sonuç olarak Vatandan çıkarılışının sebebi olarak bu şahıs sorumlu tutmak mümkün değildir.

Vatanda hakkımda çıkarılan bu dedikodular ve yalanlar dışarıda yaşayan muhacirlerimiz arasında da yayılmaktadır. Hükümet benim vatandan çıkarılış sebebimi kendisine kulluk eden gazetelere

bile bildirmemiştir. Kendilerini doğru sözlü ve hür fikirli diye tanıtan basın mensupları ise yöneticilere bu konuyla ilgili hiçbir soru soramamışlardır.

Vatandaşlarımız şuna inansınlarki ben istiklalimizi sağlamlaştırmak için Neo-Komünizm'e , Neo-Kolonyalizm'e ve Özbekistanda Sovyet gayelerini sürdürmeğe çalışan yardakçılara karşı sonuna kadar mücadelemi sürdüreceğim. Saurılarına son verirken Dedchan Hasan beyimizin aşağıdaki şiirini yurttaşlarımızın dikkatine sunmak istiyorum.

**"USTAD
BAYMIRZA HAYIT'GA"**

52 yıl sonra yurda teşrif eden

büyük alim Baymırza Hayıt hazretlerine Yurdun geçici yöneticileri vatandan gidin dediler. Bu nasıl bir nankörlük ve ne büyük bir rezilliktir.....

Nahat, sizdey narnı itler ket desa,
Bilalmadım günahingiz na edi ?
Nahat çınarlarını kumurska yesa,
Bilalmadım günahingiz na edi ?

Günahingiz rastnı deganingizmu?
Vatan Millet ğamın yeganingizmu
Özgalardan büyük ekaninizmu ?
Bilalmadım günahingiz na edi ?

Altmış yılki Hak hakikat dedingiz
Baskıçı yav senge la'nat dedingiz
Türkistan bu büyük millat dedingiz
Bilalmadım günahingiz na edi ?

Bu Türk Dünyasiga ayting na bol-

gan ?

Ziyalısın közi kaçan oyulğan ?
Ar-Namusi kay kabrga kömilgan
Bilalmadım günahingiz na edi ?

Yahşiga kün yokdır yamanlar içra
Rahman kanday yaşar şeytanlar
içra ,
Badbaht zamandır bu zaman içra,
Bilalmadım günahingiz na edi ?.

Çıdalmaymen-çıdalmaymen bu
halga,
Bu yurt ohşar bugün suyuq ayalga,
Kanday tapay cavap bu şum saval-
ga,
Bilalmadım günahingiz na edi ?.

Dadahana Hasan İsyana

25 temmuz 1992, Taşkent.

TÜRKİSTAN MODELİNDEN ÇİN MODELİNE

(ÖZBEKİSTAN'IN DURUMU ÜZERİNE DÜŞÜNCELER)

Muhammed Salih
Özbekistan Erk Partisi Başkanı

Eski Sovyetler Birliğini oluşturan cumhuriyetlerin bugün içinde buldukları durumun ortak bir özelliği, bir sistemden başka bir sisteme geçiş sürecinde ortaya çıkan bir "Vakum" da , başka bir ifadeyle "Sistemsizlik sisteminde" yaşıyor olmalarıdır. Bütün bu cumhuriyetlerde son yıllarda yaşanan siyasi, iktisadi ve sosyal olayların hepsine, diğer sebeplerden önce bu açıdan bakmak gerekir.

Bu müşterek sebebe bakarak bu cumhuriyetlerin hepsinin iyi veya kötü geleceğe sahibolacağını söylemek elbette mümkün değildir. Bugünden başlayarak daha bir müddet devam edecek olan bu kriz döneminde, geleceğin şekillenmesinde en mühim rolü, şüphesiz, her cumhuriyetin kendi subjektif faktörleri oynayacaktır.

Durum hakkında kanaatlerimizi artık söyleme zamanı gelmiştir.

Bu cumhuriyetlerde bağımsızlık ilanının getirdiği güzel duyguların yerini , şimdi, yeni devleti kurmak gibi ağır bir sorumluluk duygusu almıştır. Bu cumhuriyetlerin idarecileri " yeni devlet, modern bir devlet olacaktır" diye ilan etmişlerdir. Ama devletin yapısının ne olacağını gerçekte kimse tahmin edememektedir.

Özbekistan Cumhuriyeti de aynı ilanı yaptı. Ve güya bu ilanın gereği olarak, özel mülkiyeti, serbest piyasa ekonomisini, çok partili sistemi kabul etti ve sansürü kaldırdı...

Özbekistan'ın bu tavrı , 22 mil-

yon nüfusu ve büyük iktisadi potansiyelinin sağladığı bölgesel önemi ile birlikte , milletlerarası platformda dikkate alındı ve Özbekistan kısa zamanda Birleşmiş Milletler, Avrupa güvenlik ve İşbirliği komisyonu ve başka milletlerarası kuruluşlara kabul edildi.

Özbek halkı uluslararası camiada bağımsız bir devlet olarak tanınmaktan ve hükümetin ilan ettiği yeni devlet modelinden memnuniyet duydu ve ümitlendi.

Ne yazıkki bu ümit çok sürmedi.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra bu iyimser hava birden bire değişti. Rejimin çehresindeki eski komünist çizgiler yeniden ortaya çıktı. Yeni Cumhurbaşkanı seçimden 17 gün sonra, gıda maddelerindeki fiyat artışlarından sıkıntıya düşen ve bunu protesto amacıyla gösteri yapmak isteyen üniversite öğrencileri üzerine ateş emri verdi. Öğrencilerden ikisi öldü, bir çoğu yaralandı.

Yeniden sansür kondu ve onbeş- yirmi yıldır özbek halkının unuttuğu yeni bir "yasaklı yazarlar dönemi " başladı.

"Milli Birlik" gerekçesiyle farklı düşüncede olan insanlar takip edilmeye başlandı ve gerek siyasi ve gerek başka bakımlardan, ilan edilen devlet modelinde en tabii demokratik hak olan muhalefet'e karşı baskılar arttı.

1992 yılı içerisinde önce Erk Partisinin beş-altı vilayet gazetesi ve yıl sonuna doğru da merkezi yayın organı olan "Erk" gazetesi

Bir yıl önce Özbekistan idarecileri " Cumhuriyetin kalkınması Türkiye modeli ile olacak" diyorlardı. Devletin resmi yayın organları bir yıl boyunca bu yolda propaganda yaptılar. Fakat otoriter yönetim biçimiyle Türkiye modelinin uyuşmadığı kısa bir zamanda ortaya çıkınca Türkiye modelinden vazgeçildi. Şimdi gündemde Çin modeli duruyor.

kapatıldı. Partinin malı olan bilgisayar, baskı makinası ve diğer basım araçları, otomobilleri ve parası müsadere edildi. Bankadaki hesabı kapatıldı.

Şimdi 1937 lerden bu yana görülmeyen "Siyasi tutuklular" peydah oldu. Bugün Erk partisinden ve Birlik Halk Hareketinden 8 kişi, Özbek ceza kanununun 62. maddesine göre, " Vatana İhanet" ile suçlanıyorlar.

Bu olaylar, Bağımsız Devletler Topluluğunun diğer cumhuriyetlerinde cereyan eden şiddetli olaylar arasında Dünya Kamuoyunun gözünden kaçmakta ve bu da idarenin baskısını kolaylaştırmaktadır.

İktisadi cephede de işler iyi gitmiyor. Devlet mülkünü özelleştirme işi, ilan edildiği halde, tamamen durdurulmuştur. Gıda maddeleri de dahil olmak üzere her türlü ticari malın serbest hareketi yasaklanmıştır. Aracı firmaların hepsi kapatılmış, başka firmalar da iktisadi özgürlük olmadığından faaliyetlerini dondurmuşlardır. Serbest Piyasa Ekonomisine karşı "bu bir sosyal adaletsizlik kaynağıdır" şeklinde propaganda başlatılmış olup misal olarak Rusyadaki reformlar gösterilmektedir.

Bütün bunlara paralel olarak Özbekistan'ın dış iktisadi ve siyasi oryantasyonu da değişmiş bulunmaktadır. Çok çok bir yıl önce Özbekistan idarecileri " Cumhuriyetin kalkınması Türkiye modeli ile olacak" diyorlardı. Devletin resmi yayın organları bir yıl boyunca bu yolda propaganda yaptılar. Fakat otoriter yönetim biçimiyle Türkiye modelinin uyuşmadığı kısa bir zamanda ortaya çıkınca Türkiye modelinden vazgeçildi. Şimdi gündemde Çin modeli duruyor. Bu sonuç bizim rejimimiz için son derece tabiidir. Bu noktaya çok daha erken, yani sözde bir demokrasi oyunu oynanmadan da gelinebilirdi.

İSTİKRAR ÜZERİNE

Özbekistan'daki siyasi muhalefet son üç yıldır olgun bir anlayışla, sosyal ve siyasi istikrarı gözeterek sabretti. Çünkü istikrar, muhalefetin talebettiği reformlar için

en gerekli şartlardan birisiydi. Ancak muhalefetin ümidi boşa gitti. İktidar reform yapmak şöyle dursun, belki toplumu geriye doğru götürdü. İstikrar, reformlar için değil, eski totaliter rejimin unsurlarını diriltmek için kullanılmağa başlandı.

Buna rağmen gözlemciler, özellikle de batılı gözlemciler Özbekistan'ın durumunu değerlendirirken, aslında bir serap olan siyasi istikrarı dikkate aldılar ve onun arkasındaki gerçeği görmediler. Arkadaki gerçek ise " Sosyal huzur için bizzat Hürriyet'in kurban edilmiş olduğu " dur. Oysa kurban edilen bu hürriyet için, Özbekistan'ın binlerce evladı hayatını kaybetmişti.

Bugün Hürriyet ve Demokrasi Özbekistanda alenen kötülenmektedir. Komşu Tacikistandaki olaylar, Kafkasyadaki çarpışmalar, Rusya ve Ukraynadaki iç kargaşalar ve grevler demokrasinin akıbetine ve demokrasinin getireceği felaketlere misal olarak gösteriliyor.

Özbekistan Cumhurbaşkanı rahatça " *Milyonlarca vatandaşın huzuru için gerekirse yüz demokratın başından vazgeçeriz* " diyebilmektedir.

Gerçek şu ki, Cumhuriyette istikrar, sosyal ve siyasi grupların kabulüne değil, baskı ve zorbalık temeline; halkın müreffeh yaşaması arzusuna değil, halkın korkusuna dayanmaktadır. Böyle bir sükunet zindan sükunetini hatırlatmaktadır. Böyle bir istikrar mezarlık istikrarına benzemektedir.

Muhtemelen bugün istikrarı olmayan cumhuriyetlerin geleceği güzel olacak. Çünkü geçiş periyodunun tabii hali, istikrardan çok istikrarsızlıktır. Bu cereyan, tekrar ediyorum ki, tabiidir. Tıpkı hasta bir organizmanın iyileşmek için verdiği mücadele gibidir. Ateşli ve sıkıntılı bir geçiş döneminden sonra vücut artık sağlamlaşacaktır.

MEFKURE ÜZERİNE

Moskovadaki cuntanın düşmesinden sonra (21 Ağustos 1993) Özbekistan Komünist Partisi adını hızla " Halk Demokratik Partisi " olarak değiştirdi. Fakat geçmişindeki nomenklatüre sadık kaldı ve bugün eski rejimin hakiki propagandisti oldu.

Bugün bütün gazeteler, radyo

ve televizyon Cumhurbaşkanı aparatı'na bağlıdır. Hepsi cumhuriyetin bağımsızlığını ve onun teminatı sıfatıyla Cumhurbaşkanı'nın övüyorlar. Bu övgü artık gülünç derecelere ulaştı. Mesela şehir girişlerine Cumhurbaşkanı'nın portresi konulsa, mahallelere onun ismi verilse veya bir kuruluş Cumhurbaşkanı'na mektup yazsa, bütün bunlar çok önemli siyasi olaylar kabul edilerek birinci haber olarak verilmektedir. Şairler Cumhurbaşkanı için Reşidov'a (Özbekistan Komünist Partisi eski 1. sekreteri) bile yazılmayan methiyeler yazıyorlar.

Diğer taraftan aynı matbuat sistemi olarak rejim muhaliflerinin prestijini azaltacak yönde propaganda yapıyor. Matbuat, rejim muhaliflerini istikrara karşı bir güç olarak, azınlık düşmanı fanatik milliyetçi güçler olarak takdim ediyor. Muhalefetin ise bu yalanlara karşı cevap verme imkanı ve hakkı yoktur.

" Ecinni "lere* karşı mücadele de doğrusu iyi gidiyor. Rejimi ve iktidarı tenkide cür'et eden herkes " Bağımsızlık Düşmanı ", hatta " Vatan Haini " ilan ediliyor. Sadece muhalefet partisine üye oldukları için yüzlerce kişi işten çıkarılmıştır. Halen yüzlerce insan hiçbir sebep gösterilmeksizin tutuklanmakta ve günlerce hapiste ya da gözaltında tutulmaktadır.

Muhalefetin gazeteleri yanında, Moskova'da yayınlanan ve çok okuyucusu olan İzvetsiya gazetesi bile yasaklandı. Rusya televizyonunda yayınlanan " Vesti " programı Özbekistandaki rejim'e " Demokratik yönde zarar verebileceği !) düşüncesiyle yayından çıkarıldı.

6 Mart 1993 te Cumhuriyetin iki resmi gazetesinde, " Halk Sözü " ve rusça yayınlanan " Pravda Vostoka " gazetelerinde büyük bir makale yayınlandı. Makale " Birlik Halk Hareketi'ne siyonistlerin maddi ve manevi destek verdiğinden bahsetmekteydi. Bu makaleyi sıradan ve olağan yalanlardan birisi olarak niteleyip dikkate almamak mümkündür. Fakat makaledeki açık yahudi düşmanlığı (Anti semitizm) okuyucuyu hayrete düşürdü, tedirgin etti. Özbekistanda bugüne kadar böyle bir şey olmamıştı.

Ecinni : Özbek türkçesinde her türlü kötülüklerin kaynağı olduğuna inanılan kötü cinlere verilen isim.

Nihayet matbuatta otoriter düzenin iyi tarafları propağanda edilmeğe başlandı. Türkiye, Güney Kore ve Indonezya gibi ülkelerin yakın tarihlerindeki geçiş dönemleri anlatılırken, bu memleketlerin geçiş dönemi liderlerinin muhalefeti nasıl yokettikleri anlatıldı. Fakat yokedilen muhalefetin aslında komünistler olduğundan bir nebze bile bahsedilmedi.

İNSAN HAKLARI ÜZERİNE

Muhalefetteki Erk Partisinin gazetesi son sayısında "İnsan Hakları Beyannamesi"ni verdi. Bu sayı gazetenin son sayısı oldu ve gazete kapatıldı.

Muhalefet liderleri ve değişik fikirdeki insanlar yönetim istediği zaman tutuklanıp yine yönetim istediği zaman serbest bırakılmağa başlandı. Bu insanlar sürekli izlenmeye, telefonları dinlenmeye ve istenilen her zaman suikastler düzenlenmeğe başlandı.

Şimdi yollardan geçen arabalar olur- olmaz şekilde durdurularak yolcuları kontrol edilmektedir. Günümüz Özbekistanında insan hakları bir "Polis Devleti" düzeyine indirilmiştir.

ÇOK PARTİLİLİK ÜZERİNE

Özbekistanda resmen kabul edilmiş 3 parti vardır. Birincisi bugün ismini " Özbekistan Halk Demokratik Partisi " yapmış olan eski Komünist Partisi. Bu partinin başkanı Cumhurbaşkanının bizzat kendisidir. Bu parti eski komünist partisinin bütün mal varlığını ve sosyal bünyesini sahiplendi. Halen partinin üç yüz binden fazla üyesi var. Bu partiye siyasi bir partiden çok "Devlet Partisi" demek gereklidir. Parlatonun % 70 ini bu partinin üyeleri oluşturmaktadır. Yönetimde çalışanların hepsi bu partinin üyeleridirler.

Özbekistan'ın tek muhalefet partisi olan ERK, 1990 nisanında kuruldu ve bir buçuk yıl sonra resmen kabul edildi. Halen 54 bin üyesi var. Parlatonda ise 12 temsilcisi vardı. Bunların 6 tanesi Cumhurbaşkanının emri ile parlatodan çıkarıldı. Bu işlem de-

mokratik ülkeler için oldukça garip bir teknikle yapılmaktadır. Cumhurbaşkanı, parlamento başkanı vasıtasıyla bölge seçim kuruluna, sözkonusu parlamenterin seçiminin tekrarlanmasını emrediyor. Seçim kurulu da güya seçim yapılmış gibi, halk vermiş gibi, oyları kendileri verip mevcut parlamenterleri düşürüyorlar. Bir ay sonra da kendilerinin istediği yeni bir aday için aynı şekilde oy verip onu parlatoya seçiyorlar.

Erk partisinin matbuat araç - gereçleri, otomobilleri ve parası müsadere edildi, binası elinden alındı. Fakat partinin bütün il teşkilatları ayakta duruyor.

Özbekistanda üçüncü partiyi " Vatan Terakkiyatı Partisi" adıyla bizzat Cumhurbaşkanının kendisi kurmuş ve başına kendi danışmanlarından birisini getirmiştir. Bu sun'i partinin halk arasında hiçbir taraftarı ve üyesi yoktur. Muhtemelen bu parti, Erk partisinin kapılması durumunda onun yerine muhalefet partisi rolünü üstlenecektir. Yani bu parti anayasada yazılı bulunan çok partililik kavramını doğrulamak için kurulmuş kukla bir partidir.

DİN ÜZERİNE

Dini gruplar bugüne kadar siyasi bir güç şeklinde organize olamamışlardır. Bu grupların fergana vadisindeki illerde bir miktar etkileri sezilmektedir. Ancak geçen sene başlatılan baskı uygulamalarından sonra bu gruplar, aynen Brejnev dönemindeki gibi, yeraltına çekilmişlerdir. Dini grupları daha radikal bir hale getirecek olan bu durum, açık faaliyetlerinden daha tehlikeli bir durum yaratacaktır.

Bütün bunlara rağmen Özbekistanda reel bir fundamentalizm veya başka tür bir radikalizm tehlikesi yoktur. Cumhurbaşkanı İran ve S. Arabistan'ın tesirlerinden sıklıkla söz ediyor. Fakat kamuoyunu fundamentalizm tehlikesiyle korkutmasının asıl nedeni kendisinin siyasi muhalefete karşı yürüttüğü şiddet politikasını mazur göstermektir. Gerçekte ise terör uyguladığı siyasi muhalefetin bu gibi dini gruplarla hiçbir alakası yoktur.

BİZİM MİLLETİMİZ DEMOKRASIYE HAZIR MI ?

Bu retorik bir sorudur. Geçmişte akıllı diktatörlerin hepsi bu mantığı benimsediler, sadece bizimkiler değil....

Bu suali bugün, liberal hüvviyetli akıllılar da, hatta bazı batılı gözlemciler de, geçiş döneminin meşakkatlarından korkan bazı demokratlarımız da sormaktadırlar.

Elbette demokrasiye bir günde, bir yılda geçilemez. Ama bir milletin demokrasiye hazır olup olmadığını hangi akıllı bilebilir ?.

Evet, bizde eski devlet yönetim yapısı bozulmuş. .. Evet Sovyeti oluşturan devletler arası iktisade ipler kopmuş.... Evet kamuoyunun siyasi tecrübesi bir bebeğin hayat tecrübesi kadar... Evet buhran giderek daha derinleşiyor, enflasyon yükseliyor, çöküş yaygınlaşıyor, vs., vs. Evet, açıktır ki, bu şartlar altında memlekete gerçekten güçlü bir idare gerekli, ama güçlü idare demek otoriteryanizm veya diktatörlük mü demektir ?.

Kaldı ki, demokrasi ile otoriter idare birbirlerinden bir arada olmayacak kadar uzak mıdır ?.

Eski sovyet cumhuriyetlerinden hiçbiri böyle bir diktatörlüğün kucağına atılmak istemiyor, özbek halkı da ... Eğer bu halk bu kucağa bir dilim ekmeğe için atılmak zorunda ise, elindeki son dilim ekmeğini de vermeğe hazır.... Bu halk bütün geçiş dönemini açıklıkla geçirmeğe razı, yeterki bugün ve bu anda azadlığı verilsin...

İZOLASYON YOLUNDA

Bugünkü Özbekistan hükümetinin siyaseti, Cumhuriyeti dış dünyadan siyasi ve iktisadi bakımdan izole etmeğe elverişli... Hatta BDT ülkelerinden de izole olma temayülü şekilleniyor. Bu çıplak gözle bile görülebiliyor.

Özbekistan'ın büyük iktisadi potansiyeline ve tabii zenginliklerine rağmen, mevcut iktisadi ve içtimai istikrara rağmen bu cumhuriyet büyük yatırımcıların ve iş adamlarının ilgisini çekmiyor. Neden ?.

Çünkü milli varlığın yegane tasarrufçusu eskiden olduğu gibi yine devlet sektörü olmaktadır.

Çünkü rüşvet ve kirlilik pasıyla kaplı olan iktisadi mekanizma çürümektedir.

Çünkü bugünkü yönetimin iktisadi siyaseti değişkendir ve yapılan her çeşit yatırımın kar garanti-

sinin her an yokolma tehlikesi vardır.

Nihayet Özbekistan yönetim sisteminin doğal yapısı, serbest piyasa ekonomisine karşıdır ve bu yüzden söz söyleme, parti kurma,

insan hakları gibi temel siyasi özgürlükler olmaksızın Özbekistan'ın iktisadi kalkınmasını arzulayanların ve mümkün görenlerin ümidleri beyhudedir.

Muhammed Salih Ve Erk Hareketi

Erk Partisi 1910 lu yıllarda Türkistanda Ceditler tarafından başlatılan ve 1920 lere kadar devam eden milli direniş hareketinin fikri temellerini ortaya koyan bir oluşumdur. 11 Nisan 1990 tarihinde Muhammed Salih ve iki arkadaşı tarafından kurulan yeni ERK hareketi de bu çizginin bir devamı olarak kabul edilebilir.

Kurucusu olduğu Birlik Hareketinde " önce demokrasi, sonra bağımsızlık " ilkesinin genel kabul görmesine karşı tepki olarak ayrılan Salih ve arkadaşları ERK partisinin felsefesini " Bağımsız, demokrat, serbest piyasa ekonomisine inanan, özelleştirmeden yana ve toprak reformunu amaçlayan bir zemin üzerine oturtmuşlardır.

Özbekistanda Birlik Hareketinin henüz kurulmamış olduğu 1988 öncesi dönemde tek muhalefet grubu Yazarlar Birliği idi. Sırasıyla bu birliğin, daha sonra Birlik Halk hareketinin ve en son olarak da Erk partisinin kurucusu olarak Muhammed Salih, ilk günden bu yana kesintisiz olarak muhalefet hareketinin içerisinde olmuştur.

1991 yılında Devlet başkanlığına aday olduğu zaman halkın büyük desteğini arkasında isseydi. Bununla birlikte bütün kuralların iktidar tarafından koyulduğu ve tamamen daletsizce uygulanan bir seçim sonrasında kaybettiği ilan edildi. Bu şartlarda bile iktidar M. Salih'in aldığı oy oranını ancak % 12.5 indirerek ilan edebilmişti. Özbekistan'ın tümünü kapsayan 170 seçim bölgesinde 52.000 üyeye sahibolan Erk partisi ve liderinin halk tarafından gördüğü büyük destek iktidarı sert tedbirler almaya zorladı. Kayıtlı üyelere baskılar arttırıldı, partinin banka hesabı kapatılarak mülkleri müsadere edildi, yöneticileri sebep gösterilmeksizin hapsedilmeğe başlandı. Yasal olarak tek resmi muhalefet partisi olmasına rağmen Erk'in Taşkent şehri içerisindeki merkez binası kapatıldı ve şehir dışına çıkması istendi.

Erk partisine göre mevcut sıkıntıların nedeni eski SSCB nin dağılması ve zorunlu bir geçiş döneminin yaşanmasıdır. Fakat ülkelerin subjektif nedenleri farklıdır. Bunların başında Özbekistandaki mevcut iktidarın % 100 e yakınının eski komünistlerden teşekkül etmesi gelmektedir.

FROM THE TURKISH MODEL TO THE CHINESE

(A Brief State of Uzbekistan Today)

By Muhammed Salih
" Leader of the Erk Party "

What the republics that formed ex- USSR share in common is: all live in a transition period which sucks the Republics as a vacuum from one system into another ; in other words , they all live in a system which can be called "Systemlessness ". Therefore all political, economic and social events which have occurred in recent years should primarily be observed from this view point.

Observing this mutual standing, it cannot be predicted that they will all have a good or bad future. In this era of crisis which starts today and will last for some time, there is no doubt that, the most important role in shaping the future will be performed by the subjective factors that each republic possess.

Now, it is time to declare our opinions about the subject.

The happy feelings we had for the declaration of independence in these republics, left its place to a mission of establishing a new state, a heavy responsibility. The administrators of these Republics declared that " the new state is going to the modern one", but ; what kind of structure the state would develop cannot be predicted.

The Republic of Uzbekistan made the same declaration. And according to this declaration Uzbekistan supposedly accepted the democratic system that contained a parliament of multiparties, free market economy and private ownership and abolished the censors.

This attitude of Uzbekistan, including her population of 22 millions and her importance in the re-

gion and her great economic potential was taken into the consideration in the international platform and Uzbekistan soon was accepted by UN, ECSC and by other international organizations.

Uzbek people was content with being recognized as an independent state in the international community and the new state model which the government declared and these people were full of hope for the future. Unfortunately, this hope could not continue.

After the election of the president, this optimistic atmosphere suddenly changed. All communist lines on the face of ex- regime emerged again. After the re-election of the ex-president, 17 days passed (beginning of 1992) and when the university students wanted to organize a demonstration protesting the increasing food prices. The president gave order to shoot, two students were killed and many were injured.

Censorship returned and a new era of forbidden writers started, which Uzbek people had not witnessed for 15-20 years.

Under the supposition of " national solidarity" people of diversified ideas were followed and oppression upon the opposition , a presumed democratic right, grew stronger.

During 1992 , 5-6 city newspapers of Erk party were closed and finally at the end of the year, Erk newspaper, the central press organ was closed.

Now, in Uzbekistan the term " political Prisoners " is being reused in the daily language which has not been used since 1937. 8 persons

from the Movement of Birlik and Erk Party were accused of treason according to the Uzbek Criminal law, paragraph 62.

Among the many violent events which occur in the CIS republics, the one in Uzbekistan could be easily overlooked world's public opinion and this makes the government apply oppression much easier.

Also the economy is not going well. The privatization of the state property was first announced and then cancelled. The free mobilization of all kinds of trading material were forbidden, including the food material. All intermediary firms were closed and other firms stopped working since there was no economic freedom. A propaganda against free market economy had been started by advocating " this is a source of social injustice " and the reforms in Russia were pointed out as examples. Parallel to this, the foreign economic and political orientation of Uzbekistan also changed. Not more than a year ago, administrators of Uzbekistan proclaimed that " The development of the republic is possible only when Turkey's model is applied ". The official state media had been continuing a propaganda program in this direction for a year. But, it was understood in a short term period that authoritarian administration would not match with Turkey's model and then this model was given up. Now, " Chinese Model " is on agenda. This result is very natural for our regime. We could have reached at this point without playing the game of democracy.

ON STABILITY

The opposition groups in Uzbekistan, had been patient with all its maturity, regarding the social and political stability. Just because stability was the most necessary condition for the reforms that the opposition groups demanded. Unfortunately, all hopes of the opposition groups were wasted. Government drew the society backward, let alone pushing forward. The stability was used not for the sake of reforms, but, for revitalizing the aspects of the old totalitarian regime.

Despite the fact that, viewers, especially the westerners took the stability - in reality a mirage - into the consideration and could not see the reality behind the scene when they were to evaluate the state of Uzbekistan. The reality behind the scene was this " We sacrificed our liberty itself for social peace". On the other hand, for this liberty sacrificed, thousands of sons and daughters of Uzbekistan had given their lives.

Liberty and democracy were disparaged publicly in Uzbekistan. The Events in neighbour Tajikistan, conflicts in caucassus and the internal conflicts and strikes in Russia and Ukraina were shown as examples of calamity which democracy would surely bring. The president of Uzbekistan could easily say that " For the sake of the peace of millions of citizens , we can sacrifice a hundred democrats."

In reality, the stability in the republic depends on the basis of oppression and despotism, not on the approval of social and political groups ; it also depend on the fright that people nourish inside, not on the wish to live in higher life standarts.

This kind of silence reminds of the silence in the prison. This kind of stability looks similar to the ones in cemeterics.

Possibly, the republics which have no stability at the moment will have a bright future. Because the natural mode of a transition period is instasility, rather than stability. This kind of events, I repeat myself, are natural. It looks like the struggle that an ill organism performs to get over; after the transition period of high fever, it gets allright.

ON THE IDEAL

After the fall of junta in Moscow (21 August 1991) Uzbekistan Communist Party converted its name immediately to People's Democratic Party, but kept loyal to the nomenclature in its past. Then, it became the real propagandist of the old regime.

Today, all the papers, radio and television is under the Presidency apparatus. All of them praise the independency of the republic and as the guarantor of this situation, praise the president. This praising reaches ridiculous points. For example, whenever a portrait of the President is put in the entrance of a city or the name of the president is given to a district or a community write a letter to the president, all these are accepted as very important events and announced on the headlines. Poets write eulogics for the president which has not been written even for Reshidov.

On the other hand, the press continue a planned propaganda to degrade the prestige of the opposites. The press present the opposites a power which is fanatically nationalistic and against ethnic groups. Opposites have no rights and allowance to respond to these lies.

The fight against the " Evil Spirit " (People who have different ideas " goes allright. Anybody who ventures to criticize the regime is declared by the government "Enemy of independence " and even "Traitor ". Hundreds of people have been expelled since they have been the members of the oppositions party. Many people are detained for 2-3 days without a reason.

Including the opposite newspapers, even the "Izvestia" paper which is published in Moscow and has many readers in Uzbekistan, is also forbidden. In addition to that, the Russian TV program "Vesti " is taken off the broadcast in case it gives some " democratic " harms to the regime.

On march 6 th. 1993, on the two official newspaper of the republic named "Word of Public" and " Pravda Vostoka" published in russian, a very important article was published. In the article, it was mentioned that Zionists supported the "Birlik Movement" both mate-

rially and mentally. It was possible to take this article as one of the lies and ignore, but, the clear hostility towards jews (Anti semitism) mentioned in the article amazed and irritated the reader ; such a lie had not been experienced in Uzbekistan before.

Finally, the press began to propagandize the good sides of the authoritarian administration. When the histories of countries like Turkey, South Korea and Indonesia were broadcasted, the programs focused on the countries' transmission periods and in what ways the leaders of transition annihilated the opposing were narrated. No need to say, the annihilating opposing side was the communists and it was not mentioned.

ON HUMAN RIGHTS

The newspaper of the opposing ERK party published " Declaration of Human Rights" . That issue became the last one, the newspaper was closed.

The opposing leaders and the people who have different opinions were arrested and released according to the administrative wishes. These people were followed continuously, their phones were tapped and they were assassinated whenever wanted.

Nowadays, the cars on the streets are stopped and their passengers are searched . In other words , the human rights were degraded to such a level in Uzbekistan that only a police state could obtain the same.

ON MULTIPARTIES

There are three parties which are accepted officially in Uzbekistan. The first one is the " Uzbekistan People's Democratic Party " (Old communist party)

This party's leader is the state President himself. This party owns all of the old Communist Party's property and social structure. The party has more than three hundred thousand members. This party should be considered as a state party rather than a political party . All the officials in the administration and 70 % of the members of the parliament are the members

of the party.

The only opposing party in Uzbekistan, ERK, was founded in April 1990 and was accepted officially after one and a half years. The party has currently 54 thousand members. It used to have 12 representatives at the parliament. 6 were extracted by the president's order. This process is performed in a very strange way in comparison to the ones in democratic countries. The president orders the local election board through the chief of the parliament that the targeted MP should be re-elected. Then, the election board gives the votes itself and pretends as if the votes are given by people. Finally, they extract the MP. After a month, they elect the MP whom they want, again by voting themselves.

Erk Party's printing tools, cars and money are confiscated, its office is taken away. But, all the regional organisations of the party still survive.

The third party in Uzbekistan was founded by the orders of president himself which is called "National Progress Party" and he promoted one of his consultants to the party as its chief. This artificial party neither have members nor supporters among the public. Probably if Erk party is closed, this one will take its place as an opposition party. In other words, this party is the "Puppet Party" and is formed to confirm that multiparties, which should be formed according to the constitutional law, do exist at the parliament.

ON RELIGION

Religious groups could not organize themselves as a political power until today. These groups had a little influence in the cities of Ferghana Valley. However, after the oppression period which began last year, these groups went into underground just like in Brej-

nev Period. This situation will make these religious groups to develop more radical identification which will cause greater problems than their past obvious activities.

Despite all that, there is no danger of real fundamentalism or other types of radicalism in Uzbekistan. The President talks a lot about the influence of Iran or Saudi Arabia, but the main reason that why he frightens the people with the danger of fundamentalism is to prove his violent policy that he applies against the opposing groups is excusable. In fact, there is no connection between these religious groups and the opposing party which he imposes terror on.

IS OUR NATION READY FOR DEMOCRACY ?

This is a rhetorical question. In the past, all the wise(!) dictators adopted this logic, not only ours....

Today some liberals, even some of the western observers and some of our democrats who are anxious about the troubles of the transition period, ask the same questions.

Certainly, it is impossible to pass to democracy in one or in one year; but who or which wise person knows that whether a nation is ready for democracy or not.

Yes, the old state administration system is destroyed in our country.... Yes, all the economic ties between the countries which build the Soviet Union are broken off... Yes, the political experience of our people is like new born babies... Yes, the crisis gets deepened all the time, the inflation rises, and false economic policies and economic inadequacies spread on etc.... Yes, it is obvious that under these circumstances the country needs a really powerful administration, but does a powerful administration mean authoritarianism or dictatoria?.

After all, democracy and authoritarianism are so far away from each other that they can never meet?.

Neither the previous Soviet Republics nor Uzbek Nation want such a dictatoria like this... If any nation must be thrown into the hands of this dictatoria for one slice of bread, the Uzbek people are ready to give the last slice of bread in their hands to them... Uzbek People approve to finish the whole transition period starting on condition that their freedom are given back right now.

ON THE WAY OF ISOLATION

Today's policy of Uzbek Government is convenient to isolate the republic from foreign world both politically and economically. The tendency of isolation from CIS countries is recently forming itself. This can be seen even with naked eye.

While Uzbekistan's great economic potential and natural resources and the present social and economical stability are on the agenda, the great investors and businessmen are not interested in Uzbekistan. Why?.

Because, the only possessor of the national property is again the state sector as it had been before.

Because; the financial mechanism which is full of bribery and bankruptcy is not working.

Because; Today's administration's economic policy is changeable and there is a danger of annihilation of profit guaranties in all kinds of investments.

As a result, the natural structure of Uzbekistan Administration system is against free market system because of this some hopeful persons who wish Uzbekistan's economy develop and also, see that this is something possible are in vain unless the political rights like freedom of speech and free parties and human rights etc. are provided.

PORTRE :

MUHAMMED SALIH

20.12.1949	Harez m vilayetinde doğdu.
1966	Harez m Lisesini bitirdi.
1970-75	Taşkent Üniversitesi Gazetecilik Fakültesinden mezuniyet.
1975-77	Gazetecilik yılları.
1977-79	Moskova'da yüksek yazarlık ihtisas eğitimi dönemi
1979-84	Özbekistanda yazarlık dönemi.
1986	Özbekistanda politik olarak uygulanan doğum kontrol yasasına karşı kampanya başlatıcılığı.
1984-88	Özbekistan Film Enstitüsü senaristliği.
1988 Kasım	Birlik Halk Hareketi kuruculuğu.
1988-91	Özbekistan Yazarlar Birliği başkanlığı
1990 Nisan	Özbekistan Parlamentosunda milletvekilliğine başlama.
11.3.1990	Erk Partisi Kuruculuğu
30.3.1990	Erk Partisi Başkanlığına seçilme
1991 Aralık	Özbekistan Devlet Başkanlığı seçiminde adaylık.
1992 Eylül	Hükümetin icraatlarını protesto için parlamentodan istifa ediş.

1977 den 1992 ye kadar 12 şiir kitabı yayınlanan Muhammed Salih'in " Kuyudaki Ay" adlı eseri 1983 te Ukrayna ve Rus dillerine tercüme edildi. Ayrıca Felsefi şiir denemelerinden oluşan "Saz " isimli eseri de 1985 yılında Rusça basıldı..

Yayınlanan eserleri : 5.Fasıl (1977), Ak Gömlekliler (1980), Kuyudaki Ay (1980), Uyanık Taş (1981), Velfecir (1983), Saz (1985), Şeffaf Ev (1985), Uzaktaki gülümsemenin gölgesi (1986), Gece İmajları (1987), Arzu Ülkesi Vatandaşları (1989), Uzağı Gören Acı (politik Makaleler) 1990, Devlet Sırları (Siyasi taşlama) 1992.

1986- 1993 yılları arasında milli, demografik,sosyal, kültürel ve ekolojik konularla ilgili çok sayıda politik makalesi yayınlanan Muhammed Salih evli olup 5 çocuk babasıdır.

AFGANİSTAN MİLLİ İSLAMİ HAREKETİ (GENEL KURUL VE TÜZÜK ÇALIŞMALARI)

Çeviri: Sabır Karger

"Afganistan Milli İslami Hareketi"nin (Cümbüş-ü Milli) ilk genel kurul toplantısı 31 Mayıs ve 1 Haziran 1992 günlerinde, Afganistan'ın Mezar-ı şerif şehrinde gerçekleştirilmiştir. Toplantı hareketin lideri ve kuzey Afganistan Yüksek Askeri Şurası başkomutanı General Reşit Dostum'un konuşmasıyla başlamıştır. Açış konuşmasında General Reşit Dostum şunları söylemiştir.

"Yüce Allah'ın adıyla, Dostlar, silahlı kuvvetlerin kahraman askerleri ve aziz islam mücahitleri. Her şeyden önce İslam ruhu ve coşku-suyla bu büyük ve anlamlı toplan-tıya katıldığınız için sizleri tebrik eder, şanlı mücadelemizde hepimize tevfik niyaz ederim.

Belh vilayetimizde silahlı kuvvetlerimize bağlı kahraman askerlerimizin ve kahraman mücahitlerimizin komünist Necibullah ve yordakçılarının hakimiyetini çökmek için giriştikleri silahlı mücadele başarıyla tamamlanmış, bu başarı islami bir gücün oluşumunda ve islam devriminin gerçekleşmesinde etkili olmuştur.

1978 Nisan darbesinden sonra ülkemizde kukla hükümetler iş başına geldi. Bu hükümetler tarafından kızıl Rus ordusunun Afganistan'ı işgal etmesi için gerekli zemin hazırlandı. Çaresiz halkımıza çok ağır zulümler yapıldı. Devlete ait mallar yağmalandı, tahrip edildi. Halkın din ve vicdan hürriyeti kalmadı. Ülkenin siyasal bağımsızlığı ve bütünlüğü tehlikeye girdi.

Ülkemizin yabancı askerler

tarafından işgal edilmesi ve komünist sistemin yerleştirilmek istenmesi sonucu halkımız gerekli cevabı verdi ve yıllarca devam edecek bir cihad başlatıldı. Böyle bir ortamda her bir müslüman, her bir akıllı insan, her bir mücahit ve asker bir araya gelmekten başka bir şey düşünmedi. Nitekim milli kuvvetler ve mücahitler ülkenin kuzey bölgesinde mazlum halkımızın istekleri doğrultusunda birlik oluşturdular ve "Allah-u Ekber" naralarıyla bütün Kuzeyde çapulcuların hakimiyetine son vererek Kabil'i fethedinceye kadar ilerlediler.

"Milli İslami Hareketi" silahlı kuvvetler, partiler, mücahit teşkilatları ile milli ve mezhebi açıdan tanınmış kimselerden oluşmuştur. Bu hareket kısa zamanda ülkenin kuzeyinde savaşı durdurmuş, barışı getirmiş, kardeşin kardeşi öldürmesine izin vermemiş, insanların kişiliğine ve makamına saygı gösterilmesini sağlamış, insan haklarına riayet edilmesini ve sosyal adaletin uygulanmasını temin etmiştir. Ayrıca "Şura-i Nazar" ve "Hizb-i Vahdet" ile birleşerek Kabil'in fethedilmesinde ve islami bir hükümetin kurulmasında büyük rol oynamıştır.

Afganistan Milli İslami hareketinin esas gayelerinden birisi ülkemizde sosyal adaletin sağlanması, ülkede yaşayan bütün milliyetlere eşit haklar tanınmasının temin edilmesidir. Bunun da yegane yolu federal devlet yönetiminin benimsenmesidir.

Milli İslami hareket hiç bir

milliyete karşı değildir. Amacı barışı sağlamak, adalete dayalı, herkezin eşit şartlarla oy kullanabileceği genel seçimlerle islami hükümeti oluşturmaktır. Diğer taraftan, islami prensiplere göre hareket etmek, ülke bütünlüğünün ve isiklalini korumak, güçlü bir milli ordu oluşturmak, bozulan ekonomiyi düzeltmek, yurt çapında refahı sağlamak, komşu ülkelerle, islam ülkeleriyle ve dünyanın diğer ülkeleriyle karşılıklı iyi ilişkiler kurmaktır.

Aziz Kardeşlerim, Kahraman Askerler,

Bugün Allahın izni ve sizin büyük himmetinizle İslam inkılabı zafere ulaşmıştır. İslam hükümetini daha sağlam temellere dayandırmak bizim milli vazifemizdir. Çünkü islam devleti, ülkemizde çeşitli milletlere eşit haklar tanınmasına imkan sağlayacaktır. Bu arada milliyetler gerçeğini inkar eden riyakar insanların ortaya çıkaracaktır. Bu insanlara fırsat vermeden onlarla mücadele etmek bir vatan borcudur. Kabil'in güvenliğini sağlamada büyük rolleri olan mazlum milletlerin mensuplarına karşı bir grup hain, komünistlerle beraber türlü oyunlar peşindedir. Onların yegane amaçları, yeşil bayrağın altında kabileciliğe dayanan faşist hakimiyetlerini devam ettirmektir.

Değerli kardeşlerim, sizlerden tek ricam, bütün bu insanların oyunlarına gelmeyin ve bu düşüncedeki insanları derhal bizlere bildirin. Ayrıca maddi ve manevi

imkanlarınızla Milli İslami Hareketi daha da güçlendirin. Şunu asla unutmayın, Zaferimiz ancak birlik ve beraberliğimizle gerçekleşir.

Hareketimizin siyasi hedeflerini şöyle sıralayabiliriz.

Ülkemiz tarih boyunca gerek coğrafi konumu ve gerekse doğal zenginlikleri nedeniyle emperyalist güçlerin saldırılarına maruz kalmış, fakat halkımız bu saldırılara canla başla karşı koyarak ülke bütünlüğünü korumuşlardır. Son olarak Rus emperyalistleri ve onların yordakçılarını karşı sürdürülen on üç yıllık mücadele çok şeylere mal olmuştur. Bu mücadelenin başlamasında temel sebepler şunlardır.

** 1978 yılında gerçekleştirilen komünist darbe sonucunda iktidarı ele geçiren diktatör komünist hükümetinin ülkede terör uygulaması ve haksız yere halka zulüm yapması, halkta büyük tepkiye yol açmış ve halk dinini, namusunu ve canını koruyabilmek için islami mücadeleyi başlatmıştır.

** Sovyetler Birliği'nin doğrudan ülkeyi işgal etmesi ve komünist hükümete destek olması halkı istiklal ve hürriyet mücadelesine götürmüştür.

** Afganistan çok uluslu bir ülke olup, burada yaşayan halklar milliyet ve mezhep bakımından farklı özelliklere sahiptirler. Ancak yakın zamana kadar bu halklar ırkçı bir kabilenin hegemonyası altında yaşamışlar ve bu ırkçı kabile hegemonyasını sürdürülebilmek için yabancı güçlerin yardımıyla müslüman halkı birbirine kırdırılmış ve kırdırmaya devam etmektedir.

** Halkın direnişi ve mücadelesi neticesinde işgalci rus askerleri çekilmek zorunda kalmışlar, ancak bu durum savaşın sona erdirilmesi için yeterli olmamıştır. Çünkü yönetimi elinde tutan ırkçı grubun oluşturduğu anayasa, siyasi parti kanunları ve siyasi parti sayıları "göstermelik" niteliktedir. Ülke dışında kurulan geçici hükümetin de hiç bir işe yaramadığı açıkça görülmektedir. Bu arada savaş sırasında bazı menfaatçi gruplar türemiş ve bu gruplar istiklal mücadelesini kendilerine gelir kaynağı olarak kullanmışlardır. Bir taraftan çökmekte olan ekonomi, üretimin giderek azalması ve enflasyonun astronomik rakamlara ulaşması, diğer taraftan suçların

ve cinayetlerin artması bu savaşın durdurulması için yeterli sebep oluşturmaktadır.

** Ülkedeki diğer halklar üzerinde hakimiyetlerini sürdüren ve devamlı şekilde yabancı güçlerin desteğini görmüş olan Necibullah'ın mensup olduğu kabilenin halkın gözünü boyayan sloganlarına karşı milli-islami birliklerin oluşması bu savaş ortamının pazırlanmasında büyük rol oynamıştır. Bunların uzun yıllar boyunca iktidarda kaldıkları dönemdeki insanlık dışı davranışları ve iktidarlarını sürdürebilmek için yaptıkları zulümler, ülkenin silahlı kuvvetlerinin ve mücahit gruplarının sabrını taşımıştır. Bu sebeple Necibullah ve onun mensubolduğu kabile'nin ırkçı ve düzenbaz yönetimini sona erdirmek için Belh Vilayetinde halk hareketi başlamıştır. Bu hareket silahlı kuvvetler ve gerçek mücahitler tarafından destek gördü. Halkın bu hareketi bugün "Afganistan Milli-İslami Hareketi" şeklini almış durumdadır. Milli İslami Hareket, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel konularda bütün halklara eşitlik ilkesi çerçevesinde yaşama ve yararlanma imkanı tanımaktadır. Bugün müslüman kardeşler arasında meydana gelen birlik ve beraberlik bu eşitlik ilkesine dayanmaktadır.

Ülkede sağlanan bu birlik ve beraberlik sayesinde yurdumuzda devam eden kargaşayı sona erdirip yabancı güçlerin müdahalelerine son verebiliriz. Aksi takdirde, birlik ve beraberlik sağlanmadan, ülkemizi yabancı güçler ve onların yordakçılarının sömürülerinden kurtarmak mümkün olamayacaktır.

Bu büyük Milli İslami hareket aziz vatandaşlarımıza şu vaatleri yerine getirmeyi taahhüt etmektedir.

1- Afganistan'ın dini mukaddes İslam dinidir. Ülkemiz şeriat hükümlerine göre yönetilecektir. Şer'i hükümler Sünni ve Şii mezheplerine göre tatbik edilecektir. İslam dininden olmayanlar dini inanç ve ibadetlerinde serbest olacaklardır.

2- Halkın hür iradesiyle seçilmiş ve şeriat hükümlerine göre yönetilecek federal bir devlet kurulacaktır.

3- İslamın hakimiyeti, ülke bütünlüğü ve bağımsızlığının korunması sağlanacak, ayrıca her türlü yabancı saldırılara karşı

konulacaktır.

4- Ülke genelinde bütün halkın ve silahlı kuvvetlerin birliği sağlanacak ve barış ortamı hazırlanacaktır.

5- İslami ve Milli birliğin sağlanması ve pekiştirilmesi için, bütün milliyet ve kabilelere eşit siyasi, ekonomik ve kültürel haklar tanınacaktır.

6- İslami hükümlere göre kadınlara haklar tanınacaktır.

7- Düzenli bir milli-islami ordu kurulacaktır.

8- Vatanımızın menfaati için komşu ülkelerle, islami ülkelerle ve dünya ülkeleriyle yakın ilişkiler kurulacaktır.

9- Sosyal adaletin tesisi için adaletsizliğe, zulme, fitne ve fesada yol açan sebepler ortadan kaldırılacaktır.

10- Sistemimiz çağın bilim ve teknolojisine ayak uyduracak duruma getirilecek, dışarıdan empoze edilmeğe çalışılan ve ülke bütünlüğünü tehdit eden fikirlerin yurdumuza girmesi engellenecektir.

11- Çöken ekonomiyi yeniden canlandırmak ve geleceğimizi teminat altına almak için, şeriat kanunları esas alınarak, kamu mallarına ve özel mülkiyete saygı gösterilecek, uluslararası yardımlardan yararlanılacaktır.

12- Dünya ülkeleri arasında kabul edilen sınırlar resmiyete geçecektir.

13- Yurt dışına giden muhacirlerin tekrar yurtlarına dönmeleri için gerekli zemin ve ortam hazırlanacak, bunun için gerek ülkemizin ve gerekse Birleşmiş Milletlerin imkanlarından yararlanılacaktır.

14- Tarafsız, bağımsız, barışçı ve ılımlı nitelikte, aktif bir dış politika takip edilecektir.

15- Herkesin doğrudan katılabileceği bir genel seçim için gerekli barış ortamı sağlanacaktır.

16- İnsan Hakları Beyannamesi ve Birleşmiş Milletler kararname-

leri İslam dininin esaslarına göre desteklenecektir.

17- Dünyadaki bütün milli ve islami hareketler desteklenecektir.

18- Devlet yönetiminde milliyetlerin nüfuslarına göre temsil edilmeleri temin edilecektir.

General Reşit Dostum'un bu etraflı konuşmasından sonra Genel Kurul çalışmaları başladı ve çalışmalar iki gün boyunca komisyonlar halinde devam etti. Genel Kurul'un ikinci gününde seçimler yapıldı ve , Afganistan Milli İslami Hareketi Nizamnamesi Kabul edildi. Toplantı bitiminde şu kararların alındığı ilan edildi.

AFGANİSTAN MİLLİ İSLAMİ HAREKETİNİN GENEL KURUL TOPLANTISINDA ALINAN KARARLAR.

Afganistan Milli İslami Hareketinin, bağımsız bir teşkilat olarak Mezar-ı Şerif de gerçekleştirdiği genel kurul toplantısına askeri komutanlar, mücahit gruplarının ve islami hiziplerin (Partülerin) temsilcileri, ilim adamları ve bölge halkının (Kuzey Bölgesi) temsilcilerinden oluşan beş yüz kişi kauldı. Bu toplantıda aşağıda yazılı olan kararlar oybirliği ile kabul edildi.

1- Afganistan Milli-İslami hareketinin büyük şurası (Konseyi) hareketin öncülüğünü yapan en büyük teşkilattır. Bu teşkilat 313 kişiden oluşur. Büyük Şura'nın icra heyeti 32 kişiden meydana gelir.

2- Milli İslami hareket bağımsız siyasi bir teşkilattır. Bu teşkilat silahlı kuvvetlerin, islami partülerin ve mücahit grupların ortak bir milli-islami hedefe ulaşmak amacıyla biraraya gelmeleriyle kurulmuştur.

3- Bu parti herhangi bir siyasi harekete ve islami örgüte bağlı değildir.

4- Parti (Hareket), ahlaka aykırı ve sosyal düzeni bozucu her türlü davranışlara , dinsizlik ve komunizm gibi faaliyetlere karşı mücadele eder.

5- Parti, islami hükümetin, ülkede yaşayan bütün milliyetlerin ve kabilelerin haklarını koruyacağına, ayrıca ülkenin kuzey

bölgelerinde yaşayan insanlarla diğer bölgelerde yaşayan insanların eşit haklara sahip kılınacaklarına inanmaktadır.

6- Ülkede islam inkilabının zafere ulaşmasında ve kukla hükümetlerin ortadan kaldırılmasında " Afganistan Milli İslami Hareketi'nin " rolü inkar edilemez. Binaenaleyh merkezdeki siyasi yönetimde ve sair oluşumlarda bu hareketin gücüyle orantılı olarak temsil edilmesi gereklidir.

7- Geçmiş dönemlerde Ülke yönetiminde adalete riayet edilmemiştir. Bu sebeple bu konunun yeniden gözden geçirilmesi gereklidir.

8- Milli İslami hareket, islam hakimiyetini, tam bağımsızlığı ve Afganistan'ın bütünlüğünü savunur.

9- Afganistan çok milliyetli bir ülkedir. Binaenaleyh bu milliyetlere eşit haklar verilebilmesi için ülkenin federatif bir yapı içerisinde yönetilmesi gerekmektedir.

10- Afganistan Milli İslami Hareketi büyük şura'sının icra heyeti, ülkenin kuzey bölgelerinin yönetimi için aşağıda belirtilen şekilde alt komisyonlar ve teşkilatlar kuracaktır.

- Askeri işler komisyonu
- Dış ilişkiler komisyonu
- Ekonomi ve Planlama komisyonu
- Mali işler komisyonu
- Yargı ve Hukuk komisyonu
- Kültür Komisyonu
- Ulemalar ve din adamlarından oluşan komi syonlar.

11- Büyük konsey'in icra heyeti, Afganistan Milli İslami Hareketi'nin amblem ve bayrağını tesbit için bir komisyon oluşturacaktır.

AFGANİSTAN MİLLİ İSLAMİ HAREKETİ NİZAMNAMESİ

AMAÇLAR

Afganistan Milli İslami hareketi siyasi,askeri ve sosyal nitelikte güçlü bir teşkilat olup, bünyesinde İslami partiler,mücahit gruplar ve bir çok milli -islami örgütler ve şahıslar bulunmaktadır. Bu partinin

amaçları aşağıda yazılı olanlara gerçekleştirmektir.

** Afganistan'ın resmi dini mukaddes İslam dini'dir. Şariat hükümleri devlet tarafından Sünni ve Şii olarak tatbik edilir.

** Afganistan Milli İslami Hareketi islam kanunlarına ve değerlerine bağlı olup ülkeye müdahale etmek isteyen her türlü yabancı güce karşıdır.

** İslami kanunlar çerçevesinde hür irade ve demokrasiye dayanan yönetimden yanadır.

** İstiklal'in pekiştirilmesi, ülke bütünlüğünün korunması, ülkenin yeniden imar edilmesi, geliştirilmesi ve sosyal adaletin temin edilmesi taraftarıdır.

** Siyasi, içtimai, iktisadi ve kültürel yönlerden bütün milliyetlerin ve kabilelerin eşit haklara sahip olmasından yanadır.

** Ülkedeki bütün silahlı kuvvetlerin ve milli güçlerin birlik ve beraberliği taraftarıdır.

** İslami inançları engelleyecek her türlü siyasi teşekküllerin faaliyetlerine müsaade edilmemesi düşüncesindedir.

ÜYELİK

Afganistan Milli-İslami Hareketi'ne üyelik şartları,üyelerin vazifeleri ve hakları aşağıda belirtilmiştir.

A- Üyelik Şartları ve Vazifeleri

1- Parti üyelerinin Afganistan vatandaşı olmaları, 15 yaşını doldurmuş olmaları ve herhangi başka bir partiye üye olmamaları gereklidir.

2-Milli İslami hareketin amaç ve hedeflerini kabul edip buna uymalara gereklidir.

3- Milli İslami hareketin güçlendirilmesi ve korunması için her türlü fedakarlıkta bulunacaklardır.

4-Parti menfaatleri şahsın, herhangi bir grubun veya başka teşkilatın menfaatlerinden üstün tutulacaktır.

5- Toplum ahlakını bozmak isteyenlerle mücadele edeceklerdir.

B- Üyelerin Hakları

1- Karar alımlarına katılma hakkına sahiptir.

2- Alınan kararlar ilgili görüşlerini bildirme ve itiraz etme hakkına sahiptir.

3- Yönetim organlarına aday olmak, seçilmek ve aday göstermek hakkına sahiptir.

PARTİ TEŞKİLATI

Afganistan Milli İslami Hareketi'nin teşkilat yapısı

A- Büyük Şura

Hareketi yönetecek olan Büyük Şura kararların alındığı en üst merci'dir. Bu kurulun % 75 ini Silahlı Kuvvetler ve Mücahit Gruplarının temsilcileri, % 25 ini ise bağımsız milli ve dini kişiler oluşturur.

1- Konsey üye 313 üyeden oluşur.

2- Konsey birinci toplantısında meclis başkanını, iki yardımcısını ve divan katiplerini seçer.

3- Konsey her 3 ayda bir toplanır. Olağanüstü toplantılar Konsey başkanının çağrısı üzerine yapılacaktır.

4- Konsey kendi arasından 32 kişilik bir icra heyeti seçer.

5- İcra Heyeti sürekli çalışan bir organdır.

6- İcra Heyeti gerekli gördüğünde geçici komisyonlar oluşturur.

7- Büyük Şura ve İcra Heyeti tarafından alınan kararlarda oy çokluğu esastır.

Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinden "BİRLEŞİK TÜRKİSTAN'A"

(Tarihi Bir Zorunluluğun Sosyopolitik Analizi)

Prof.Dr. A.Ahat Andican

Sovyetler Birliğinin parçalanması sonrasında oluşan yeni siyasi yapı Türk dünyası açısından çeşitli imkanların ortaya çıkmasına sebeb olmuştur. Artık günümüzde yeni Türk cumhuriyetleriyle birlikte Türkiye'nin oluşturacağı "Bir türk cumhuriyetleri topluluğu" ve bu topluluğun "Dünya dengeleri üzerindeki muhtemel etkileri" tartışılmaktadır.

Dünyanın en gelişmiş devletlerinin bile ortak değerlere sahib olduğu başka ülkelerle siyasi ve ekonomik nitelikte gruplaşmalar oluşturmağa çalıştığı günümüz dünyasında dil, din, tarih ve kültür birliğine sahip türk cumhuriyetlerinin bir topluluk oluşturmaları neredeyse kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Böylesi bir yapılanma bu cumhuriyetlerin yalnızca daha hızlı gelişmelerini sağlamakla kalmayacak aynı zamanda tek başlarına elde etmeleri mümkün olmayan bir etki alanına sahibolmalarını da sağlayabilecektir.

Özellikle Türkistan Cumhuriyetleri açısından çok önemli olan bu düşünce, geleceğin Türk Dünyasının şekillenmesinde de en önemli faktörlerden birisidir. Zira Türkistan Cumhuriyetlerinin ekono-

mik ve siyasi yönlerden homojen bir topluluk haline gelmesi sağlanmaksızın etkin bir türk dünyası oluşturmak mümkün değildir. Bir diğer deyişle, gelecekte dünya dengelerini etkileyebilecek bir Türk dünyasının şekillendirilebilmesi için ilk adım ekonomik ve siyasi beraberliğin sağlanmış olduğu bir "Türkistan Konfederasyonu'nun" oluşturulmasıdır. Bu birliğin Türkiye ve Azerbaycan ile işbirliğine gitmesiyle de daha geniş kapsamlı bir "Türk Devletleri Topluluğu" gerçekleştirilebilecektir. Bu gelişmelerin olmaması halinde Türk Dünyasının "Arabizasyonu" sözkonusudur. Yani aynı milliyete, aynı dine, aynı dile ve hatta aynı alfabeye sahibolmalarına rağmen, farklı dünya sistemlerinin ve ekonomilerinin etki alanına girdikleri için ortak hareket etme imkanını bulamayan, hatta birbirleriyle çatışan bir devletler grubu ortaya çıkması kaçınılmaz bir sonuç olabilecektir.

TÜRKİSTAN KONFEDERASYONU VE MUHTEMEL ETKİLERİ

Orta Asya haritasına kısa bir bakış Türkistan Cumhuriyetlerinin neden sıkı bir işbirliği içerisinde

olmaları gerektiğini kolayca göstermektedir. Kendi aralarındaki sınırlar bir tarafa bırakılırsa Kırgızistan'ın yalnız Çinle, Özbekistan'ın yalnız Afganistanla, Tacikistan'ın her ikisiyle, Türkmenistan'ın İran ve Afganistanla, Kazakistan'ın ise Rusya ve Çinle komşulukları vardır. Yalnızca Kazakistan ve Türkmenistan Hazar Denizine açılabilir. İyi komşuluk ilişkileri olması halinde coğrafi sınırlar büyük anlam taşımayabilir. Fakat içerisindeki Doğu Türkistanın asimilasyonunu sürdüren Çin, uzun yıllardan beri, özellikle Kazakistan ve Kırgızistandan toprak talebekteydi. Sovyetler Birliği'nin var olduğu dönemlerde bile genişleme politikalarından vazgeçmeyen Çin'in, yeni ortaya çıkan Türk Cumhuriyetlerine karşı bu politikalarından vazgeçeceğine inanmak safdillik olacaktır.

Bölgenin ikinci büyük komşusu İran, devlet yapısındaki kökten dini fanatizmi dış politikasının temel unsuru haline getirmiştir. Zaten içerisindeki büyük türk nüfusu nedeniyle Kuzey Azerbaycan'ın ve diğer türk cumhuriyetlerinin ayrıştırıcı etkisine uğrayabileceğinden korkmaktadır. Bu sebeple en azından ideolojik manada yayılmacı bir politikayı sürdürmek

** Bu bildiri Mayıs 1992 de, yani Türkistan Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını ilan ettikleri tarihlerden 6 ay kadar sonra, ABD de düzenlenen bir toplantıda sunulmuştur. Derginin başında sunulan "21. Yüzyıla doğru Türkistan Cumhuriyetleri" makalesi ise bu bildiriden tam 1 yıl sonra ki dönemi yansıtmaktadır. 1992 den 1993 e doğru oluşan değişiklikleri gösterebilmek açısından iki bildirinin mukayese edilmesi anlamlı sonuçlar verebilecektir inancındayız. Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ilişkilerin analizi için ise Türk Yurdu mecmuasının Nisan 1993 sayısında yayınlanan "Bağımsızlık sonrası gelişmeler ve Türkiye Realpolitigi üzerine düşünceler : Yeni Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye" başlıklı makalemiz incelenmelidir. (Dr. Ahat Andican)

zorundadır.

Kuzey komşu Rusya ise içinde bulunduğu ciddi ekonomik darboğazı aşabilirse Türkistan Cumhuriyetleri üzerindeki ekonomik etkinliğini ve şartların izin verdiği ölçüde de siyasi hegemonyasını sürdürecektir.

Son komşu Afganistan'ın nasıl bir siyasi yapılanmaya kavuşacağı henüz kesinleşmemiştir. Şu anda askeri güç türklerin (özbek, türkmen) elinde olmakla birlikte çeşitli iç ve dış baskıların tesiriyle yönetimin eskisi gibi peşuların hakimiyetine geçme şansı vardır. Bu durumda Tacikistan ve Özbekistan gibi komşu devletlerle olumlu ilişkiler kurulması beklenmemelidir. Başka bir deyişle Afganistan'ın yeni siyasi yapılanmasında Türk ve Tacik gruplar çok etkin bir konumda olmadıkça Afganistan ile Türkistan Cumhuriyetleri arasında iyi ilişkiler doğması beklenmemelidir.

Yukarıda belirtilen Coğrafi ve Siyasi ortamda herhangi bir Türkistan Cumhuriyetinin tek başına etkili olabileceğini düşünmek mümkün değil gibidir. Söz konusu ortamdan gelebilecek negatif etkileri göğüsleyebilmenin veya en azından asgariye indirebilmenin tek yolu "Türkistan Cumhuriyetleri Birliği'nin" oluşturulmasından geçmektedir. Böyle bir ortak Türkistan yapılanmasının bu cumhuriyetler ve dolayısıyla Türk Dünyası açısından olumlu etkileri şöyle sıralanabilir:

** Ekonomik yönden 50 milyon aşkın bir iç pazar ortaya çıkacaktır. Bu ise yapılacak her türlü yatırımın rantabl hale gelmesi demektir. 4 milyonluk Kırgızistan, 3,5 milyonluk Türkmenistan veya 6 milyonluk Tacikistan gözönüne alındığında, sanayileşme ve teknolojik ilerleme yolunda yapılması gereken modern yatırımların tek başlarına bu cumhuriyetlerin kapasitelerinin çok ötesinde olacağı gayet açıktır. 16 milyonluk Kazakistan ve 22 milyonluk Özbekistan için bile bu görüşler geçerlidir. Buna karşın 50 milyonluk bir kapasiteye sahip ve giderek büyüyen bir Türkistan iç pazarı, bütün cumhuriyetlerin ortak katılımıyla her türlü yatırımın rantabl olmasını sağlayacak ve ekonomik manada dış dünyaya açılmayı büyük ölçüde kolaylaştıracaktır. Ulaştırma, Telekomünikasyon, bilgi üretimi ve rafine sanayi

gibi büyük para ve yetişmiş insan gücü yatırımı isteyen sahalarda yapılacak ortak yatırımlar cumhuriyetler bazında maliyeti de büyük ölçüde düşürecektir.

** Çağımızda modern bir savunma sistemini oluşturmak çok pahalıdır ve halkın refahı için ayrılabilecek kaynakların büyük bir kısmını alıp götürmektedir. Merkezîyetçi marksist ekonomiden açık pazar ekonomisine geçmeğe çalışan Türkistan Cumhuriyetlerini zaten çok büyük ekonomik zorluklar beklemektedir. Tümüyle bir iç sömürge düzenine göre şekillendirilmiş bu ekonomilerin rekabetçi Dünya pazarı için gerekli olan yapı değişikliğini gerçekleştirebilmeleri ve halkın refah düzeyini yükseltebilmeleri çok uzun zaman alacaktır. Dolayısıyla bu cumhuriyetlerin önümüzdeki yıllar boyunca savunma açısından Rusya'ya bağlı olmaları kaçınılmaz gibidir. Nitekim bağımsızlık sonrasında yapılan ikili anlaşmalarda ve Bağımsız Devletler Topluluğu bünyesinde gerçekleştirilen toplantılarda bu düşünceyi doğrular nitelikte kararlar alınmaktadır. Bu gelişmeler ise bu cumhuriyetlerin gerçek anlamda bağımsız devletler haline gelmelerini engelleyebilecek en önemli unsurdur. Çünkü savunma konusunda Moskova'nın etki alanında kalacak olan bu cumhuriyetlerin siyasi ve ekonomik alanda bağımsız olabileceklerini düşünmek kesinlikle hayalperestlik demektir.

Böylesi bir gelişmeyi engelleyebilmenin tek yolu "Ortak bir Türkistan Savunma gücü"nü oluşturulmasıdır. Bu durumda her cumhuriyete düşen ekonomik yük büyük ölçüde azalacak, cumhuriyetlerin bağımsızlık yolundaki en önemli engeli giderilmiş olacaktır.

Kazakistan'ın şu anda elinde bulunan nükleer gücü tek başına koruması mümkün değildir. Nitekim Mayıs ayında yapılan Lizbon görüşmelerinde Nazarbayev, daha sonra belirlenecek bir süreç içerisinde, elindeki nükleer silahların Rusya'ya iade edilmesi veya uluslararası örgütlerin gözetiminde tahrip edilmesi konusunda alınan kararın kabul edilmiştir. Aynı anlaşmayı kabul eden Ukrayna'nın elindeki gücü Moskova'ya teslim etmemesi halinde, Kazakistanın da benzer şekilde hareket edebileceği düşünülmemelidir. Zira Kazakistan bir türk ve müslüman Asya gücü-

dür. Bu nitelikteki bir gücün elinde nükleer potansiyelin bulunması gerek Moskova da ve gerekse batılı merkezlerde kabul edilemez bir düşüncedir. Zaten nükleer güçle ilgili özel şifre kodları Yeltsin'e teslim edilmiştir. Gelecek için Nazarbayev'in önünde iki alternatif vardır. Askeri,ekonomik ve siyasi alanlarda Moskova'nın güdümünde olmayı sürdürmesi halinde nükleer gücü elinde tutabilecektir. Buna karşın gerçek anlamda bağımsız bir Kazakistan'ı yaratmağa çalışması durumunda elindeki nükleer güçten vazgeçmek zorundadır.

Bunların dışındaki tek alternatif ise Kazakistan'ın elindeki nükleer gücün "Türkistan Konfederasyonu"na ait olmasıdır. Ancak bu durumda Türkistan Cumhuriyetleri bir bütün halinde dış baskılara karşı koyabileceklerdir. Nükleer güce sahip bir "Türkistan Birliği"nin Asya'deki güç dengelerini büyük ölçüde etkileyeceği ortadadır.

** 50 milyonluk genç bir nüfusa, ortak ekonomik bir yapıya ve birleşik bir savunma gücüne sahip "Türkistan Devletler Topluluğu"nun Asya'da büyük bir ağırlığa sahip olacağı ortadadır. Böylesi bir yapı yalnızca kendisi açısından etkili olmayacak,fakat aynı zamanda bölgesel devletlerin sosyopolitik yapılarını da etkileyecektir. Sonuç olarak "Birleşik Türkistan Gücü" Doğu Türkistanda ve İran içerisinde yaşayan türklerin insan hakları prensiplerinden yararlanmaları konusunda ağırlık koyabilecektir. Ancak böylesi bir yapılanma Afganistan'ın kuzeyinde yaşayan ve Afgan nüfusunun üçte birini oluşturan Türk-Tacik grupların varlıklarını sürdürmelerine ve Afganistan'ın geleceğinde etkili olmalarına yardımcı olabilir. Yine ancak böylesi bir siyasi güç Rusya Federasyonu içerisinde yaşayan türkler (Kazan, Kırım, Başkırt v.s.) konusunda yönlendirici ağırlık koyabilecektir.

** 70 yıl boyunca uygulanan politikalar sonucunda Kazakistan ve Kırgızistan'ın demografik yapısı büyük ölçüde türk nüfus aleyhine bir görünüm almıştır. Bugün Kırgızistanda her 100 kişinin 30 u Ruslav kökenden gelmektedir. Kazakistan'da ise Türk nüfus azınlığa düşmüş durumdadır. Türkmenistan ve Özbekistanda ise demografik

açıdan böylesi bir etkinlik söz konusu olmamakla birlikte teknik ve siyasi ortamda yoğunlaşan bir rus gücü mevcuttur. Türkistan cumhuriyetlerinin geleceği açısından bu rus gücünün azaltılması ve dilüsyona uğratılması zorunludur. Bu cumhuriyetlerin ayrı yapılanmalar halinde varlıklarını sürdürmeleri durumunda daha onlarca yıl (Kazakistan ve Kırgızistanda çok daha uzun süreler) bu rus gücünün etkisinden kurtulmaları mümkün değil gibidir. Türkistan Cumhuriyetlerinin geleceğini büyük ölçüde şekillendirecek ve bağımsızlıklarını engelleyecek olan bu yabancı gücün etkisi ancak bu cumhuriyetlerin bir birlik haline dönüşmeleri ile hızlı bir şekilde azalabilecektir.

** Bugünkü totaliter yönetimlerin sürmesi ve ayrı cumhuriyetlerin varolması halinde geleceğin Türkistanı bir çok etnik çatışmalara sahne olacaktır. Ekonomik sorunların ağırlaşmasıyla oranlı olarak bu çatışmaların yoğunlaşması beklenmelidir. Ayrıca bölge üzerinde etkinliğinin devam etmesini isteyen dış güçler bu tip ayrılıkları derinleştirecek ve körükleyecek yönde çabalarını sürdüreceklerdir. Gerek içeride yönetimlerini devam ettirmek isteyen eski komünist liderlerin yoğun baskısı ve gerekse bölgede vazgeçilmezliğini ispat etmek isteyen rus gücünün etkisiyle anlaşmazlıkların sıcak çatışmaya dönüşmesi bile mümkündür. Ortaya çıkabilecek etnik çatışmaları ve yukarıda vurgulanan diğer ihtimalleri asgariye indirebilecek tek alternatif, birleşik bir Türkistan oluşturulması olarak görünmektedir.

Kuşkusuz bugünkü şartlarda "Birleşik Türkistan" oluşumunu destekleyici bazı gelişmeler olmakla birlikte, kısa dönemde böylesi bir birleşmeyi engelleyici faktörler daha ağırlıklı görünümündedirler. Bütün bu faktörler gerçekçi bir bakış açısıyla irdelenmedikçe geleceğe yönelik sağlıklı tahminlerde bulunmak mümkün olmayacaktır.

BİRLEŞİK TÜRKİSTAN OLUŞUMUNU ENGELLEYİCİ İÇ VE DIŞ DİNAMİKLER

Sovyet "Milliyet" politikalarının etkileri :

Sovyet yönetiminin geçmişte

"etnik kimlikleri ve kültürleri koruma" maskesi altında uyguladığı "boylardan ayrı millet yaratma" politikasının büyük ölçüde başarılı olduğu inkar edilemez. Günümüzde cumhuriyetlerde yaşayan halkın büyük bir kısmı milliyetini ait olduğu boyla birleştirmekte, kendisini "Kazak türkü", "Özbek Türkü" vs. olarak tanımlamak yerine Özbek milliyetinden veya Kazak milliyetinden olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde kullandıkları lehçe farklılıklarını da "ayrı dil" olarak tanımlamaktadır.

1920 lerden itibaren Türkistan'ın suni olarak parçalanmasının tek amacı Moskovanın büyük bir tehlike olarak gördüğü "Türk Kimliği"nin yok edilmesiydi. Neredeyse her 7-10 yılda bir tekrarlanan milli kadroların tasfiye edilmesi sırasında kullanılan en önemli suçlamanın "Milliyetçi sapma" olduğu unutulmamalıdır. 70 yıl boyunca uygulanan terör ve baskı politikası "Türk kimliği"ni ortaya koyucu her türlü hareketi "Pantürkizm" suçlamasıyla karşılamış ve acımasızca cezalandırmıştır. Sonuç olarak günümüzde halkın ve hatta bir kısım aydınların türk kimliğine karşı çekingen davranmaları tabii karşılanmalıdır. Bugün yönetimde bulunan eski komünist partokratlarca desteklenmeye devam edilen bu ayrılıkçı görüş biçimi, birleşik bir Türkistan oluşumunu engelleyici önemli bir internal faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Rusya'nın etkileri:

Günümüzde ekonomik darboğaz içerisinde olmasına karşın Sovyet imparatorluğunun gücünü büyük ölçüde devralan Rusya, eskiden olduğu gibi bugün de, türk cumhuriyetlerinin biraraya gelmesini engelleyici yöndeki politikalarını sürdürmektedir. Perifer cumhuriyetlerle Rusya arasında, Moskova lehine devam eden ekonomik ve siyasi ilişki düzeyi aynen devam ettirilmeğe çalışılmaktadır. Rusya tarafından yönlendirilen ortak savunma, gümrük birliği, ortak para birimi gibi faktörler çevre cumhuriyetlerin ve özellikle Türkistan cumhuriyetlerinin "yarı sömürge" durumlarının devamı demektir. Bu ise kendi aralarında bloklaşmayı ve etkin bir işbirliğini engelleyici en önemli faktör olacaktır. Bu cumhuriyetlerde yaşayan rus nüfusu bu etkinin yoğun-

laşmasını sağlamaktadır. Diğer taraftan Türkistan Cumhuriyetlerinde eski komünist liderler yönetiminde kaldıkça Moskovaya bağımlı politikaların sürdürülmesi beklenmelidir. Daha bağımsızlık birinci yılını doldurmadan bu cumhuriyetlerle Rusya arasında yapılan ikili anlaşmalar, liderlerin kendi koltuklarını korumak için rahatça rus desteğini isteyebileceklerini göstermektedir. Ekonomik zorlukların artması ve demokrasi isteklerinin yoğunlaşmasıyla birlikte güçlenecek muhalefet hareketlerini bastırmak ve halkın üzerinde bir baskı oluşturmak için "Moskova faktörü" bu liderler tarafından kullanılmaya devam edecek gibidir. Moskovanın bölgede denge unsuru olarak kalmasına sebeb olacak olan bu yaklaşım ise Türkistan Birliği'ni engelleyici bir ortam hazırlayacaktır.

Demografik Faktörler:

Türkistan Cumhuriyetlerinin üçünde (Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan) rus-slav nüfusun oranı % 8-10 arasında değişmektedir. Tacikistanda son bir yıl boyunca devam eden olaylar muhtemelen buradaki yabancı nüfusun daha da azalmasını sağlamış olmalıdır. Buna karşın Kırgızistanda bu oran % 27-30 a ulaşmakta, Kazakistanda ise neredeyse nüfusun yarısını oluşturmaktadır. Ruslar genellikle yönetim kademelerinde yer almışlardır veya teknik kadrolarda bulunmaktadırlar. Bu nedenle toplum hayatındaki etkinlikleri istatistiki oranların çok daha üzerindedir. Rus-Slav nüfusun yavaş yavaş bu cumhuriyetleri terkedeceği düşünülebilir. Fakat bölge savunması rus ağırlıklı askeri güçler tarafından sağlandıkça ve yönetimdeki eski komünist partokratlar yerlerinde kaldıkça bu göçün hızlanması beklenmemelidir. Nitekim Sovyetlerin parçalanmasından hemen sonra Rusyaya doğru yoğunlaşan göç hareketi günümüzde durmuş, ve hatta bir ölçüde tersine dönmüştür. Çünkü Rusya'ya giden bu ruslar Türkistan cumhuriyetlerindeki ayrıcalıklı konumlarını bulamamakta, çok ciddi zorluklarla karşılaşmakta ve gittikleri bölgedeki vatandaşlar tarafından çok kötü karşılanmaktadırlar. Öte yandan çevre cumhuriyetlerden merkeze yönelik göçün getireceği ekonomik yükü farkedilen Moskova

"bütün cumhuriyetlerde yaşayan rus azınlığın haklarını gerekirse kuvvet kullanarak koruyacağı" tehdidini devamlı tekrarlamakta ve böylece bu cumhuriyetlerde yaşayan rus-slav nüfusun yerinde kalmasını sağlamağa çalışmaktadır. Sonuç olarak Rus nüfusun varlığı ve etkinliği devam ettükçe bu cumhuriyetlerin yalnızca dış ilişkileri değil, iç ilişkileri de büyük ölçüde Moskova'nın etkisine açık olmayı sürdürecektir. Bu ise Türkistan Cumhuriyetlerinin gerçek anlamda bağımsız devletler haline gelmelerini engelleyecek çok önemli bir faktördür. Özellikle Kazakistanda bu etki ülkenin bölünmesine ve kuzey kısmın doğrudan Rusya ile birleşmesi gibi dramatik sonuçlara yol açabilecek derecede güçlüdür.

Bölgedeki Yönetimlerin Niteliği:

Türkistan Cumhuriyetlerinin hemen hepsinde eski portokratlar (Komünist bürokrasiyi oluşturan parti yöneticileri) iktidardadır. Özellikle Türkmenistan ve Özbekistanda her türlü demokratik gelişmeyi yoketmeğe çalışan ciddi bir diktatörlük mevcuttur. Demokratik gelişmeler açısından en çok ümit veren Kırgızistan da bile parlamento seçimleri yenilgenmediği için eski komünist tutucu güçler parlamentonun % 90'ını oluşturmaktadırlar. Halkın yönetime doğrudan katılma şansını bulduğu tek cumhuriyet Tacikistandır. Fakat burada da eski komünistlerin iktidarı bırakmama çabaları bir iç savaşa neden olmuştur.

Türkmenistan Halk hareketi Ağzıbirlik'in iki yöneticisi uzun süre hapsede tutulmuşlardır. Diğer kadrolar ise bugün ancak Moskova ve Baku da muhalefet çabalarını sürdürebilmektedirler. Türkmenistan cumhurbaşkanı Safarmurat Niyazov Türkiye Başbakanına "Bizim için demokrasi uygun bir sistem değildir" diyerek bu konudaki görüşlerini açıkça ortaya koymuştur.

Nüfus açısından en yoğun olan Özbekistan'da ortaya çıkacak gelişmelerin bölgedeki değişimleri çok derinden etkileyeceği söylenebilir. Perestroika sürecinde Türkistan Cumhuriyetleri içerisinde en dinamik halk hareketinin (Birlik) ortaya çıktığı Özbekistanda Kerimof yönetimi uyguladığı baskı politikalarıyla demokratik gelişmele-

ri büyük ölçüde kontrol altına almıştır. Bağımsızlıktan sonra eski komünist partisini başka bir isim altında aynen muhafaza eden Kerimof, giderek güçlendirdiği KGB örgütü ve içişleri bakanlığı bünyesinde oluşturulan "özel terör grupları" aracılığıyla yalnızca kendi iktidarını koruyabilmek ve sürdürülebilmek için her türlü kanunsuzluğu rahatça uygulayabilmektedir. Yoğun bir sansürün uygulandığı basın ve televizyonun tek ve en önemli görevi halkın beynini yıkmak ve Kerimof iktidarının Özbekistan için vazgeçilmez olduğu fikrini yerleştirmektir. Muhalefetteki ERK partisinin yayın organı çok yoğun engellemeler ve sansür nedeniyle halka yeterince ulaşamamaktadır. Diğer muhalefet hareketi BİRLİK ise yayın organını ancak ülke dışında bastırabilmekte ve el altından Özbekistan da dağıtabilmektedir.

Nepotizm ve korrupsiyon yaygınlaşmıştır. Bir süreden beri ülke zenginliklerinin Kerimof'un yakın çevresindeki bazı aracılara vasıtasıyla Zürih ve Newyork gibi merkezlere kaçırıldığı bilinmektedir. Bölge liderleri arasında en oportünist yönetici olarak tanınan Kerimof, kendi ülkesinde bazı aydınlar tarafından kurulan Karabağı destekleme komitesi'ni dağıtarak üyelerini tutuklatmak gibi ermeni yanlı politikalarla açıkça türklük düşmanlığı yaparken, Türkiye ziyareti esnasında rahatça "Türk milletinden ve Türk birliğinden" bahsedebilmektedir. Diğer taraftan aynı Kerimof insan haklarıyla ilgili Helsinki anlaşmasına attığı imzanın mürekkebi kurumadan muhalefet liderlerinden birisine suikast yaptırarak kadar gözü kara demokrasi düşmanlığı örnekleri sergileyebilmektedir.

Kazakistan ve Kırgızistan da liderler toplumu oluşturan kesimler arasında denge politikaları izliyor olmakla birlikte demokratik hareketleri desteklemekte çok istekli görünmemektedirler. Söz gelimi Kırgızistan Parlamentosu seçimlerinin yenilenmesi için bir kampanya başlatan Erkin Kırgızistan Partisi'nin bu girişimine karşı Akayev ciddi bir tenkit kampanyası başlatmıştır. Başlangıçta halkın yoğun desteğine sahip olan Akayev'le ilgili olarak "Komünizmden kurtulduk, fakat Keminizm'e yakalandık" (Kemin Akayevin doğduğu yörenin ismidir) gibi sözlerin halk ara-

sında giderek kullanılır olması bugünkü durumu çok iyi özetlemektedir. Kazakistanda ise toplumun türk ve slav kesimleri tarafından desteklenen Nazarbayev ülkeyi dış dünyaya açmak konusunda başarılı çalışmalar yapıyor olmakla birlikte muhalefete karşı katı ve baskıcı bir politika izlemektedir.

Sonuç olarak bölgedeki yönetimler demokratikleşme ve insan hakları konusunda ümit verici bir tablo sergilememektedirler. Demokratikleşmeyen bir toplumun açık pazar ekonomisine geçmesi mümkün olamayacağı için gelecekte halkı daha büyük ekonomik sıkıntılar beklemektedir. Ekonomik zorluklar arttıkça muhalefet hareketlerinin tabanı genişleyecek, bu durumda eski komünist liderler baskıyı arttıracaklar ve böylece muhalefet hareketleri giderek daha radikal bir noktaya doğru itileceklerdir. Böylesi bir ortamda ise, şu anda islami uyanış şeklinde tanımlanabilecek dini hareketler "köktenci" bir niteliğe, kendi milli kimliğini öğrenme şeklindeki akımlar "şoven bir ırkçılığa", halkın yönetime katılma arzusunu temsil eden ılımlı hareketler silahlı eylem gruplarına dönüşebilirler. Bu durumda bölgede oluşturulması gereken siyasi ve sosyal stabilite'nin kurulamaması söz konusu olacak, böylece bölgesel etnik çatışmalara ve hatta cumhuriyetler arası çatışmalara zemin hazırlanacaktır. Sonuç olarak söylenmesi gereken en önemli şey şudur. Kendi varlığını koruyabilen ve Dünya dengelerini etkileyebilen bir Türkistan Birliği'nin ortaya çıkabilmesi için zorunlu ön şartlardan birisi bu cumhuriyetlerde çok partili demokrasinin gelişmesi ve insan haklarına saygılı yönetimlerin iktidara gelmesi gereğidir.

Tacikistan'ın Durumu:

Türkistan Birliğini engelleyecek veya uzun süre geciktirebilecek en önemli faktörlerden birisi Tacikistan'ın durumudur. 70 yıl boyunca uygulanan politikalar, yüzlerce yıldan bu yana türklere birlikte yaşayan ve büyük bir kısmını farsça konuşan türklere oluşturduğu Tacik Halkı'nı "şimdiden sonra türklere birarada yaşayamayacakları" yönünde inandırmış gibidir. Günümüzde Tacikistanda geçerli olan genel düşünce "birleşik Türkistan yapılanması içerisinde"

de kendi varlıklarını kaybedecekleri "yönündedir. Aslında benzer bir propaganda Kırgız, Türkmen gibi sayıca az olan Türk boylarına karşı da sürdürülmekte, eğer birleşik bir Türkistan gerçekleşirse bu boyların Özbek şovenizminin etkisi altında kalacakları şeklinde bir görüş popularize edilmeğe çalışılmaktadır. Doğal olarak Türkistan Cumhuriyetlerinin bir araya gelmelerinden çekinen dış güçlerin bu nitelikte propagandaları her yönde sürdürmeleri beklenmelidir. Kuşkusuz Türkistan cumhuriyetlerinde yaşayan toplumlar kendi içlerinden çıkan ve gerçek anlamda onları temsil eden yönetimlere sahip olmadıkça Birleşik bir Türkistan'ın oluşması bir hayli zaman alacaktır. Ancak gerçek anlamda demokratikleşmeye yönelmiş ve insan haklarına saygılı yönetimlerin varlığında, bir toplumun diğeri üzerinde baskı oluşturmaya veya onu asimile etmeye çalışması korkuları giderilebilecektir. Bu şartların yaratılabilmesi halinde Türkistan Birliği veya Konfederasyonu'nun kurulması ortamı doğacaktır. Tacikistan başlangıçta böylesi bir birliğe katılmasa bile, bir süre sonra, birlik içerisinde olmanın daha hızlı bir gelişme ve aynı zamanda kendi varlığını sürdürme şansını olacağını anlayacaktır.

Gelişmiş Dünya Ekonomilerinin "Arabizasyon" Etkisi :

Gelecekte Türkistan Birliğini engelleyecek belkide en önemli faktör, gelişmiş dünya ekonomilerinin, geçmişte Arap dünyasında yaptıkları gibi, Türk dünyasını da "arabizasyon"a uğratmaları tehlikesidir. Bilindiği gibi çok zengin enerji kaynaklarına sahibolan Arap dünyası, Dünya harbi sonrasında ekonomik sömürü alanlarına ayrılmış ve böylece aynı ırktan, aynı dinden olmalarına, benzer dili konuşmalarına ve ortak kültüre sahip olmalarına karşın hiçbir şekilde bir araya gelemeyen ve hatta birbirleriyle çatışan bir devletler topluluğu yaratılmıştır.

Bugün gelecekte benzer bir parçalanmayı sağlayacak olan paylaşmanın ilk adımları Türk Dünyasında oluşturulmaktadır. Türkiye'nin siyasi ve özellikle ekonomik alandaki yetersizliğiyle ortaya çıkan boşluk çok büyük ölçüde batılı güçler tarafından doldurulmuş gibidir. Bölgede ekonomik ve siya-

si varlığını büyük ölçüde sürdüren Rusya dışında, özellikle Doğal gaz ve petrol gibi kaynaklardan zengin cumhuriyetlerde (Kazakistan ve Türkmenistan) ABD ciddi bir şekilde ağırlığını koymuş durumdadır. Doğal kaynaklardan zengin olmayan Kırgızistan gibi bölgelerde ise "Montaj sanayi"sinin geliştirildiği bir altyapıyla Japonya ve Uzak doğu yer almaktadır. Ortak Avrupa gücü ve özellikle Almanya bölgesinde yaşayan 1 milyonu aşkın Volga Almanı aracılığıyla bulabildikleri boş alanlara girmektedirler. Kaynaklar açısından zengin olmayan Tacikistan ise, kültürel yapısının da batıya ters gelişi nedeniyle, bölgesel ülkelerin ve özellikle İran'ın etki alanı olarak kabul edilmektedir. Böylece önümüzdeki yıllarda ekonomik çıkar alanlarına ayrılarak bir anlamda "Arabizasyon"a uğratılmış bir türk dünyası ortaya çıkacaktır. Bu ise ortak Türkistan yapılanmasını engelleyecek en önemli faktörlerden birisi ve belkide en etkili olacaktır.

TÜRKİSTAN BİRLİĞİ HAYAL Mİ ?

Yukarıda başlıcalarını vurgulamaya çalıştığımız ciddi engeller nedeniyle günümüz şartlarında Türkistan Birliği'nin gerçekleşmesi hayli uzak bir düşünce gibi görünmektedir. Fakat birçok iç ve dış dinamik bu oluşumun gerçekleşmesini kolaylaştırıcı yönde ivme kazanmaktadır.

İç Gelişmeler:

Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla 70 yıldır devam eden izolasyon politikası sona ermiştir. Cumhuriyetlerin hemen hepsinde dış dünyayla temas ve karşılıklı iletişim giderek artmaktadır. Bütün bu etkileşimlerin Türkistan Cumhuriyetlerinde yaşayan halkta büyük değişiklikler yapması kaçınılmaz bir sonuçtur. Geçmişte tamamen siyasi mekanizmanın dışında tutulmuş olan toplum tabanı demokrasi, insan hakları, açık pazar ekonomisi, bireysel mülkiyet ve ülke yönetiminde söz sahibi olmak gibi kavramları öğrenmeğe başlamıştır. Bu konudaki bilinç artukça totaliter sisteme karşı dayanışmanın ortaya çıkması beklenmelidir. Dış güçlerin sömürsüne veya halen varlığını sürdüren eski komünistlerin tek parti yönetimlerine karşı

bugün belki yalnızca aydın kesim karşı çıkmaktadır. Fakat bu reaksiyonun intelligentsiya ile sınırlı kalması mümkün değildir. Bir süre sonra toplumun tabanı da büyük bir oranda olaya katılacaktır. Zaten günümüzdeki eski komünist yönetimler şöyle bir açmazla karşı karşıyadırlar.

Kendilerini doğuran sistemin yıkılışına şahit oldukları için uygulanacak izolasyon politikalarıyla başarılı olamayacaklarını, önlerindeki tek alternatifin siyasi ve ekonomik alanda dış dünyaya açılmak olduğunu çok iyi anlamışlardır. Bu açılımı sağlayacak kadroların oluşması ise iktidarın paylaşılması ve bir anlamda bugünkü iktidarların sonu demektir.

Sonuç olarak yakın bir gelecekte bu cumhuriyetlerde hakim olan eski komünist kadroların ve yönetimlerin değişmesi beklenmelidir. Ancak günün şartlarına uyum sağlayabilen, bir diğer deyişle iktidarı halkla paylaşarak toplumun beklentilerine cevap verebilen kesimler yerlerinde kalabileceklerdir. Gerçek manada halkı temsil eden yönetimlerin ortaya çıkması Türkistan'ın geleceği açısından çok önemlidir. Ancak böylesi yönetimler halktan aldıkları destekle dış baskılara karşı koyabilirler. İşte bu dönemde siyasi, askeri ve demografik imkanları kullanarak bu cumhuriyetlerden yararlanmayı sürdüren Moskova'ya karşı bir birlik oluşturulması fikri kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkacaktır. Perifer cumhuriyetlerdeki tek yönlü ve primitif sanayileşme gözönüne alınırsa, gelecekteki ekonomik ilişkilerin fazlasıyla Rusya lehine olacağı kolayca görülebilir. Dünya ekonomisine açılmada Rus ekonomisine göre çok daha fazla zorlanacak bu cumhuriyetlerde ortaya çıkacak ekonomik zorlukların ciddi boyutlu sosyopolitik çalkantılara yol açması beklenmelidir. Türkistan Cumhuriyetlerinde yaşayan birçok aydın bu gerçeği şimdiden farketmiş durumdadır. Gelecekteki zorlukların üstesinden gelebilmenin geçmişte olduğu gibi Rus etki alanında bulunmakla mümkün olamayacağını farkında olan bu aydınlar tek alternatif çözümlerin bölge cumhuriyetlerinin kendi aralarında birleşmesi olduğuna inanmaktadırlar. Perestroika sonrası dönemde 4 cumhuriyetten (Tacikistan hariç) gelen aydın temsilcilerinin katılımıyla kurulan

Türkistan Halk Hareketi bu arayışın pratik sonuçlarından yalnızca birisidir.

Bölgesel Dengeler:

Bölgesel ülkelerden özellikle Çin'in durumu Türkistan Cumhuriyetleri için belirleyici bir faktördür. Çin'in bugünkü siyasi yapılanması değişmedikçe Türkistan Cumhuriyetlerinin bir güvenlik arayışı içerisinde olmaları kaçınılmaz olacaktır. Bu cumhuriyetler Moskovadan bağımsızlaşmaları oranda Çin'in etki alanına girme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Zaten bugünkü yöneticiler gerek totaliter düzenlerinin devamı için ve gerekse sergiledikleri Moskova'ya bağımlı politikalara mazeret olarak sıklıkla bu temaya baş vurmaktadır.

Bütün bu düşüncelerin ötesinde değişmeyen bir gerçek vardır. Güneyde 1,5 milyara ulaşan bir Çin gücüyle Kuzeyde 200 milyonu aşkın slav-rus gücü arasında kalmış olan Türkistan Cumhuriyetlerinin tek başlarına hareket ettikleri sürece bağımsız bir kimlik kazanmaları ve varlıklarını sürdürmeleri mümkün değildir. Bugün yönetiminde bulunan eski komunistler, Moskova ile yaptıkları anlaşmalarla güvenliklerini Rus gücüne teslim etmişler ve böylece ilan etmek zorunda kaldıkları bağımsızlığın daha uzun yıllar kağıt üzerin de kalacağını göstermişlerdir. Bu cumhuriyetlerin siyasi ve askeri manada, dolayısıyla da ekonomik manada tam bağımsızlığa ulaşabilmelerinin tek yolu birleşik Türkistan gücünü oluşturmaktır. Bugünkü yönetimler devam ettiği sürece pratiğe indirgenmesi mümkün olmayan bu alternatif, gerçek anlamda halka dayanan ve Türkistan halkının çıkarlarını kendi çıkarlarının üstünde görebilen yöneticilerin iktidara gelmesiyle er yada geç gerçekleşmek zorundadır.

Dünyadaki Globalleşme ve Etkileri:

Dünyada giderek artan globalleşme süreci uzun vadede Türkistan Cumhuriyetlerini bir araya gelme yönünde zorlayacaktır. 1960 lı yıllarda De Gaulle tarafından ortaya atılan "Ortak Avrupa Evi" projesi daha sonra Avrupa Topluluğu'nun çıkış noktalarından birisi

olmuştur. Doğu Blokundaki değişmelerden sonra Gorbaçov aynı tezi bir kez daha gündeme getirmiş ve Rusya'nın Ortak Avrupa Evinin önemli bir üyesi olacağını vurgulamıştır. Günümüzde Baltık Cumhuriyetleri ve Doğu Avrupa devletleri AT ye başvurmuşlar, bunların ve Ukraynanın durumlarını değerlendirmek için komisyonlar kurulmuştur. Daha şimdiden Batı Dünyasına özgü birçok kuruluşa üye olan Rusya'nın da yakın bir gelecekte AT üyeliğinin gündeme gelmesi beklenmelidir. Rusya batının mali desteği olmadan ekonomik kriz içerisinden çıkamayacağını çok iyi bilmektedir. Öte yandan geniş nükleer potansiyele sahip fakat ekonomik kriz nedeniyle siyasi stabilitesi bozulmuş bir Rusya batı için ciddi bir tehlike olmaya devam edecektir. Sonuç olarak 2000 li yıllarda Ortak Avrupa Evi'nin fiili manada gerçekleştiğine şahit olacağız. Fakat bilindiği gibi bu evin doğu sınırı Urallarda bitmektedir. Bir diğer deyişle Rusyadan sonrası bu sınırın dışında kalacaktır. Nitekim Avrupa ülkelerinin Rusya karşısındaki çekimsizliğini farkedenden ABD, 1991 haziranında dışişleri bakanı James Baker'in ağzından "Vancouver'den Viladivostok'a Atlantik-Pasifik işbirliği" projesini gündeme getirmiştir. Böylece Avrupa, ABD ve Rusyanın katıldığı bir ekonomik yapılanma ortaya çıkmış olacak, sistemin içerisinde kalan ABD, hala nükleer tehlike olma özelliğini koruyan Rusya'yı dengelemiş olacaktır.

Böylesi gelişmeler karşısında Türkistan Cumhuriyetleri ne yapacaklardır? Nursultan Nazarbayev'in geçen yıl AT temsilcisine dediği gibi "Ülkemizde yaşayan nüfusun büyük bir kısmı Avrupalıdır. Dolayısıyla bizim de Avrupa topluluğuna alınmamız gereklidir" şeklinde tebessümle karşılanan teklifler mi yapacaklardır? Yoksa batı dünyasının yardımıyla ekonomik sorunlarını çözümlenmiş ve eski gücüne kavuşmuş Rusya'nın "yarı müstemlekeleri" olmaya devam mı edeceklerdir? Kendi iktidarlarının devamından başka hiç bir kaygıları olmayan bugünkü yöneticiler veya benzerlerinin yönetiminde olması halinde kuşkusuz Rusyanın arka bahçesi olarak kalmak diğer alternatiflere tercih edilecektir. Fakat gerçek anlamda halkın çıkarlarını düşünen yönetimler için globalleşen bir dünyada tek

çözüm vardır. Bu ise kendi güçlerini biraraya getirmek ve dış güçlerden kolayca etkilenen küçük cumhuriyetler yerine Dünya dengelerini etkileyebilen Türkistan Cumhuriyetleri Birliği haline dönüşmektir. İnancımıza göre Dünyadaki gelişmeler onları kaçınılmaz bir şekilde bu noktaya getirecektir. Önemli olan nokta bu zorunluluğun daha şimdiden görülmesi ve zaman kaybetmeksizin bu amaca yönelik alt yapının kurulmasıdır.

SONUÇ

Birleşik Türkistan veya Türkistan Konfederasyonu etkin bir Türk dünyasının ilk adımı ve zorunlu şartıdır. Türkistan Birliğine giden yol ise demokratikleşme, insan haklarına saygı, birey mülkiyeti ve açık pazar ekonomisinden geçmektedir. Türkistan Cumhuriyetlerinin birleşmemeleri halinde gerekli ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlamaları ve gerçek anlamda bağımsız devletler haline gelmeleri hemen hemen imkansızdır. Birleşik bir Türkistan genel bir kalkınmayı ve refahı sağlayacağı için bölgesel dengesizlikleri giderecek ve böylece ortaya çıkması muhtemel çatışmaları da önleyecektir. Bu nedenle Türkistan Birliği yalnızca Türkistan Cumhuriyetleri için değil Dünya barışı için de gereklidir. Türkistan Cumhuriyetlerinde yaşayan aydınlar ve politikacılar bu tarihi sorumluluğun bilincinde olmalı, bir taraftan kendi cumhuriyetleri için çalışırken bir taraftanda "Türkistan Birliği" için çalışmalıdırlar. Zira gerçek anlamda bağımsızlığa giden yol Birleşik bir Türkistandan geçmektedir. Aksi takdirde bu cumhuriyetler daha uzun yıllar yarı sömürge konumunda kalmaya mahkumdurlar.

Batı Dünyası ve Türkiye ise bölge cumhuriyetlerindeki demokratikleşmeye ve açık pazar ekonomisine geçiş sürecine aktif katkıda bulunmalıdırlar. Zira insan haklarını hiçe sayan diktatörlerin yönetiminde kalmaları halinde bölge cumhuriyetlerinde kontrol edilmesi güç radikal akımların ortaya çıkması kaçınılmaz gibidir. Böylesi gelişmeler ise 21. yüzyılın eşliğinde ortaya çıkan "Etkin bir Türk Dünyası" kavramının uzun bir süre için tarihin tozlu raflarına kaldırılması anlamına gelecektir.

HABERLER

BOSNA HERSEK DAYANIŞMA GRUBU KURULDU

Türk Ocakları ve Türk İş önderliğinde 25 kuruluş tarafından "Bosna Hersek Dayanışma Grubu" oluşturuldu. Komitenin kuruluş gerekçesi organizasyon çalışmalarını yürüten Türk Ocakları Genel Sekreteri Prof.Dr. Orhan Kavuncu tarafından şu şekilde açıklandı.

"1990 yılında Baku'ya kızıl ordunun girişine karşı Türkiye Kamuoyundan yükselen tepkileri kanalize etmek için meslek kuruluşlarının ve gönüllü kuruluşların katılımıyla "Azerbaycan'ı Destekleme Milli Komitesi" kurulmuştu. Bu komite son bildirisinde bu tip olayların hepsine karşı kendisini görevli saydığını ifade etmişti. Şimdi bu karara dayanarak komite'nin Bosna Hersek için de çalışması gerektiğini düşünüyoruz. Bu amaçla 6.2.1993 Cumartesi günü saat 10.00 da Türk İş' te kuruluş temsilcilerinin katılacağı bir toplantı düzenlenmiştir"

Toplantıya Türk Ocakları, Türk -İş, Hak-İş, Türk Demokrasi Vakfı, Ankara Aydınlar Ocağı, Türkiye Diyanet Vakfı, Türkiye Yazarlar Birliği, T. Ziraat Odaları, Gazeteciler Cemiyeti, T. Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu, Balkan Barış ve Özgürlükler Hareketi, Türk Kooperatifçilik Kurumu, Türk Veteriner Hekimleri Birliği Vakfı, Hukukçular Birliği Vakfı, İlesam gibi kuruluşlarla birlikte TÜRKİSTANLILAR KÜLTÜR VE SOSYAL YARDIM DERNEĞİ ve TÜRKİSTAN ARAŞTIRMALARI VAKFI da kurucu üye olarak katılmışlardır. Toplantı sonrasında kamu oyuna yayımlanan bildiri aşağıdadır.

KAMUOYUNA DUYURU

Yaklaşık bir yıldır Avrupa'nın göbeğinde ve bütün dünyanın gözleri önünde yaşanan Bosna Hersek vahşeti bugün daha kapsamlı ve sistemli bir katliama dönüşmüştür.

İnsan haklarının her fırsatta vurgulandığı ve yeni boyutlar kazandığı sözde "yeni dünya düzeni" nde, Bosnalı mazlumların maruz bırakıldığı akıl almaz katliam karşısında Modern Dünya'nın takındığı vurdumduymazlık canileri azdırmakta ve vahşeti daha da turmandırmaktadır.

Adına asla savaş denemeyecek, bir kültüre, bir tarihe, bir medeniyet'e karşı sürdürülen, çocukların katledildiği, tecavüzün silah olarak kullanıldığı, hiçbir hukuki ve ahlaki kurala bağlı olmayan bu barbarlık karşısında tepkisiz kalmak insan onuruyla bağdaşmaz.

Biz Bosna Hersek mazlumlarıyla dayanışma içerisindeki demokratik kitle kuruluşları olarak "Etnik Temizlik" adı altında yapılan soykırıma, vahşete, barbarlığa ve hertürlü insanlık dışı uygulamalara daha fazla

seyirci kalmak istemiyor ve aşağıdaki hususları Türk ve Dünya Kamuoyunun dikkatlerine sunuyoruz.

1- BM anayasası'nın "sınırların zor kullanarak değiştirilemeyeceği" ilkesi gereğince Bosna Hersek Devleti'nin sınırlarının ve statüsü'nün korunması,

2- Bosna- Hersek Cumhuriyeti'ne uygulanan silah ambargosu'nun kaldırılması,

3- Bosna-Hersek 'e çeşitli yollarla yardım etmek isteyen gönüllü kuruluşlara hükümetin azami kolaylığı göstermesi,

4-Nazi kamplarını bile gölgede bırakan Sırp toplama kamplarının BM denetimine açılması için gerek BM'in ve gerekse uluslararası insan hakları kuruluşlarının ve hükümetlerin etkin çaba göstermesinin sağlanması,

5- Gönüllü sağlık ekiplerinin, araçların ve diğer malzemelerin hemen gönderilmesi, gönderilecek yardımlar önündeki bürokratik engellerin kaldırılması,

6- Bosna - Hersek teki olayları takibedebilmek için TRT ve AA nın bölgede acilen birer büro açmaları,

7- Türkiye'de çeşitli kuruluşlarca toplanılarak Kızılay'a aktarılan yardımların Kızılay tarafından, sadece aynı yardım olarak değil nakdi yardım olarak da verilmesi, ayrıca Kızılay'ın tüzüğünde mevcut olan "Şartlı yardım" ile ilgili maddeye işlerlik kazandırılması,

8- Bosna - Hersek' teki savaş suçlularının uluslararası bir mahkemede yargılanmaları için bir uluslararası komisyon oluşturulması,

9- Kosova, Sancak ve Makedonya'nın Bosna - Hersek'teki uygulamalara maruz kalmamaları için acil tedbirlerin alınması,

10- Bosna-Hersek'e yapılacak yardımların yerine ulaştırılması bakımından Tuzla Havaalanı'nın Birleşmiş Milletler tarafından trafiğe açılmasının temin edilmesi gereklidir.

TURKESTAN-AMERICAN ASSOCIATION' UN GENEL KURULU YAPILDI

Amerika'daki Türkistan Cemiyeti'nin Nisan ayında yapılan genel kurul toplantısında yeni yöneticiler seçildi.

Cemiyet'in gelişmesinde büyük emeği geçmiş eski başkanlardan Abdullah Hoca yeniden başkanlığa seçildi. Lütfullah Töre ikinci başkanlığa, Burhan Okuyan genel sekreterliğe, Numan Okuyan muhasipliğe ve Devran Bek veznedarlık görevlerine getirildiler.

Ayrıca Cemiyet'in çeşitli kollarına da yeni yöneticiler seçildi. Din işleri bölümü için M. Sabit Okuyan, Kültür bölümüne İbrahim Yüksel, Kadınlar bölümüne Kerime Rahmeti başkan olarak seçildi. Türk Amerikan Federasyonunda cemiyeti temsil görevi Enver Olgun'a verildi. Dernek Binasının sorumluluğunu ise Vahit Sabri yürütecektir.

TÜRKİSTANLILAR KÜLTÜR VE SOSYAL YARDIM DERNEĞİ'NİN OLAĞAN GENEL KURULU YAPILDI

Türkistanlılar Kültür ve Sosyal Yardım Derneği'nin 1993 yılı olağan genel kurul toplantısı 14 şubat 1993 pazar günü "Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı" nın Süleymaniyedeki salonunda yapıldı.

Üyelerin büyük bir kısmının katıldığı toplantıda derneğin kongre dönemi içerisindeki çalışmaları değerlendirildi, bazı tüzük değişiklikleri gerçekleştirildi ve yeni idareciler seçildi. Seçimler sonrasında yapılan Yönetim Kurulu görev dağılımı şöyledir.

Başkan	Prof. Dr. A. Ahat Andican
Başkan Vekili	M. Sabır karger
Sekreter	Y.Doç.Dr. M. Salih Aynural
Muhasip	Turan Akın
Üye	Abdullah Tolkun
Üye	A.Baki Haşimler
Üye	Vahit Şahap

Toplantı sırasında Dernek Başkanı Dr. A. Ahat Andican tarafından kongreye takdim edilen "Faaliyet Raporu" aşağıda sunulmuştur.

TÜRKİSTANLILAR KÜLTÜR VE SOSYAL YARDIM DERNEĞİ 1992-1993 YILLARI FAALİYET RAPORU.

Değerli Türkistanlılar,

Son genel Kongremizden bu yana Dünya da ve Türkistan da çok önemli değişiklikler yaşandı ve Sovyetler Birliği sömürgesi olan Türkistan Cumhuriyetleri bu imparatorluğun parçalanmasıyla kendi egemenliklerine kavuşmuş oldular. Böylesi bir dönemde Derneğimizin faaliyetleri de ister istemez bu olayların gösterdiği gelişmelere paralel olmak durumundaydı. Nitekim 1991 yazında Özbekistanda düzenlenen milletlerarası iktisat kongresine Derneğimizi temsilen katıldık. Burada Televizyonda, Radyoda ve basında yapılan röportajlar aracılığıyla dış Dünyada yaşayan Türkistanlılar, Türkiyedeki cemiyet ve faaliyetleri hakkında geniş bir tanıtım yaptık.

Aynı yılın Ağustos ayı içerisinde Türkistan'ın önde gelen halk hareketi "Birlik" i ve yöneticilerini buraya davet ederek Türkistanlılara, Türkiye kamuoyuna ve Türk Cumhuriyeti yetkililerine tanıtım imkanını bulduk. Hatırlayacağınız üzere 4.8.1991 tarihinde Süleymaniye Kültür merkezinde düzenlediğimiz bir toplantıda Birlik Başkanı Abdurrahim Polat ve iki arkadaşı sizlerle tanıştı ve sizlere gelişmeler hakkında bilgi verdi. Daha sonra bu arkadaşlarımızı Ankarada sayın Süleyman Demirel başta olmak üzere çeşitli yetkililere takdim ettik.

Eylül Ayı başlarında Türkiye Kültür Bakanlığı Müsteşarı ile birlikte, resmi bir heyet olarak Türkiye'yi temsilen Taşkent'e gittik. Ali Şir Nevai'nin 550. yılı münasebetiyle yapılan törenlerde Türkiyeyi ve Cemiyetimizi temsil ettik.

Eylül ayı sonunda Özbekistan Erk Demokratik Partisi başkanı Muhammet Salih'i bir kongre vesilesiyle Türkiyeye davet ettik. 21 Eylül 1991 günü Taksimde Atatürk Kültür Merkezinde sayın Büyüğümüz Dr. Baymır-

za Hayit'in, Muhammed Salih'in ve Benim konuşmacı olduğumuz bir toplantı düzenlendi. Burada sizinle tanışması sağlanan bu değerli dostumuzu daha sonra Devlet büyüklerimize takdim ettik.

Yine Eylül ayı içerisinde Türk Cumhuriyetleri ile ilgili olarak Bodrumda düzenlenen ve Dünyanın 17 değişik ülkesinden bilimadamlarının katıldığı milletlerarası bir toplantıda hem oturum başkanlığı yaptık ve hem de Türkistan Cumhuriyetleri ile ilgili bir bildiri sunduk.

27.11.1991 tarihinde Mersinde Türk Ocakları tarafından düzenlenen Türk Dernekleri Kurultayına Dernek başkanı olarak ben ve sekreterimiz Salih Aynural katıldık ve orada bir bildiri sunarak derneğimizi temsil ettik ve ayrıca Siyasi bölümde oturum başkanlığı yaptık.

Ekim Ayı içerisinde Özbekistandan gelen 5 kişilik hazırlık komitesi ile birlikte 1 hafta boyunca Ankarada Dışişleri Bakanlığında yapılan toplantılara iştirak ettik. Bu toplantılarda daha sonra Özbekistan Devlet Başkanı ile Türkiye Cumhurbaşkanı arasında imzalanan 5 anlaşmanın metinleri hazırlandı. Özbekistan devlet temsilcilerinin yeterli protokol tecrübesine sahip olmadıkları bir dönemde yapılan bu çalışmada Türk dış işleri temsilcilerinin de özellikle belirttikleri gibi, gerçekten çok önemli ve tarihi bir görev gerçekleştirilmiş oldu.

Kasım ayı içerisinde Türkiye'yi ziyaret eden Kırgızistan Devlet Başkanı Askar Akayev ve Heyetiyle görüşülerek dernek konusunda bilgi verildi. Kendisine yaptığımız Türkistanlılarla görüşme teklifi " böyle bir görüşmenin Rus büyükelçiliğinde yapılabileceği" cevabı alınması üzerine gerçekleştirilemedi.

Aralık ayı ortalarında Türkiyeyi ziyaret eden Özbekistan Devlet Başkanı İslam Kerimof ve beraberindeki 70 kişilik heyet burada bulunan bir çoklarımızın da katıldığı bir toplantıyla derneğimiz ve vakfımız tarafından misafir edildi. Böylece Türkistanlılar Özbekistan'ın bugünkü durumu ve muhtemel geleceği konusunda doğrudan bilgi edinme imkanını buldular.

1992 yılı şubat ayı içerisinde Almanyadaki Türk Dernekleri tarafından bazı konferanslar vermek üzere davet edildik. Berlinde ve Frankfurt ta yapılan geniş çaplı toplantılarda derneğimizi temsil ettik ve Berlin televizyonunda 1 saatlik bir konuşmayla Türkistan meselesini anlattık.

Haziran ayı içerisinde ABD de düzenlenen Dünya Türkleri Kurultayına ve temmuz ayı başında Newyorkta yapılan Türk Dünyası Kongresine Derneğimizi ve Vakfımızı temsilen katıldık ve bir bildiri sunduk. Bu sunduğumuz bildiri Washington'da yayınlanan Turkish times gazetesinde tam metin olarak yayınlanmıştır. Ayrıca Amerikadan yayın yapan Voice of America radyosunda bir röportaj yapıldı.

Ağustos ayı içerisinde, Özbekistanda bir suikaste uğrayan Birlik halk hareketi başkanı Türkiyeye getirildi ve tedavisi burada sürdürüldü. Ayrıca Gazeteciler cemiyetinde yapılan bir toplantıyla Türk basınına gelişmeler anlatıldı. Daha sonra Birlik başkanı ve beraberindeki heyet Ankaraya götürülerek parti liderleriyle görüşüldü.

Afganistandaki Türk liderlerinden Azad Beg kasım ayı içerisinde Türkiyeye geldi. Kendisinin Ankarada sayın Başbakan ve diğer yetkililerle görüşmeler yapması için gerekli temaslar sağlandı. Daha sonra Baku'ye gidilerek Azerbaycan Devlet Başkanı Ebulfez Elçibeyle görüşüldü ve Afganistan ve Afganistandaki türklere ilgili çeşitli temaslarda bulunuldu.

1993 Ocak ayı içerisinde Kuzey Afganistandaki

Cümbüş-ü Milli teşkilatı lideri General Abdul Reşit Dostum'un Türkiye'ye gönderdiği temsilcisinin Sayın Cumhurbaşkanımız Turgut Özal'a takdimi ve tanıtılması gerçekleştirilmiştir.

Geçen Kongreden bu yana İzmit, Adapazarı, Aydın, Manisa, Antalya, Ankara ve İstanbul gibi şehirlerde Türkistan ve Türk Dünyası ile ilgili tam 27 konferans verilmiş, çeşitli açık oturumlara katılmıştır. Nihayet bunların en önemlisi geçen salı günü (2 Şubat 1993) gerçekleşmiş Anavatan Partisi Başkanı Sayın Mesut Yılmaz'ın isteği üzerine çok sayıda milletvekilinin katıldığı bir oturumla, Mecliste, Türkiye'nin yeni Türk Cumhuriyetleriyle ilişkileri ve uygulanması gereken stratejiler üzerine 1,5 saatlik bir konuşma gerçekleştirilmiştir.

Değerli Türkistanlılar görüldüğü gibi Derneğimiz bütün bu gelişmelerde kapasitesinin çok üstünde bir çalışmayla eşlik etmiş ve üstüne düşeni fazlasıyla yerine getirmiştir. Bütün bu olaylar, Derneğin yeniden kurduğumuz 1983 yılından bu yana dile getirdiğimiz, sosyopolitik nitelikli çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği görüşümüzü desteklemesi bakımından da önemlidir.

Dernek üyelerimize yönelik olarak iki kır gezisi düzenlenmiş, ayrıca geçen Kasım ayı sonunda Türkiye'ye gelip vatandaşlığını alamayan Türkistanlıların meseleleriyle ilgili olarak, bir grup Türkistanlı hemşehrimizle birlikte Ankara'ya gidilerik İçişleri Bakanlığı yetkilileriyle görüşülmüştür.

Çalışmalarımız açısından sıkıntılı olduğumuz iki konu mevcuttur. Bunlardan birisi 1991 yılı sonuna kadar Türkistan Araştırmaları Vakfı ve Derneğimizin birlikte çıkardığı "Türkistan" dergisini 1992 yılı içerisinde çıkaramayışımız olmuştur. Bunun esas nedenlerinden birisi Kültür Bakanlığının yayın alma politikasındaki değişiklik olmuştur. 1992 yılı içerisinde dergimiz satın alınmadığı için yeterince maddi imkan sağlanamamıştır. Fakat bu yıl için çeşitli kaynaklardan 50-60 milyon lira kadar bir bağış temin edilmiş olup bu amaçla kullanılmak için hazır edilmiş durumdadır.

Diğer önemli mesele ise Dernek ve Vakıf binasının durumudur. Yeni İstanbul imar planında da binanın eski durumu muhafaza edilmiş ve bu nedenle yıkılarak yerine yeni bina yapma şansı doğmamıştır. Şimdi yapılabilecek tek şey çatının tamamen değiştirileceği ciddi bir tamirat işlemidir. Mescelenin boyutlarını sizlere daha iyi anlatabilmek için Kasım ayı içerisinde Merter, Güngören ve Bahçelievlerde 3 toplantı düzenledik. Sonuç ola-

rak bu meseleyle ilgili bir yardım kampanyası açılması fikrine ulaşıldı. Bu kampanyayı ve daha sonra yapılacak Restorasyon işlemini takip etmek için bir komisyon kurulması kararı da bu amaçla bugünkü toplantının gündemine konulmuştur. Özellikle binlerce Türkistanlı öğrencinin Türkiye'de eğitim gördüğü bir dönemde dernek merkezimizin canlı bir şekilde açık tutulması gerekmektedir. Tamiratın gerçekleştirilememesi halinde bir yer kiralamak alternatifini düşünmek zorunda kalacağız.

Değerli Türkistanlılar,

Üzerinde durmak istediğim son ve önemli bir konu da Derneğimizin "Kamu yararına Dernek" olabilme şansının doğmuş olmasıdır. Bu konuyla ilgili olarak bazı küçük değişiklikleri bugünkü toplantının gündemine sunulmuştur. Gerekli işlemlerin en kısa zamanda tamamlanmasıyla bu imkandan yararlanabileceğimizi ümid ediyorum.

Son olarak Dernek bütçesi hakkında birkaç söz söylemek istiyorum. Bu yılki bütçemiz geçmiş yıllara oranla daha iyi konumdadır. Gerek Dernek üyelerinin aidatlarının artışı ve gerekse sağlanan bağışların artışı sonucu, derneğin faaliyetleri ve faiz gelirleriyle birlikte yaklaşık 100 milyonluk bir bütçeye ulaşmış bulunuyoruz. Böylece 1993 yılı içerisinde yayın faaliyetlerimizi, sosyokültürel nitelikteki faaliyetlerimizi daha etkili bir şekilde sürdürebileceğiz ve Kültür Bakanlığının alımı kesmesi sonucu kısa bir süre için yayını geciktirdiğimiz dergimizi sürdürebileceğimizi ümid ediyorum. Dernek binasının onarılması ve daha etkili bir kullanıma açılması halinde (üst katın toplantı salonu haline getirilmesi projesi) sanıyorum faaliyetlerimiz daha da güçlenecektir. Bu arada özellikle belirtmek istediğim bir konu daha var. Dernek masrafları incelendiği zaman bütün bu faaliyetler için yapılan çalışmaların büyük bir kısmında ve seyahatlerin hiçbirisinde, Dernek bütçesinden bir masraf yapılmadığı görülecektir. Bir diğer deyişle neredeyse bütün faaliyetlerde harcamalar tarafımızdan yapılmış ve Derneğe yansıtılmamıştır.

Desteginizin devam edeceği ümidiyle hepinize saygılar sunuyorum.

Prof. Dr. A.Ahat Andican

DR.HAYIT VE DR.ANDİCAN ÖDÜLLERİNİ ALAMADILAR.

Özbekistan'ın istiklalini ilan etmesinden sonra "Özbekistan Yazarlar Birliği" tarafından dağıtılan Uluslararası "Çolpan" mükafatı henüz sahiplerine verilemedi.

Birliğin ödüllerle ilgili kararı 20.3.1992 tarihli "Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı" gazetesinde şu şekilde ilan edilmişti.

"MİLLETLERARASI ÖDÜLLER SONUÇLANDIRILDI"

Özbekistan Yazarlar Birliği Ödül Heyeti 1991 yılı için milletlerarası ödülleri şu şekilde taksim etmiştir.

"ÇOLPAN MÜKAFATI"

1- Baymırza HAYIT (Almanya) "Rusya ile Çin arasında Türkistan" adlı eseri için.

2- Ahat ANDİCAN (Türkiye) Dünya matbuatında Türkistanla ilgili olarak basılan bütün yazıları ve Aral gölü ile ilgili çalışmaları için.

3- Mehmedali MAHMUDOV (Özbekistan) "Ölmez Kayalar" (Bu dağlar ulu dağlar) isimli romanı için

"ÇOLPAN" mükafatına layık görülmüşlerdir.

1991 yılı Cumhuriyetimiz tarihinde unutulmaz bir dönem olacaktır. Zira bu tarihte istiklalimizi ilan ettik. Bağımsızlığımız için gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışında canla başla çalışan sevgili vatandaşlarımızın çalışmalarını elbette daha çok takdir etmemiz gerekmektedir.

Baymırza Hayıt ve Ahat Andican, Türkistan Milleti'nin sesi nin henüz Moskova'dan öteye gidemediği dönemlerde bu milletin sesini kıta'dan kıta'ya taşımışlar ve ecdadlarımızın ruhunu şad etmişlerdir.

Büyük bayramımız "Nevruz" arefesinde mükafatların neticelerini ilan ettik. Tanrı bizi bağımsızlıktan ayırmasın ve İstiklal bayrağını sıkıca tutanları ecdadlarımızın ruhu kollasın.

Özbekistan Yazarlar Birliği

Ödüllerin ilan edilmesinden kısa bir süre sonra Özbekistan'a giden Dr. Baymırza Hayıt, ziyareti sırasında ödülünü almak istediğini yetkililere belirtmiş olmasına karşın Yazarlar Birliği grubuyla temas etmesi engellenmiş ve ödülünü almasına izin verilmemiştir. 45 yıldan beri Türkistan için çalışan bir insan'a karşı yapılan bu davranış Özbekistan Yönetimi'nin büyük ayıplarından biri olarak hatırlanacaktır.

"TÜRK DÜNYASINDA SON GELİŞMELER" SEMPOZYUMU YAPILDI

"WORLD TURKISH CONGRESS" tarafından düzenlenen "Recent Developments in the Turkish World" sempozyumu 16 Mayıs 1993 tarihinde Newyorkta yapıldı.

Dünya Türkleri Konseyi başkanı Dr. Ata Erim tarafından açılan Sempozyumda 4 panel mevcuttu.

"The Future of Bosna -Herzegovina and The Balkans" (Balkanların ve Bosna-Hersek'in geleceği konulu ilk panelde Bosna-Hersek'in Birleşmiş milletler daimi temsilcisi Muhammed Sacirbey, Louisville Üniversitesi öğretim üyesi Justin Mc Carthy konuşmacıydılar.

Türkiyenin Kafkaslardaki gelişmelere yönelik perspektiflerinin tartışıldığı "Turkey and the Caucasus" (Türkiye ve kaskaslar) paneline Azerbaycan'ın ABD büyükelçisi Hafız Paşayev, ABD senatosunun Helsinki Konferansı gözlemcisi Patricia Carley ve Washington'daki "Türk araştırmaları enstitüsü" direktörü Heath Lowry konuşmacı olarak katıldı.

"Recent Developments in the Cyprus issue and the Turkish Republic of Northern Cyprus" isimli panelde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile ilgili problemler tartışıldı. Bu panel konuşmacıları KKTC Newyork konsolosu Osman Ertuğ, KKTC Washington konsolosu Namık Korhan, Hunter Kolejinden Prof. Pierre Oberling ve Joseph Youssouf idi.

Günün öğleden sonraki dördüncü paneli ise Türkistan Cumhuriyetlerine ayrılmıştı. Columbia Üniversitesi Türkoloji Öğretim Üyelerinden Prof. Edward Allworth tarafından yönetilen bu panele konuşmacı olarak Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof.Dr. Nadir Devlet ve Türkistan Araştırmaları Vakfı başkanı Prof.Dr. Ahat Andican katıldılar.(Dr. Andican'ın konuşması bu sayımızda verilmiştir)

Kırım Türkleri ile ilgili olarak Ukrayna Devleti'nin görüşlerini dile getiren Ukrayna-Amerika kongre'si başkanı Petro Matiastek'in konuşmasıyla Sempozyum sona erdi.

Genellikle bilim adamları ve siyasetçilerin izleyici olarak katıldığı toplantı ABD de yaşayan türklerin temsilcileri tarafından da ilgiyle takibedildi. Toplantıda yapılan konuşmaların ve elde edilen sonuçların bir kitap halinde bastırılacağı bildirildi.